

ЖОВТОГОЛОВА ПЛИСКА (*MOTACILLA CITREOLA*) В УКРАЇНІ

К.О. Редінов^{1,2}, П.С. Панченко³, М.В. Банік⁴, В.М. Грищенко⁵, О.І. Бронсков^{6,7}, О.О. Форманюк⁸,
О.М. Архипов⁹, П. Бредбір¹⁰, М.Ф. Весельський¹¹, О.В. Гриб¹², Р.О. Журавчак¹³, Ю.В. Кузьменко¹⁴,
В.О. Новак¹⁵, В.М. Попенко¹⁴, В.В. Сижко¹⁶, Ю.М. Струс¹⁷, І.В. Давиденко¹⁴, М.В. Франчук¹⁸, А.О. Шевцов¹⁹

¹ Регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса»; вул. Торгова, 23а, м. Очаків, Миколаївська обл., 57508, Україна
Regional Landscape Park «Kinburnska kosa»; Torhova str., 23a, Ochakiv, Mykolajiv region, 57508, Ukraine

² Національний природний парк «Білобережжя Святослава»; вул. Лоцманська, 18, м. Очаків, Миколаївська область, 57508, Україна
National Park «Biloberezhzha Svyatoslava»; Lotsmanska str., 18, Ochakiv, Mykolajiv region, 57508, Ukraine

³ Азово-Чорноморська орнітологічна робоча група; пр. Добровольського, 114/1, кв. 18, м. Одеса, 65111, Україна
Azov-Black Sea Ornithological Working Group; pr. Dobrovolskogo, 114/1, No 18, Odesa, 65111, Ukraine

⁴ Дворічанський національний природний парк; вул. Привокзальна, 51, с-ще Дворічне, Купянський р-н, Харківська обл., 62701, Україна
National Park «Dvorichansky»; Privokzal'na str., 51, Dvorichne, Dvorichansky district, Kharkiv region, 62701, Ukraine

⁵ Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Канівський природний заповідник;
вул. Шевченка, 108, м. Канів, Черкаська обл., 19003, Україна
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kaniv Nature Reserve; Shevchenko str. 108, Kaniv, 19003, Ukraine

⁶ Національний природний парк «Тузлівські лимани»; вул. Партизанська 2, м. Татарбунари, Одеська обл., 68100, Україна
National Park «Tuzlovski Lymany»; Partizanska str. 2, Tatarbunary, Odesa region, 68100, Ukraine

⁷ Національний природний парк «Меотида»; вул. Приморська, 12, с. Урзуф, Маріупольський р-н, Донецька обл., 87455, Україна
National Park «Meotida»; st. Primorskaya, 12, p. Urzuf, Mariupol district, Donetsk region, 87455, Ukraine

⁸ Азово-Чорноморська орнітологічна робоча група; вул. Хіміків 12, кв. 167, м. Південне, Одеська обл., 65481, Україна
Azov-Black Sea Ornithological Working Group; Khimikov str. 12, No 167, Pivdenne Town, Odesa region, 65481, Ukraine

⁹ вул. Матросова, 2, с. Кучурган, Роздільнянський р-н, Одеська обл., 67450, Україна
Matrosov str. 2, Kuchurgan, Rozdilna district, Odesa region, 67450, Ukraine

¹⁰ Університет ім. А. Нобеля; вул. Січеславська Набережна, 18, м. Дніпро, 49000, Україна
University A. Nobel; Sicheslavska Naberezhna st., 18, Dnipro, 49000, Ukraine

¹¹ Житомирський обласний краєзнавчий музей; пл. Замкова, 1, м. Житомир, 10014, Україна
Zhytomyr Regional Museum of Local Lore; Zamkova square, 1, Zhytomyr, 10014, Ukraine

¹² Українське товариство охорони птахів; вул. Спортивна, 36а, с-ще Миропіль, Житомирський р-н, Житомирська обл., 13033, Україна
Ukrainian Society for the Protection of Birds; Sportyvna str., 36a, Myropil, Zhytomyr District, Zhytomyr region, 13033, Ukraine

¹³ Західноукраїнське орнітологічне товариство; вул. Шевченка, 160, с-ще Східниця, Львівська обл., 82391, Україна
West-Ukrainian Ornithological Society; Shevchenko str., 160, Skhidnytsia, Lviv region, 82391, Ukraine

¹⁴ Інститут зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України; вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01030, Україна
Schmalhausen Institute of Zoology of National Academy of Sciences of Ukraine; B. Khmelnytsky str., 15, Kyiv, 01030, Ukraine

¹⁵ Голосківський ліцей Меджибізької селищної ради; вул. Центральна 2, с. Голосків, Хмельницький р-н, Хмельницька обл., 31535, Україна
Holoskiv school of Medzhybizh settlement council; Peremohy str. 38, Holoskiv, Khmelnytsky district, Khmelnytsky region, 31535, Ukraine

¹⁶ вул. Шевченка, 27/33, м. Верхньодніпровськ, Дніпропетровська область, 51600, Україна
Shevchenko str. 27/33, Verkhnyodniprovsk, Dnipropetrovsk region, 51600, Ukraine

¹⁷ Природний заповідник «Розточчя»; вул. Січових Стрільців 7, с-ще Івано-Франкове, Яворівський р-н, Львівська обл., 81070, Україна
Nature Reserve «Roztochchia»; Sichovykh Striltsiv str. 7, Ivano-Frankove, Yavoriv district, Lviv region, 81070, Ukraine

¹⁸ Рівненський природний заповідник; ур. «Дубки-Развилка», м. Сарни, Рівненська обл., 34500, Україна
Rivnenskyi Nature Reserve; Dubky-Rozvyilka, Sarny, Rivne region, 34503, Ukraine

¹⁹ Українське товариство охорони птахів; вул. Героїв Сталінграду, 19, кв. 26, м. Олександрія, Кіровоградська обл., 28008, Україна
Ukrainian Society for the Protection of Birds; Heroiv Stalingradu str. 19/26, Olexandriya, Kirovograd region, 28008, Ukraine

✉ К.О. Редінов (K.A. Redinov), e-mail: brufinus@gmail.com; **Konstantin Redinov** <https://orcid.org/0000-0003-4903-3586>;

 Pavel Panchenko <https://orcid.org/0000-0003-3602-0831>; **Mykhailo Banik** <https://orcid.org/0000-0003-0689-188X>;

 Vitaly Grishchenko <https://orcid.org/0000-0002-0872-3444>; **Oleksandr Bronskov** <https://orcid.org/0000-0002-3265-3810>;

 Oleg Formanyuk <https://orcid.org/0000-0001-8408-0981>; **Olexandr Ghryb** <https://orcid.org/0009-0001-9087-1904>;

 Rostislav Zhuravchak <https://orcid.org/0000-0002-1796-2543>; **Iurii Kuzmenko** <https://orcid.org/0000-0001-8365-8040>;

 Iurii Strus <https://orcid.org/0000-0002-3853-7917>; **Mykhailo Franchuk** <https://orcid.org/0000-0002-7044-7137>

Citrine Wagtail (*Motacilla citreola*) in Ukraine. - K.O. Redinov, P.S. Panchenko, M.V. Banik, V.N. Grishchenko, O.I. Bronskov, O.O. Formanyuk, A.M. Arkhipov, P. Bradbeer, M.F. Veselskii, O.V. Ghryb, R.O. Zhuravchak, I.V. Kuzmenko, V.O. Novak, V.M. Popenko, V.V. Syzhko, I.M. Strus, I.V. Davydenko, M.F. Franchuk, A.O. Shevtsov. - *Berkut*. 34 (2). 2025. - We have summarized materials on the expansion, current distribution, morphology, ecology, and biology of the species in Ukraine. All records of the Citrine Wagtail *M. citreola* sensu lato refer to the subspecies *M. c. werae*. Encounters of other subspecies in the country are unknown and unlikely. Vagrants of Citrine Wagtails have been observed since the mid-19th century. The birds were found nesting for the first time in Dnipropetrovsk region in 1966. Mass nesting in the north-eastern parts of the country was recorded in the late 1970s and early 1980s. In 1980–2011, Citrine Wagtail continued to spread westward, southwestward, and southward. This is consistent with the general trend of expansion of the subspecies *M. c. werae* westward. The breeding range now covers most of Ukraine. In the Carpathians, Transcarpathia, Chernivtsi region, AR Crimea, and the southern part of Odesa region (in the interfluvium of Dniester and Danube), the Citrine Wagtail has not yet been found breeding. Its population in Ukraine, according to data collected in 2013–2017, was estimated at 56,400 pairs. Arrivals in various regions were recorded from mid-March to early May. Migration continues until mid-to-late May. Males are usually the first to appear. Citrine Wagtails nest in separate pairs or form colonies of up to several dozen pairs. In some places they form joint settlements with Yellow and Mask Wagtails. The main nesting habitats are wet areas in river floodplains, swamps, shores of lakes, estuaries and other waterbodies, and sea spits. Males occupy nesting sites 3–4 days after arrival. Pairs were observed in nesting sites starting from the third decade of March to the second decade of April, but usually later. The birds build their nests on the ground. Measurements of nests, mm: nest diameter (n = 27) – 96.7 ± 2.2 (80–140), cup diameter (n = 26) – 65.5 ± 1.2 (51–90), cup depth (n = 22) – 41.2 ± 1.8 (30–56). Full clutches had from 4 to 7 eggs, on average 5.1 ± 0.1 (n = 42). Measurements of eggs, mm (n = 97): 18.6 ± 0.7 (17.2–20.4) × 14.2 ± 0.4 (13.0–15.3). Laying period lasted about 60 days (April 22 – June 19), with a peak in the first and second decades of May. The chicks hatched from the first decade of May to the first decade of July. The female was mainly responsible for incubating the eggs and feeding the

chicks. The brood was accompanied by a pair or only one of the partners, usually the male. In late June and July, Citrine Wagtails gathered in flocks and began to lead a nomadic life. They departed from early July to early October, the autumn migration mainly took place in August. Data on moulting, feeding, behaviour, and interspecific relations are also presented. [Ukrainian].

Key words: distribution, expansion, habitats, breeding, morphometry, migrations, behaviour.

У статті узагальнені матеріали про розселення, сучасному поширенню, морфології, екології та біології виду в Україні. Всі реєстрації жовтоголової плиски *M. citreola* sensu lato стосуються підвиду *M. c. werae*. Зустрічі інших підвидів на території країни невідомі й малоймовірні. Зальоти жовтоголової плиски відмічалися з середини XIX ст. Вперше птахів на гніздуванні виявлено в 1966 р. у Дніпропетровській області. Масове гніздування в північно-східних частинах країни було зафіксовано наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр. У 1980–2011 рр. жовтоголова плиска продовжувала розселятися в західному, південно-західному та південному напрямках. Це пов'язано із загальною тенденцією експансії підвиду *M. c. werae* в західному напрямку. Зараз гніздовий ареал охоплює більшу частину території України. У Карпатах, на Закарпатті, в Чернівецькій області, АР Крим та південній частині Одеської області (в межиріччі Дністра та Дунаю) жовтоголова плиска на гніздуванні поки що не знайдена. Чисельність її в Україні, за даними, зібраними у 2013–2017 рр., оцінено у 56 400 пар. Приліт у різних областях реєструється з середини березня до початку травня. Міграція триває до середини – кінця травня. Зазвичай першими з'являються самці. Жовтоголові плиски гніздяться окремими парами або утворюють поселення чисельністю до кількох десятків пар. Основні гніздові біотопи – вологі ділянки в заплавах річок, болота, береги озер, лиманів та інших водойм, морські коси. Самці займають гніздові ділянки через 3–4 дні після прильоту. Пари в місцях гніздування спостерігаються починаючи з III декади березня – II декади квітня, але зазвичай пізніше. Гнізда птахи будують на землі. Розміри гнізд, мм: діаметр гнізда ($n = 27$) – $96,7 \pm 2,2$ (80–140), діаметр лотка ($n = 26$) – $65,5 \pm 1,2$ (51–90), глибина лотка ($n = 22$) – $41,2 \pm 1,8$ (30–56). У повних кладках від 4 до 7 яєць, в середньому $5,1 \pm 0,1$ ($n = 42$). Розміри яєць, мм ($n = 97$): $18,6 \pm 0,7$ (17,2–20,4) \times $14,2 \pm 0,4$ (13,0–15,3). Період їх відкладання триває близько 60 діб (22.04–19.06), з піком у I–II декадах травня. Пташенята вилуплюються з I декади травня до I декади липня. Насиджує кладку та годує пташенят переважно самка. Виводок супроводжує пара або лише один із партнерів, зазвичай самець. Наприкінці червня – у липні жовтоголові плиски збираються у зграї й починають кочувати. Відлітають вони з початку липня – до перших чисел жовтня, осіння міграція проходить переважно в серпні.

Ключові слова: поширення, розселення, біотопи, гніздування, міграції, морфометрія, поведінка.

Зальоти жовтоголової плиски (*Motacilla citreola*) на сучасну територію України відомі з середини XIX ст. (Radde, 1854; Сомов, 1897; Снигиревский, 1925; Шарлемань, 1938 та ін.). Вперше гніздування її зафіксовано в 1966 р. (Губкин, 1998). Зараз вид уже заселив більшу частину території країни. Появі жовтоголової плиски на гніздуванні, деяким моментам розселення в окремих регіонах і особливостям екології присвячено низку публікацій (Матвиенко, 1977; Лесничий, 1978; Пивоварова і др., 1979; Панченко, Лесничий, 1985; Клестов, Гавриць, 1991; Любущенко, Табачишин, 1996; Новак, 1996; Губкин, 1998 та ін.). Крім того, узагальнено матеріали щодо перебування виду на сході (Гудина, 2009) й заході (Сеник та ін., 2012) України.

Ця робота має дві основні цілі. Перша – звести воедино всі доступні матеріали, що містять відомості про час і пункти появи жовтоголової плиски, стадій її розселення та сучасне поширення в Україні, що дозволить простежити історію заселення території країни, а також чіткіше окреслити сучасну межу ареалу в Україні та Європі загалом. Друга – узагальнити наявну інформацію щодо морфології й різних аспектів біології та екології виду в Україні.

Матеріал і методика

У статті узагальнено матеріали про розселення, сучасному поширенню, морфології, екології та біології жовтоголової плиски в Україні. Основою для роботи послугували літературні джерела, власні матеріали¹, дані сайтів «Птахи України» (<https://uabirds.org>), «iNaturalist» (<https://www.inaturalist.org>), «eBird» (<https://ebird.org>), «UkrBIN» (<https://www.ukrbin.com>) та інших, а також відомості, надані колегами, бьордвотчерами, фотографами, в тому числі через соцмережі, що охоплюють період із 1852 по 2025 рр.

¹ До 2016 р. більшу частину авторського матеріалу було зібрано та оброблено. У наступні роки до статті вносилися лише деякі авторські дані, які переважно стосувалися нових пунктів розмноження й відомості з літературних джерел, сайтів і соцмереж.

включно. Інформація, що цитується з сайтів, позначена, відповідно, uabirds, iNat, eBird, UkrBIN та eBird². Багато даних із різних джерел (включно з названими вище) зібрано на сайті GBIF – The Global Biodiversity Information Facility (<https://www.gbif.org>) зі зручною пошуковою системою. Деяку інформацію ми знайшли також у соціальної мережі Фейсбук.

У регіональних нарисах (по областях) представлена інформація про перші реєстрації жовтоголових пликос у регіонах, а також наведені всі відомі дані про знахідки гнізд, виводків і спостереження птахів у репродуктивний період (травень – липень). Крім того, вказані деякі зустрічі у другій половині квітня, які з високою часткою ймовірності можуть бути віднесені до місцевих гніздових птахів. Ряд реєстрацій жовтоголових пликос у липні без вказівки ознак поведінки, за якими їх можна було б віднести до гніздових, не розглядаються, оскільки в цьому місяці частина особин уже кочує. Дати спостережень до 31.01.1918 р. наведено за новим стилем. Для АР Крим перераховані всі відомі зустрічі виду. Дані щодо ряду аспектів екології та біології представлені в таблицях і текстах з прив'язкою до регіонів.

Для уточнення назв населених пунктів та меж адміністративних районів використано карти з Інтернету (програма «Google Earth»).

Використано такі скорочення: НПП – національний природний парк, РЛП – регіональний ландшафтний парк, ПЗ – природний заповідник, БЗ – біосферний заповідник, кол. – колектор.

Для позначення авторства більшості знахідок введені скорочення, розміщені відповідно до англійської абетки:

AB – А. Бокотей, AD – А. Давидова, AG – А. Григор'єв, AK – А. Kochubei, AM – А. Міськов / А. Mis'kov, AMa – А. Матіях / А. Matiakh, AN – anna_nikolenko, AO – А. Овчаренко / А. Ovcharenko, ARa – А. Radzhabov, AS – А. Сімон, ASH – А. Shkurykhin, ASHe – А. Шевцов, AT – А. Тихонова / А. Ти-

² <https://european.russia.birding.day>

khonova, ATo – A. Torri, AV – A. Виноградов / a-vinogradov, AZh – A. Журавель;
 BB – B. Biletsky;
 DC – Д. Цупко, DD – Д. Давидов / davydovbotany,
 DH – Д. Шандар, DK – Д. Комаровський, DM – D. Marchuk,
 DO – Д. Олійник, DP – Д. Петриченко / D. Petrychenko, DS –
 D. Saavedra, DSo – D. Soares;
 ECh – Є. Чернолев, EL – Є. і В. Лободи, EP – Є. Пильов /
 egorpylev, EPA – Є. Павленко, ESb – Є. Шубенкіна / elena_shu-
 benkina, ESh – Є. Шнайдер, EY – Є. Яцюк;
 GB – Г. Буй, GD – Г. Драбунюк / drabuniuk, GDo – G. Dokshina,
 GM – Г.Г. Мосін;
 HK – Г. Кузьо / Hanna Kuzo;
 IB – I. Burnett, ID – I. Давиденко, IG – I. Гержик, IGo – I. Гор-
 бань, IGol – I. Головков, IH – I. Шидловський, IK – I. Козицький,
 IKh – Iгупа Khrolenko, IKu – I. Кучинська, IL – I. Лавренчук, IM –
 I. Мальцев, IMi – I. Міщенко, IO – I. Ортік, IP – I. Полошкевич,
 IS – I. Самохін / Igor Samokhin, ISH – I. Щеголев, ISi – I. Сікор-
 ский, IV – I. Ветохін / Ihor Vietokhin, IY – I. Янчук;
 JD – Jim Dunn, JH – J. Huth;
 KC – K. Caimon, KG – K. Грінченко / Kostyantyn Grinchenko,
 KKo – K. Кормина, KP – K. Пилипюк, KR – K. Редінов, KL –
 K. Лавриненко (Жуленко) / lavrinenkokaterina;
 LI – Л. Львівська / liubov_ilminska;
 MB – M. Банік, MBe – M. Безкаравайний, MBo – M. Бобир,
 MD – M. Дребет / Mike Drebet, MF – M. Франчук, MGa – M. Гав-
 риліюк, MGo – M. Горбунова / M. Gorbunova, MK – M. Книш,
 MKi – Mila Kirina, ML – M. Листопадський, MLa – M. Latkowski,
 MP – M. Причепка, MR – M. Рудик, MSe – M. Сенік, MSt –
 M. Студзінська, MT – M. Тарасенко, MV – M. Весельський,
 MY – M. Яковлев, MZ – M. Змієвський;
 ND – Н. Драбина / N. Drabina, NG – Н. Гончарик / N. Non-
 charyk, NS – Н. Савранська;
 OA – O. Архінос / Oleh Arkhinos, OAg – O. Архипов, OB –
 O. Бурковський, OBг – O. Бронсков, OChе – O. Чернолев,
 OD – O. Добринський, ODy – O. Дядічева, OF – O. Форманюк,
 OFe – O.М. Федун, OFo – O. Фоміна / A. Фоміна, OG – O. Гриб /
 Olexandr Ghryb, OGa – O. Гайдаш, OGd – O. Гайдук, OH –
 O. Хопгинець, OK – O. Комаровський, OKг – O. Крисько, OKv –
 O. Ковальчук / H. Kovalchuk, OOp – O. Осипенко / O. Osypenko,
 OOl – O. Олійник, OM – O. Малигіна, OMa – O. Маховська, ON –
 O. Настаченко / O. Nastachenko, OP – O. Панчук, ORa – O. Рал-
 дугіна, ORo – O. Рожко / olegrozshko, OS – O. Сніцар / O. Snitsar,
 OSc – O. Швець / shvets_oksana, OSh – O. Шеремет / O. Sheremet,
 OSi – O. Симоненко, OSk – O. Шкуракін, OSv – O. Швець,
 OV – O. Вобленко, OVa – O. Вакаренко / O.V. Vakarenko, OVг –
 O. Варшавський / O. Varshavskiy, OZ – O. Золотов;
 PB – П. Бредбір, PG – П. Гринюк / P. Hryniuk, PGo – П. Гор-
 лов, PP – П. Панченко;
 RB – P. Барабаш, RG – P. Журавчак, RK – roman_kyselov,
 RM – P. Мазирук / ruslan_mazuryk, RY – P. Яремчук;
 SB – С. Богданович / svetlana-bogdanovich, SD – С. Домашев-
 ский, SG – С. Галущенко, SK – С. Конякін / koniakin, SKo –
 С. Козодавов, SL – С. Лузанов / S. Luzanow, SLe – С. Леденков,
 SM – С. Міщенко / Sergey Mishchenko, SMA – С. Мартінсон,
 SO – S. Alexeuev, SPe – С. Петрович, SPi – С. Писарев, SPO –
 С. Подорожний, ST – С. Травлян / S. Travelian / С. Любченко,
 SV – С. Винокурова, SZh – Т. Жерліцина / С. Ро;
 TB – Т. Бедієв, TD – Т. Дев'ятко, TP – Т. Peterson;
 VA – В. Афанасьєв, VB – В. Бусел, VCh – В. Чернолев, VCu –
 В. Цищора, VG – В. Гедзюк, VGr – В. Грищенко, VI – В. Ільчук,
 VK – В.Лі. Кучеренко, VKa – В. Кайстро, VKu – В.М. Кучеренко,
 VKz – В. Казанник, VL – В. Лузанов / V. Luzanov, VM – В. Мерз-
 лікін, VMo – В. Мосієнко / V. Mosienko, VN – В. Новак / V. Novak,
 VNi – В. і Т. Нікулєнки / African Google & Tagila Jamila, VO –
 V. Olenych, VP – В. Попенко, VPa – В. Пархоменко, VPo – В. По-
 пельнюх, VSe – В. Севідов, VSu – В. Сижко, VV – В. Воропаєв,
 VZ – В. Завгородній;

WS – W. Scott;

YA – Ю. Андрущенко, YCh – Й. Чернічко, YK – Ю. Кодруль /
 Y. Kodrul, YKo – Ю. Коваленко / Y. Kovalenko, YKu – Ю. Кузь-
 менко, YM – Ю. Москаленко, YMu – Ю. Мухін, YO – Я. Оста-
 повець, YS – Ю. Струс, YV – Ю. Вовкотруб;

ZhS – Ж. Срібна, ZK – Z. Kajzer, ZP – З. Петрович.

У роботі ми використовуємо назви населених пунктів і районів за новим адміністративно-територіальним устроєм. Назви районів подані згідно Постанови Верховної Ради України № 807-IX від 17.07.2020 «Про утворення та ліквідацію районів». У дужках поряд із новими їх назвами наведені назви ліквідованих (які були актуальні станом до 17.07.2020 р.) та які увійшли до складу саме цих нових районів.³ Крім того, назви районів і населених пунктів указані з урахуванням перейменування окремих із них (станом на 1.12.2025 р.) у зв'язку з прийняттям закону № 317-VIII від 9.05.2015 р. «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (старі назви ми наводимо в дужках курсивом).

У спійманих птахів вимірювали довжину: крила (максимально випрямленого та одночасно притисненого до лінійки з упором), хвоста (притисненого пір'я до лінійки, поміщеної до упору між центральними кермовими), цівки (відстань від виїмки міжплюсневого суглоба на задній частині ноги до суглобової западини в місці зчленування цівки з пальцями на передній частині ноги, виміряне штангенциркулем), дзьоба (відстань від переднього краю ніздрі до кінця дзьоба, виміряна штангенциркулем). Вагу птахів визначали пружинними вагами Pesola з точністю до 0,25 г.

Щільність населення птахів у працях, що цитуються, й за авторськими даними⁴, з метою уніфікації, наведена в особинах або парах на км².

Статистична обробка матеріалу проведена за допомогою програм MS Access, MS Excel, SigmaStat, PAST, SPSS 13.0. Для середніх значень параметрів вказано розмір вибірки (n) та стандартне відхилення (SD).

Зібрані фенодати за термінами прильоту й відльоту жовтоголової пліски групувалися по адміністративних областях. Для кожної з них обчислювалися основні статистичні параметри вибірки: середня дата (M), стандартна помилка (SE), стандартне відхилення (SD), медіана (Me), крайні значення (Lim). Зазначені в дужках позначення використані в таблицях.

Результати та обговорення

Систематика, морфометрія

У зведенні «Handbook of the Birds of the World» (del Hoyo et al., 2004) автори виділяли в жовтоголової пліски (*Motacilla citreola sensu lato*) три підвиди: *M. c.*

³ Така подача інформації щодо місць реєстрації дозволяє легше зорієнтуватися і зрозуміти, де саме спостерігали птахів.

⁴ На сайті «eBird» наведено чисельність особин на довжину маршруту. Оскільки маршрути включали й непридатні для існування виду біотопи, представлені спостерігачами дані свідчать лише про присутність жовтоголової пліски на цій території, а не про щільність її населення.

citreola, *M. c. werae* і *M. c. calcarata* та звертали увагу на необхідність проведення додаткових досліджень, які б дозволили підвищити ранг зазначених підвидів до рівня виду. У сучасних систематичних списках жовтоголова плиска розглядається як політипний вид із 2–3 підвидами (Clements et al., 2025; Gill et al., 2025; HBW and BirdLife International, 2025).

Російськими вченими (Коблик и др., 2006; Коблик, Архипов, 2014) на основі морфологічних і молекулярно-генетичних досліджень та аналізу репродуктивних відносин у зонах просторового контакту (Редькин, 2001а, 2001б, 2003; Pavlova et al., 2003 та ін.) статус підвидів був підвищений до видового рівня, внаслідок чого вид *M. citreola sensu lato* був розділений на 3 самостійні види: жовтоголова плиска (*M. citreola*), мала жовтоголова плиска (*M. werae*) та чорноспинна плиска (*M. calcarata*). Такої ж точки зору вони дотримуються в «Атласі гніздових птахів Європи 2» (Red'kin, Kalyakin, 2020). Проте в «Атласі гніздових птахів Європейської частини Росії» Я. Редькін пише наступне: «...враховуючи факти стійкої репродуктивної ізоляції в місцях просторового контакту їх гніздових ареалів в Азії, морфологічні та генетичні відмінності, ми вважаємо коректнішим розглядати їх [*M. c. citreola*, *M. c. werae* і *M. c. calcarata* – прим. авт.] як напіввиди у складі єдиного надвидового комплексу. В європейській частині ареалу представлені дві форми: *M. (c). werae* і *M. (c). citreola*. Обидві форми утворюють по два підвиди: з яких у Європейській Росії зустрічається, відповідно, *M. (c). werae werae* і *M. (c). citreola citreola*» (Редькин, 2020, с. 559).

У даній роботі ми розглядаємо таксони *M. c. citreola* та *M. c. werae* як підвиди жовтоголової плиски *M. citreola sensu lato*.

З кінця XIX ст. відмічене розселення в західному напрямку підвидів *M. c. citreola* та *M. c. werae* (Птушенко, Иноземцев, 1968), проте в середині XX ст. ареали їх все ще були роз'єднані (Гладков, 1954). У процесі подальшого розселення обидва підвиди⁵ значно розширили межі свого поширення та зайняли нові території, в ряді місць їх ареали зімкнулися (Meissner, Skakuj, 1997; Sciborska, 2004; Артемьева, Муравьев, 2012; Муравьев, Артемьева, 2012; Wielstra et al., 2019; Ferlini, Olsen, 2022) (рис. 1).

Територію України та сусідніх країн заселила *M. c. werae* (Пивоварова и др., 1979; Meissner, Skakuj, 1997; Гричик, 2004; Wielstra et al., 2019; Ferlini, Olsen, 2022) (рис. 1). В Україні самців цього підвиду здобували: 11.04.1908 р. – в Херсонській області (Снигиревский, 1925), 17.04.1977 р. – у Криму (Костин, 1983; Пекло, 2008), 9.06.1984 р. – у Київській області (Головешкин, 1986).

Судячи з розмірів птахів, спійманих у гніздовий період на Вінниччині (Любущенко, Та-

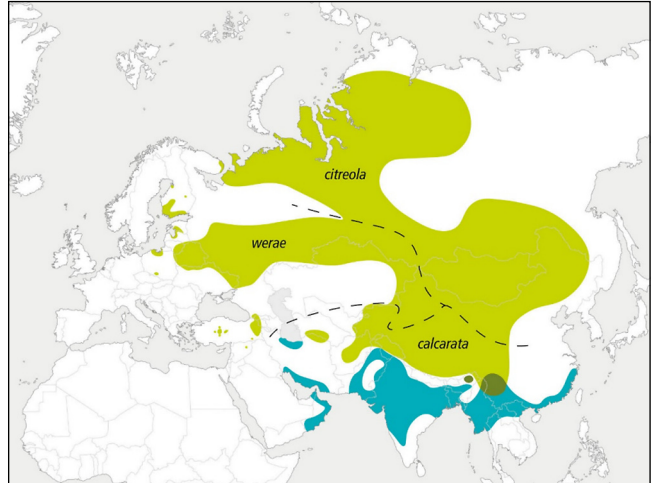

Рис. 1. Поширення підвидів жовтоголової плиски (*M. citreola sensu lato*) у гніздовий період і місця зимівлі виду (за Wielstra et al., 2019; Ferlini, Olsen, 2022).

Fig. 1. Distribution of subspecies of Citrine Wagtail (*M. citreola sensu lato*) during breeding period and wintering grounds of the species.

бачишин, 1996) та у весняно-літній період (6.04–24.08) в Одеській області (табл. 1), вони також належать до підвиду *M. c. werae* (Cramp, 1988; Svensson, 1992; Редькин, 2005). Відловлені у Львівській області на стаціонарі «Чолгині»

Таблиця 1

Розміри жовтоголових плісок, відловлених в Україні, мм
Measurements of Citrine Wagtails caught in Ukraine, mm

Стать, вік	M ± SD / Lim / n			
	Крило	Хвіст	Цівка	Дзьоб*
Вінницька область				
Самки	77,51	67,75	23,90	9,7
	74,80–79,00 n = 14	65,80–69,00 n = 14	23,55–24,45 n = 14	9,55–10,00 n = 14
Самці	80,50	–	24,70	9,75
	77,91–82,20 n = 11	–	24,11–24,99 n = 11	9,70–10,10 n = 11
Одеська область				
Самці	80,83 ± 3,37	71,92 ± 2,15	23,69 ± 1,40	9,84 ± 0,32
	77–85 n = 6	70–75 n = 6	20,50–24,80 n = 8	9,50–10,50 n = 8
Молоді	80,68 ± 2,29	71,38 ± 3,94	23,79 ± 0,85	8,98 ± 0,59
	76–85 n = 28	61–76 n = 26	21,60–25,10 n = 27	7,90–10,00 n = 27
Львівська область				
Дорослі	81,55 ± 2,4	71,31 ± 3,15	23,68 ± 0,94	12,30 ± 0,67
	78–85 n = 9	66–76 n = 13	22,1–25,8 n = 16	10,90–13,50 n = 16
Молоді	81,5 ± 2,85	70,73 ± 3,93	23,67 ± 0,82	12,21 ± 0,86
	76–85 n = 32	63–79 n = 33	22,1–25,6 n = 32	11,10–14,00 n = 32

⁵ Я. Редькін (2020) вважає дискусійною думку про розселення на захід *M. c. citreola* в європейській частині росії.

* Для Львівської області наведено параметри довжини дзьоба, виміряної від початку оперення, для решти – від початку ніздрі.

під час осінньої міграції птахи (частина з яких, можливо, були місцевими гніздовими), згідно з промірами, наданими авторам О. Гнатиною, теж належать до підвиду *M. c. werae* (табл. 1).

Наведені в таблиці для Львівської області розміри птахів відрізняються від опублікованих (Сеник та ін., 2012; Hnatyna et al., 2020), оскільки для більшості параметрів зросла вибірка вихідних даних. При цьому з розрахунку довжини крила дорослих птахів нами та О. Гнатиною (2019) було виключено особин, у яких проходило линяння першочергових махових. У зв'язку з неоднозначністю та відсутністю деяких розмірних характеристик у 2 птахів, які мали значно довше крило, характерне для підвиду *M. c. citreola* (Сеник та ін., 2012; Гнатинова, 2019; Hnatyna et al., 2020), вони також були виключені нами з аналізу.⁶ Вага відловлених в Одеській області птахів, що гніздяться, та мігрантів, склала ($n = 32$): 15,8 (13–18,5) г (PP, OF). Вага відловлених на заході України в серпні мігруючих птахів становила для дорослих перелинялих особин ($n = 4$): 18,7 (16,9–20,4) г, для молодих птахів ($n = 32$): 17,3 (15,9–22,0) г (Гнатинова, 2019).

У нещодавній публікації (Сикорський, Артемьева, 2020) наведено весняну фотографію самця з АР Крим, віднесеного авторами до номінативного підвиду.⁷ Але у птаха немає ознак, що вказують на її належність до *M. c. citreola* (Гладков, 1954; Редькин, 2005). А саме: широко розповсюдженого свинцево-сірого відтінку на боках нижньої частини тіла, більш темно-сірого або чорнуватого забарвлення спини. У той же час у *M. c. werae* низ тіла жовтий, верх більш світлий і має блакитно-сірий відтінок, а у птахів у свіжому пері часто із зеленуватим нальотом. Надійно ці підвиди визначаються під час огляду в руках, особливо по довжині крила, параметри якого мало перекриваються. Номінативний підвид дещо більший за розміром. У зв'язку з відсутністю достовірних даних, що підтверджують знахідки підвиду *M. c. citreola* в Україні, питання про його перебування поки що залишається відкритим.⁸

Враховуючи поширення *M. c. werae* в минулому (Гладков, 1954) і зараз (Пивоварова і др., 1979; Meissner, Skakuj, 1997; Гричик, 2004; Wielstra et al., 2019 та ін.), всі реєстрації на території України птахів, віднесених попередніми дослідниками до жовтоголової плиски *M. citreola sensu lato*, ми априорі відносимо до підвиду *M. c. werae*. Далі в тексті ми писатимемо про жовтоголово плицку, але читачі повинні розуміти, що йдеться саме про підвид мала жовтоголова плицка.

⁶ Ми вважаємо, що великі розміри довжини крила вийшли внаслідок помилки під час вимірювання або під час запису величини параметра.

⁷ На фотографії птах скуйовджений, з піднятими крилами, можливо після купання; проглядається сірий колір, що могло вестися в оману спостерігачів.

⁸ У європейській частині росії на південь від свого гніздового ареалу *M. c. citreola* практично не зустрічається. Шляхи прольоту цього таксона проходять через північ Західного Сибіру та Середній Сибір. У той же час основні міграційні шляхи *M. c. werae* на півдні проходять по узбережжю Чорного й Каспійського морів (Редькин, 2020).

Регіональні нариси

Харківська область. Вперше жовтоголова плицка наведена для території області М. Сомовим (1897). У нарисі про білу плицку (*Motacilla alba*) зазначено, що А. Колесов спостерігав 30.05.1893 р. зграйку з 2 білих, 1 жовтої (*M. flava*) та 1, як припустив М. Сомов, гібридної особини. З опису останнього птаха (лоб і тім'я яскраво-жовті, потилиця бархатисто-чорна, черевна сторона жовта, спина брудно-сіра) можна зробити висновок, що це був самець жовтоголової плиски (Банік, 2011). Пізніше як залітний птах (без конкретних відомостей) вона наведена для області М. Шарлеманем (1938).

Вперше гніздування птахів у Харківській області виявлено в 1976 р. – колоніальне поселення (не менше 15 пар) знайдено на луках біля ставків Печенізького рибгоспу в околицях с. Базаліївка Чугуївського району. Тут здобуто самця з добре розвиненою насідною плямою та збільшеними сім'яниками, а 23.06 спостерігали виводок із 3 пташенят, яких годували батьки (Лисецкий і др., 1978; Пивоварова і др., 1979; Лисецкий, 1981). У 1978 р. птахів виявили на гніздуванні відразу в кількох районах. Гніздо знайдено поблизу гирла р. Берека (Ізюмський район). У долині р. Великий Бурлук біля с. Василенкове Куп'янського (*Шевченківського*) району зустріли 2 пари.⁹ У долині цієї річки, за 40 км на північний схід від попереднього місця, в Куп'янському (*Великобурлуцькому*) районі виявлено гніздо (Пивоварова і др., 1979). На території, що включена до НПП «Гомільшанські ліси», птахи з'явилися на гніздуванні в 1970-х рр. (Кривицкий і др., 2006).

У цих районах плицки гніздяться й зараз (KG; eBird): у долині р. Великий Бурлук 22.05.2021 р. на маршруті завдовжки 19,31 км, що починався від с. Базаліївка, обліковано 3 ос.; 27.05.2021 р. на маршруті 12,13 км від с. Базаліївка до с. Печеніги – 4 ос.; 22.05.2021 р. на маршруті 10,03 км від с. Одрядне – 6 ос.; 26.05.2021 р. на маршруті 1,18 км від с. Михайлівка (Куп'янський (*Шевченківський*) район) – 1 ос. Також в околицях с. Леб'яже (*Чугуївський* район) на оз. Леб'язькому 28.04.2021 р. обліковано 6 ос., а 27.05.2021 р. – 8 ос.

У Музеї природи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна зберігається опудало самця, здобутого у травні 1980 р. (кол. В. Гончар) біля с. Циркуни в Харківському районі (TD, особ. повід.). На березі оз. Капінерне біля с. Зарічне Берестинського (*Красноградського* (*Зачепилівського*)) району в 1982 р. спостерігали пару, з якої 7.05 закліцювали самця. Наприкінці травня 1983 р. Є. Водозазьким тут же обліковано 2 пари, які годували пташенят (Гудина, 1987, 2009). На північному сході області в межах колишнього Вовчанського району жовтоголова плицка гніздиться з 1980 р. У 1980-х – на початку 1990-х рр. чисельність птахів збільшувалася, потім почала знижуватися (Мироненко, 2014).

На Лиманській озерній системі та в урочищі Горіла Долина, розташованих на терасах Сіверського Дінця в Чугуївському (*Зміївському*) районі, в 1994–1996 рр. гніздилися 350–540, а в 2001–2002 рр. – 380–480 пар (Банік,

⁹ У публікації В. Пивоварової й колег (1979) помилково вказано с. Василівка Куп'янського району.

Вергелес, 2003). У тому ж районі на території НПП «Гомільшанські ліси» жовтоголова плиска була звичайною в населенні птахів заплавно-лучних комплексів, щільність населення, за даними обліків у 1988–1993 рр., становила 14 ос./км² (Вергелес і др., 1994; Атемасова, Атемасов, 2006). У наступні роки чисельність виду зменшилася через трансформацію лучних біотопів (Чаплыгина і др., 2016). На території НПП у заплаві р. Сіверський Донець біля с. Гайдари 25.04.2009 р. обліковано 2 пари (DO, особ. повід.). Тут же 23.04.2020 р. сфотографували самця (KG; eBird).

На Нежданівських озерах (с. Нежданівка, Куп'янський (Дворічанський) район) 21.04.1991 р. з пликос було виявлено лише жовтоголову (Гудина, 2009). Там само на маршруті 4,73 км 25.05.2021 р. обліковано щонайменше 10 ос. (KG; eBird).

В. Клетенкін (Клетенкин, 1996), який вивчав у 1992–1995 рр. орнітофауну заказників «Крейдяне» та «Кутківські піски» й суміжних територій (Куп'янський (Дворічанський) район), охарактеризував вид як нечисленний гніздовий: 21.05.1992 р. поодинокий птах спостерігався в заплаві р. Нижня Дворічна. Для НПП «Дворічанський», розташованого в тому ж районі, жовтоголова плиска наведена як звичайний птах, який гніздиться на вологих луках і по околицях боліт у заплаві р. Оскіл і на луках біля озер у пониженнях третьої тераси Оскільської долини (Банік і др., 2013).

І. Козицький (особ. повід.), який проводив спостереження в м. Харків та його околицях з 1983 р., великої чисельності виду не спостерігав. У м. Харків (Салтівський житловий масив) вперше цих птахів він помітив у 1983 р.: самець тримався навесні на ставку-калюжі (вихід джерел) біля кінотеатру «Познань». У 1980–1990-х рр. пликоси регулярно траплялись у невеликій кількості на північ від Харкова, але лише поодинокі особини. У 1990-х рр. на південь від Харкова вид не спостерігався, а з 2000-х рр. зустрічі стали регулярними, як пролітних особин, так і самців у гніздовий період, але локально. Наприклад, поблизу с-ща Рогань їх немає, незважаючи на наявність відповідних біотопів, а у прилеглому до нього із заходу с-щі Докучаєвське та в напрямку с. Зелена Криниця – зустрічі регулярні щороку в одних і тих самих місцях. Він також наголосив на регулярності зустрічей і тенденції до освоєння нових місць гніздування. Наприклад, у долині р. Малої Роганки на околиці міста гніздова пара виявлена 3.06.2018 р., до цього у 2015–2017 рр. бачили самців. У попередні роки спостерігалися лише пролітні особини.

Дані про чисельність і поширення виду в м. Харків доповнюють наступні спостереження. У 1992–1995 рр. на водоймі площею близько 50 га, розташованій у долині р. Харків у Салтівському житловому масиві, гніздилося до 80 пар жовтоголової пликоси (Надточий і др., 1996). За даними маршрутних обліків по берегах річок і водойм у Харкові у 2011 р. численність птахів у цих оселищах оцінили у 20,4 ос./км² (Волонцевич, 2011).

На південній околиці м. Харків поблизу с-ща Безлюдівка Харківського району на Безлюдівському комплексі біологічного очищення стічних вод гніздування пликоси спостерігали у 2010–2012 рр. (Надточий, Осадчук, 2013).

Тут же на лузі біля заправи р. Студенок 8.06.2017 р. обліковано 2 пари, що носили корм пташенят (IK; eBird, особ. повід.). У долині р. Уди в межах м. Харків на південь від Залютини (історична місцевість) 11.06.2011 р. сфотографували самку (EY; iNat). На південно-західній околиці міста в долині р. Роганка на 4 км маршруті 3.06.2018 р., 29 та 31.05.2019 р. обліковано по 2 ос. Тут же спостерігали птахів у квітні – на початку травня 2019–2021 рр. (IK; eBird). Гніздування птахів відмічено в долині р. Уди в західній частині Харкова, а також у його північно-східній частині – на Журавлівському водосховищі (Надточий, 2021).

У 1994 р. жовтоголову пликосу виявили: на заплавах низинних болот у долині р. Берестової в околицях с. Власівка Берестинського (Кегичівського) району; у заплаві р. Уди біля с. Феськи Богодухівського (Золочівського) району; на луках біля с. Лиман (Жовтневе) Чугуївського (Вовчанського) району; на солончакових луках у пониженні четвертої тераси р. Сіверський Донець на околицях с. Геніївка, с-ща Слобожанське (Комсомольське), с. Чемужівка Чугуївського (Зміївського) району (Грамма, Шапаренко, 1996). У 1996–1998 рр. птахи знайдені на гніздуванні в заказнику «Печенізький» у заплаві р. Гнилушка (Кривицький, 1998). На початку червня 1998 р. в заплаві р. Великий Бурлук в околицях с. Василенкове Куп'янського (Шевченківського) району жовтоголова та жовта пликоси разом із лучним чеканом (*Saxicola rubetra*) домінували в населенні птахів; на поперечній трансекті, що проходила через заплаву річки, обліковано 11 пар жовтоголової пликоси (Гудина, 2000, 2009). Гнізяться ці птахи також у заплаві р. Берека на оз. Куплевате біля с. Нова Миколаївка в Ізюмському (Барвінківському) районі (Сушина, 2000) та в Берестинському (Первомайському) районі в околицях с. Красиве (Надточий, 2005). В околицях с. Шляхове (Куп'янський (Коломацький) район) 24.04.2002 р. знайдено гніздо з кладкою (VB, особ. повід.).

У гніздовий період 2006 р. поодиноких птахів неодноразово відмічали на позазаплавному зниженні третьої тераси долини р. Харків на схід від с. Черкаські Тишки (Харківський район), але їхнє гніздування не доведено (Волонцевич, 2007). У цьому ж районі поблизу ставків та на струмку в околицях с-ща Докучаєвське (Комуніст) 5.05.2008 р., 25.04.2012 р., 1 і 3.05.2015 р. сфотографовано самців (IK; uabirds). На маршрутах загальною довжиною 40 км від с-ща Докучаєвське та с. Світанок (ставка, р. Роганка) 16–17.06.2018 р. обліковано 13 ос., а 17.06.2019 р. на іншому маршруті від с-ща Докучаєвське завдовжки 5 км – 1 ос. (IK; eBird). Причому 17.06.2018 р. в околицях балки Тернова, біля витoku струмка-водоскиду зі ставка Даманський, на південь від с-ща Докучаєвське трималося не менше 2 гніздових пар зі злетками. Зустрічі дорослих особин у цих місцях щорічні (IK, особ. повід.).

У долині р. Уди на північ від с-ща Есхар (Чугуївський район) 24.04.2016 р. обліковано пару (IK; uabirds). В околицях с. Вільхуватка (Харківський (Нововодолазький) район) у місці злиття річок Вільхуватка та Мжа 13.06.2021 р. обліковано 3 ос. (IK; eBird).

У цьому ж районі біля с. Парасковія в долині р. Берестова на території орнітологічного заказника «Чаплі» 13.05.2021 р. обліковано 5 ос. (KG; eBird). Птахів також

неодноразово спостерігали у 2020–2021 рр. в долині р. Гнилиця на ділянці від с. Скрипаї (Чугуївський (*Зміївський*) район) до її гирла, зокрема 6.06.2020 р. – 6 ос. на маршруті 6,15 км та 12.06.2021 р. – 2 ос. на маршруті 5,85 км (KG; eBird).

За спостереженнями в 1995–2019 рр., жовтоголові плиски гніздилися: в заплаві р. Муром біля с. Руські Тишки (Харківський район); заплаві р. Вовча біля с. Мала Вовча (Чугуївський (*Вовчанський*) район), заплаві р. Оскіл біля с. Кам'янка (Ізюмський район); на заболочених пониженнях третьої тераси р. Сіверський Донець біля с. Хотомля (Чугуївський (*Вовчанський*) район); у водноболотних угіддях біля с. Нова Миколаївка (Ізюмський (*Барвінківський*) район) (МВ). У місці впадіння р. Бичок у р. Сухий Торець в околицях с. Василівка Друга (Ізюмський (*Барвінківський*) район) 2.06.2002 р. обліковано 20 ос. (Vysochyn, 2025).

За результатами досліджень у 1991–2003 рр. у Харківській області та на прилеглих територіях Сумської, Луганської й Донецької областей, жовтоголова плиска характеризувалася як численний птах, який часто виступав субдомінантом у спільнотах, що населяють заплавні луки (Банник, 2007). Але з 2010-х рр. чисельність виду в Харківській області скорочується, що помітно за даними обліків на постійних маршрутах (у заплаві р. Муром особливо виразно – з 2015–2016 рр.) (МВ). Немає сумнівів у тому, що це падіння пов'язане з прогресивним пересиханням заплів, зменшенням площ перезволожених ділянок – оселищ, на яких воліють гніздитися жовтоголові плиски.

Сумська область. Вперше в області 2 самці жовтоголової плиски відмічені 5.04.1970 р. у пролітній зграї лучних щевриків (*Anthus pratensis*) на болотистому березі Сумського водосховища в околицях м. Суми (Кныш, 1973; Матвиенко, 1977; Книш, 1992; МК, особ. повід.). Гніздування встановлено в 1976 р. – гніздо знайдено на околиці очеретяного болота біля с. Вакалівщина Сумського району (Матвиенко, 1977). Пізніше тут гніздилися 1–2 пари (Книш, 1998).

На Сумському Поліссі самця вперше спостерігали 20.04.1980 р. на заболочених луках р. Сейм біля с. Мути (Конотопський (*Кролевецький*) район). З того часу птахів тут зустрічали щорічно, чисельність гніздового поселення оцінена в 5–10 пар (Грищенко та ін., 2001; Грищенко, 2002). Пізніше біля сіл Мути, Камінь, Заболотове, Божок (*Червоний Ранок*) щороку гніздилися понад десять пар. У даний час у відповідних біотопах жовтоголова плиска спорадично зустрічається по всій долині р. Сейм (VGr). У заплаві р. Шостка біля с. Гамаліївка (Шосткинський район) 5.05.1989 р. спостерігали 2 самців і самку й неподалік ще одного самця (Белик, Москаленко, 1993). У 1990 р. гніздо знайдено на правому березі р. Шостка, неподалік від місця її впадіння в р. Десна (Афанасьєв и др., 1992). У колекції В. Афанасьєва зберігалися 2 кладки жовтоголової плиски, зібрані 13.05.1989 р. в околицях м. Шостка та 15.05.1991 р. біля с. Погребки (*Коротченкове*) Шосткинського району (VB, особ. повід.). У цьому ж районі у 2020 р. птахів зустріли в околицях сіл Собич – 1 ос. (17.06), Ображіївка – 1 ос. (13.06) та Погребки – 4 ос. (14–15.06) (Костюшин и др., 2020).

На території Деснянсько-Старогутського НПП (Шосткинський (*Середино-Будський*) район) самця спостерігали 8.05.1991 р. в заплаві р. Вуличка (Книш, 2004). У цьому ж районі у гніздовий час птахи обліковані: 2001 р. – самець в околицях с. Журавка, 2003 р. – пара біля с. Красноярське, 2004 р. – самець в околицях с-ща Зноб-Новгородське, 2006 р. – самець біля с. Пигарівка, 2004–2006 рр. – 2 самці в околицях м. Середина-Буда (Гаврись та ін., 2007). На болоті біля с. Пигарівка 4.05.2006 р. спостерігали самця та самку; біля м. Середина-Буда поодиноких самців бачили 7.05.2004 р., на лузі р. Бобрік – 6.05.2016 р., біля північної та східної околиць міста – 5.06.2005 р. (YKu). В околицях с. Очкине 13.06.2020 р. зустріли 1 ос. (Костюшин и др., 2020). Між с. Журавка та р. Свіга на зарослому рогозом і очеретом водоймищі 7.06.2021 р. обліковано 2 самців (PP).

У гніздовий період жовтоголовою плиску виявлено і в інших місцях. Пару обліковано 7.06.2000 р. на березі р. Вир біля с. Старі Вирки Сумського (*Білопільського*) району (самець був із кормом). Того ж дня нижче за течією біля цього села в заростях очерету відмічений самець; біля с. Нові Вирки спостерігали самку, що годувалася на листі латаття (Грищенко та ін., 2001). У заростях русла Сули 1.07.2004 р. біля с. Бобрік (Роменський район) спостерігали самця (Грищенко та ін., 2004). В околицях заповідника «Михайлівська цілина» на заболоченій ділянці біля с. Великі Луки (Сумський (*Лебединський*) район) птахи вперше відмічені у 2006 р.: 30.04 – 3 самці та самки, а 12.06 – пара (Пархоменко, 2007). Поблизу сіл Вільне, Ямне та Сидорова Яруга (Охтирський (*Великописарівський*) район) на території заказника «Ямний» жовтоголова плиска в період 2002–2006 рр. була звичайним гніздовим видом вологих луків і боліт долини р. Ворскла (Скляр та ін., 2006). У районі м. Тростянець 26.06.2007 р. спостерігали молоду особину (VPa; iNat). На лузі біля с. Вирівка (Конотопський район) 5–6.05.2013 р. обліковані поодинокі самці (YKu). У цьому ж районі біля с. Озаричі 18.06.2021 р. сфотографували самця (ODa; iNat). В околицях м. Путивль 21.05.2021 р. сфотографували самця (AM; uabirds).

Луганська область. У 1979–1982 рр. в ур. Юницького (Старобільський (*Біловодський*) район), розташованому за 80 км на північ від м. Луганськ, жовтоголові плиски виявлені у значній кількості на всіх заливних луках із осоково-очеретяною рослинністю (0,12–0,78 пар/га). На площі 50 га обліковано: 24.05.1979 р. – 18 ос. і знайдено 5 гнізд, 22–23.05.1980 р. – 39 ос. і 8 гнізд, 28.05.1982 р. – 27 ос. і 6 гнізд (Панченко, Лесничий, 1985). У публікації С. Панченка (2016), що ґрунтується на рукописі 1983 р., представлені менш точні відомості про гніздування птахів у даному урочищі. Однак у ній зазначено, що вони гніздилися тут і в 1981 р. в заплаві р. Черпаха. В охоронній зоні ділянки «Стрільцівський степ» Луганського ПЗ (Старобільський район) у 1985–1987 рр. встановлено гніздування 2 пар (Кочегура, 1989; Кочегура и др., 1992). З 1986–1987 рр. гніздування відмічено біля м. Отаманівка (*Молодогвардійськ*) (Белик и др., 1989). На ставках Станично-Луганського рибгоспу в долині р. Деркул це нечисленний гніздовий птах, чисельність якого має тенденцію до збільшення (Євтушенко, Литвиненко, 2010). В околицях с-ща Сиротине (Сєверодонецька міська рада)

самця у гніздовому біотопі сфотографували 23.05.2020 р. (Sergey D; iNat).

У нещодавно опублікованій монографії по птахів Луганського ПЗ (Мороз та ін., 2025) зазначено, що жовтоголова плиска – гніздовий вид відділення «Стрільцівський степ» і прилеглих територій. Під час весняної міграції відмічалась у Станично-Луганському відділенні й у Провальському степу. У Станично-Луганському відділенні достовірно зареєстрована у 2008 р. У Стрільцівському степу знайдена у 2021 р., у Провальському степу – у 2007 р., на прилеглих територіях – у 2013 р.

Полтавська область. У травні 1978 р. в околицях с-ща Котельва (Полтавський (*Котелевський*) район) відмічено пару, яка проявляла занепокоєння (VРо, особ. повід.). В околицях с. Лазірки (Лубенський (*Оржицький*) район) у заплаві р. Сліпорід гніздо жовтоголової плиски знайдено 10.07.1979 р. У 1980 р. птахів не бачили, а 19.06.1981 р. на цій же ділянці обліковано самця (Шаповал, 1982). В околицях с. Пирого (Кременчуський (*Глобинський*) район) на р. Сухий Кагамлик 26.05.1985 р. виявлено гніздо (Роговой, 1995, Ю.Ф. Роговий, особ. повід.).

Вісім поселень птахів знайдено в долині р. Ворскла з 15.05 по 5.06.1990 р. В одному з них гніздилась окрема пара, друге поселення складалося з 7, інші – з 2–3 пар (Гаврись, Клестов, 1991). У Полтавському (*Кобеляцькому*) районі в околицях с. Лучки 5.06.1990 р. 2 самців і самку здобули Г. Гаврись, М. Клестов і М. Слюсар (Пекло, 2008). У цьому ж районі біля с. Вільховатка 8.05.1996 р. знайдено гніздо з кладкою (VB, особ. повід.).

У період 1996–1999 рр. гніздування птахів спостерігали в Полтавському (*Новосанжарському*) районі в околицях м. Нові Санжари (Бухун, Дебелій, 2000). У тому ж районі на території гідрологічного заказника «Шедіївський» в околицях сіл Шедіївка та Буркути обліковано: 29.04.2017 р. – 4 ос. та 14.04.2019 р. – 5 ос. (ASh; eBird); 1.06.2019 р. – 1 ос. (VNi, IMi; eBird), 18.05.2023 р. – 9 ос. (VNi; eBird).

Дорослих самців спостерігали 27.05.1996 р. в Лубенському районі: на тілорізі на руслі р. Удай вище с. Карпилівка та в очереті біля с. Духове (Грищенко и др., 2002). В долині цієї ж річки в околицях с. Нетратівка (Лубенський (*Чорнухинський*) район) 26.04 і 10.06.2022 р. сфотографували самця (RK; uabirds, iNat). На луках р. Ворскла біля с. Деревки (Полтавський (*Котелевський*) район) 21.05.2000 р. обліковано 2 самців і самку; у Полтавському (*Чутівському*) районі в околицях с-ща Чутове на луках р. Коломак 24–25.05.2000 р. обліковано 58 гніздових пар на площі 75 га (YKu). За спостереженнями у 2010–2013 рр., вид гніздився в околицях с. Смородщини колишнього Чутівського району (Підлатюк, 2013).

У Миргородському (*Лохвицькому*) районі пару зустріли на р. Сула 7.07.2004 р. навпроти с. Лука, трохи нижче за течією відзначений самець, який годував 2 злетків на листі лагаття; на луках біля с. Гаївщина 8.07.2004 р. спостерігали виводок (Грищенко та ін., 2004). Декілька пар обліковано 21.05.2011 р. на болоті в заплаві р. Сула між селами Загребля та Матвіївка Оржицького (*Лубенського*) району (VGr). За даними досліджень у 1979–2015 рр., гніздування жовтоголової плиски припускалося в пониззі

р. Сула (Клестов та ін., 2016). У Лубенському (*Пирятинському*) районі під час досліджень у липні – серпні 2007–2010 рр. птахи виявлені: в ур. Великі Солонці біля с. Харківці, на лузі в заплаві р. Перевід поблизу с. Кейбалівка та на лузі біля с. Каплинці (Турчик и др., 2011). В околицях с. Яреськи Миргородського (*Шишацького*) району на відстійниках цукрового заводу 7.07.2013 р. відмічено самця (Казанник, 2013).

Гніздування птахів спостерігали у водно-болотних угіддях ур. Цибулі (Полтавський район) в околицях сіл Микільське, Заворскло та Цибулі (Попельнюх, Кузнецов, 2013). У тому ж районі самців у гніздових біотопах сфотографували 7.05.2021 р. в околицях с. Милорадове та 16.05.2021 р. біля с. Сапожине (V. Кп; iNat). Біля останнього села птахів також спостерігали між 21.04 і 1.06.2025 р. (ARa; eBird; DD; uabirds). Біля південно-східної околиці м. Полтава поблизу від с. Копили 11.06.2022 р. сфотографували самця з кормом (OOI; iNat).

У долині р. Говтва в околицях с. Прокопівка (Полтавський (*Решетилівський*) район) 24.04.2014 р. сфотографували самця (DD; iNat). Поблизу м. Гадяч у долині р. Псел 10.06.2021 р. спостерігали 1 ос. на маршруті 7,56 км (IB; eBird). В околицях с. Стара Білецьківка (Кременчуський район) 1.05.2021 р. на маршруті 2 км обліковано 2 ос. (GDo; eBird). В околицях м. Кременчук у долині Дніпра 5.06.2025 р. обліковано 1 ос. (OSi; eBird).

Чернігівська область. За даними І. Марисової (1998), жовтоголових плисок, переважно самців, кілька разів спостерігали навесні та влітку на початку 1980-х рр. у Новгород-Сіверському (*Коропському*), Корюківському (*Менському*) та Ніжинському районах. Про першу реєстрацію виду на гніздуванні в області дані суперечливі. М. Самофалов (1986) повідомляв про гніздування в 1985 р. У роботі І. Марисової (1998) сказано, що вперше гніздо було знайдено в 1986 р. в Ніжинському (*Носівському*) районі в околицях с. Володькова Дівиця (*Червоні Партизани*). Однак у більш ранній публікації (Марисова и др., 1991), певно помилково, роком першого гніздування зазначений 1988. За даними О. Вобленка (особ. повід.), вид на гніздуванні в області виявлено в 1986 р.

На початку 1990-х рр. жовтоголова плиска гніздилась у заплаві Десни в ур. Команський луг, розташованому в околицях сіл Комань і Чулатів (Новгород-Сіверський район) та с. Погребки (*Коротченкове*) Шосткинського району Сумської області (Кныш, Афанасьев, 1995). Тут же 2 територіальних самців спостерігали 11.06.2021 р. (Мерзлікін, Хоменко, 2021). У заплаві Десни біля с. Велике Устя (Корюківський (*Сосницький*) район) щорічне гніздування кількох пар спостерігали у 2010–2021 рр. (VGr). Без будь-яких подробиць жовтоголова плиска вказана як звичайний гніздовий вид долини Десни та її притоків (Полянська та ін., 2017). Про гніздування птахів у 1990-х рр. в околицях м. Ніжин повідомляє Л. Кузьменко (2000). В ур. Смолянка на меліоративній системі обліковані: 18.05.1992 р. біля м. Ніжин – 2 самці, 16.05.2015 р. біля с. Низи (Ніжинський район) – 1 самець (YKu).

У плавнях р. Удай біля с. Переволочна (Прилуцький район) 20.05.1996 р. зустріли самця (Грищенко и др., 2002). У цьому ж районі на болоті в долині р. Переклад

на захід від с. Сергіївка 4.06.2017 р. спостерігали пару, що носила корм у зарості (Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2017).

Поблизу с. Хрещате Чернігівського (*Козелецького*) району 2 птахів спостерігали 29.05.1998 р. В околицях с. Орликівка Новгород-Сіверського (*Семенівського*) району 6.06.1998 р. зустріли 1 ос. (ID).

За даними досліджень у 2007 р., жовтоголова плиска віднесена до найбільш звичайних гніздових птахів гідрологічного заказника «Жевак», розташованого в заплаві р. Удай між с. Бакаївка та с. Монастирище Прилуцького (*Ічнянського*) району (Прядко та ін., 2009). Це підтверджується й результатами обліків, проведених 30.05.2012 р.: на двох маршрутах загальною довжиною 3 км обліковано 9 ос./пар (Полуда та ін., 2012). У цьому ж заказнику, на південь від с. Бакаївка, на обстеженій ділянці площею близько 28 га 4.06.2021 р. обліковано 11 територіальних самців (PP). Дорослий самець і виводок із 4 молодих птахів тримався 4.07.2000 р. на лататті скраю русла р. Снов біля с. Нові Боровичі в Корюківському (*Сновському* (*Щорському*)) районі (Грищенко та ін., 2000). У цьому ж районі біля с. Петрівка 4.06.1998 р. та 30.05.1999 р. спостерігали по 1 ос. (ID).

На р. Замглай (у системі каналів і кар'єрів колишнього торфозробоного підприємства) біля с-ща Замглай Чернігівського (*Ріпкинського*) району 30.05.1998 р. відмічено 1 ос. У заплаві р. Супій в околицях с. Вороньки 5.06.1999 р. та 31.05.2000 р. спостерігали по 2 птахи, ще 2 ос. зустріли біля с. Старий Биків (Ніжинський (*Бобровицький*) район) (ID). Біля Старого Бикова самця сфотографували 19.04.2015 р. (AS, uabirds).

В околицях с. Липів Ріг (Ніжинський район) та с. Ковчин (Чернігівський (*Куликівський*) район) птахів спостерігали, відповідно, 3.06 та 18.06.2009 р. (Кузьменко, Кузьменко, 2017). У гідрологічному заказнику «Сосинський» біля с-ща Олишівка (Чернігівський район) 13.06.2016 р. обліковано 2 пари та самця (Кузьменко, Кузьменко, 2016; YKu). Поодинокі самці обліковані: 1.05.2016 р. на луках Десни біля с. Ковчин (Чернігівський район); 29.05.2016 р. на меліоративній системі біля с-ща Ріпки (Чернігівський (*Ріпкинський*) район); 11.06.2016 р. поблизу осокового болота в заплаві р. Остер біля с. Омбиш (Ніжинський (*Борзнянський*) район); 12.06.2016 р. на болоті «Свидовець» в околицях с. Вороньки (Ніжинський (*Бобровицький*) район). У долині р. Остер 15.06.2016 р. багато пар обліковано в Ніжинському (*Борзнянському*) районі біля с. Махнівка (*Петрівка*) й у Прилуцькому (*Ічнянському*) районі біля с. Івангород. На цій же річці біля с. Фастівці (Ніжинський (*Бахмацький*) район) 20.06.2016 р. спостерігали пару з виводком. Також сімейну групу бачили 18.07.2016 р. в Ніжинському районі на лузі в долині р. Галка біля с-ща Лосинівка (YKu). Біля с. Ленків Новгород-Сіверського району 12.06.2020 р. обліковано 1 ос. (Костюшин и др., 2020). На оз. Хотинь біля с. Деснянське (*Свердлівка*) Новгород-Сіверського (*Короського*) району птаха спостерігали 12.06.2021 р. (Мерзлікін, Хоменко, 2021).

Також жовтоголова плиска гніздиться біля очисних споруд м. Городня (Чернігівський (*Городнянський*) район)

та м. Носівка (Ніжинський (*Носівський*) район). Знайдені ці птахи й у заплаві р. Остер вище м. Ніжин і на вологих луках біля с. Володькова Дівича (*Червоні Партизани*) Ніжинського (*Носівського*) району (OFe, особ. повід.).

Київська область. Вперше в області птахів виявлено 9.06.1984 р. в околицях с-ща Бортничі Бориспільського району (зараз Дарницький район Києва). Пара трималась у відстійнику зрошувальної системи на ділянці низькотравних луків із окремими куртинами очерету; самець здобутий, поведінка самки свідчила про наявність гнізда (Головущин, 1986). У цьому ж місці на луках птахів спостерігали у гніздовий період у 2017–2019 рр. (Причепа, 2019а).

Перебування птахів в області доведено колекційними матеріалами (Пекло, 2008): 9.05.2000 р. 2 самки здобуті біля с. Вороньків Бориспільського району (кол. І. Землянських); 28.04.1985 р. самці здобуті на р. Стугна в Обухівському районі (кол. О. Легкобит) та 29.05.2000 р. біля с. Вільне в Бориспільському (*Згурівському*¹⁰) районі (кол. І. Давиденко).

В околицях с. Таценки Обухівського району на лузі біля заказника «Урочище Гоців» самець облікований 17.04.1994 р. (Грищенко, Домашевський, 2003). В околицях м. Обухів біля ставків 10.06.2017 р. сфотографували самця (AS; uabirds). Гніздування птахів відоме на частково осушених болотах між селами Тарасівка та Пологи-Яненки (Бориспільський (*Переяславський*) район) і Броварки (Черкаська область). Тут на ділянці заболочених луків площею близько 50 га 19.05.2005 р. обліковано 5 пар (Гаврилук та ін., 2005).

Птахів відмічено 9.06.2007 р. біля с. Синява Білоцерківського (*Рокитнянського*) району; поодинокі самці спостерігали: 1.05.2009 р. біля с. Станишівка Білоцерківського (*Таращанського*) району та 3.05.2009 р. біля с. Киданівка Обухівського (*Богуславського*) району (SD, особ. повід.). Про існування розріджених поселень на луках р. Рось в околицях сіл Фесюри та Шкарівка (Білоцерківський район) у період 2000–2018 рр. повідомляє М. Причепа (2019б). Біля с. Фесюри успішне гніздування кількох пар спостерігали у 2012–2015 рр. (Мороз та ін., 2015). В околицях с. Ємчиха (Обухівський (*Миронівський*) район) у червні 2008 р. спостерігали самця (MBo; facebook). В долині р. Рось біля с. Чайки Обухівського (*Богуславського*) району 28.05.2023 р. спостерігали 2 птахи (Любченко, 2024).

На ділянці долини Росі від м. Біла Церква до с. Томилівка Білоцерківського району гніздиться орієнтовно 11–15 пар. Більшість гніздових локалітетів зосереджені на заболочених луках в околицях с. Шкарівка на лівому березі річки. 2–3 пари щороку гніздяться на тих самих заболочених ділянках і заплавлених луках поблизу с. Чайки на Росі та на р. Фоса біля с. Дибинці (Обухівський (*Таращанський*) район) (Причепа, Любченко, 2025).

В околицях с. Дзвінкове (Фастівський (*Васильківський*) район) у заплаві р. Ірпінь 26 та 28.05.2009 р. спостерігали по 1 ос. В околицях с. Мотовилове (Фастівський район) у

¹⁰ У Каталозі (Пекло, 2008) замість Згурівського, помилково вказаний Яготинський район. Всього обліковано 4 ос. (ID).

заплаві р. Стугна 26.05.2018 р. сфотографували самця та самку з кормом у дзьобах, а 18.05.2019 р. – самця (dmka; iNat). Біля с. Карпилівка (Вишгородський (Іванківський) район) 11.05.2020 р. зустріли самця (ID).

У 2005–2021 рр. жовтоголова плиска спорадично гніздилася на болотистих ділянках заплави Десни біля сіл Сувид, Боденьки, Жукин (Вишгородський район). Поодиноких птахів спостерігали у травні – липні 2008–2024 рр. у долині р. Трубіж біля сіл Гайшин і Гланишів (Бориспільський (Переяславський) район) (VGg). На луках біля с. Хотянівка 9.06.2016 р. зустріли 1 птаха (Любченко, 2024; OZ), а біля с. Погреби Вишгородського району 13.07.2025 р. облікували 2 ос. (OOp; eBird).

У Броварському (Згурівському) районі на болотистій заплаві р. Супій 5.05.2016 р. спостерігали самця біля с. Свобода (Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2017). Біля с. Мала Березанка птахів реєстрували неодноразово: 2.06.2017 р. – 1 самець (OK; iNat), 7.06.2020 р. – 1 самець (ST; iNat), 29.05.2018 р. – 1 ос. (DK; iNat), 24.06.2019 – 1 ос. (SPe; eBird), 7.06.2020 р. – 4 ос. на 9 км маршруту, а 20.06.2020 р. – 4 ос. на 3 км (OSh; eBird), 7.06.2020 р. – 2 ос. (ST), 30.05.2024 р. – 1 ос. (IS) (Любченко, 2024). В околицях с. Безуглівка 5.07.2020 р. сфотографували самця та облікували 2 птахів на 10 км маршруті (OS; uabirds, eBird). На протилежному лівому березі річки біля с. Озерне 7.06.2020 р. обліковано 2 ос. на 5 км маршруту, а 20.06.2020 р. – 4 ос. на 1 км (ST; eBird). Біля цього ж села 20.06.2010 р. облікували 2 птахів на площі 2 га (WS; eBird). В околицях м. Яготин на ставку в долині цієї ж річки самця сфотографували 17.06.2020 р. (ST; uabirds). Тут же 1 ос. спостерігали 4.06.2017 р. (OSk; eBird). На луках в околицях с. Гоголів Броварського району 22.05.2024 р. сфотографували 1 птаха (Любченко, 2024; ATo). У кв. 17 Деснянського відділення НПП «Залісся» 15.06.2025 р. спостерігали пару птахів, які турбувалися з кормом у дзьобах на ділянці осокового зниження з купинами серед луків (YKu).

На лузі в долині р. Протока біля с. Піщана Білоцерківського району 28.04 та 21.05.2017 р. облікований самець. На водоочисних відстійниках с-ща Гребінка, розташованих на південний захід від нього, та біля с. Дослідницьке Білоцерківського (Васильківського) району 2.06.2017 р. відмітили 3 самців і 1 самку, а 16.06.2017 р. – 7 територіальних самців (OP, особ. повід.). На рибгоспі біля с-ща Гребінки Білоцерківського (Васильківського) району 28.05.2019 р. спостерігали пару птахів (Любченко, 2024; AS).

У м. Переяслав (Бориспільський район) 12.06.2012 р. сфотографували самця (DD; iNat). У м. Тараша 27.06.2024 р. сфотографували самця з кормом у дзьобі (DM; facebook). Біля с. Великий Карашин (Бучанський (Макарівський) район) 29.05.2020 р. також сфотографували самця (SM; iNat).

В околицях с. Забір'я (Фастівський (Києво-Святошинський) район) у долині р. Бобріця 15.05.2021 р. сфотографували самця та самку (OFo, ST; uabirds). Біля с-ща Володарка в долині р. Рось спостерігали 10.05.2020 р. 2 ос. і 22.04.2021 – 1 ос. (Любченко, 2024; VKz; uabirds). У долині р. Здвиж 13.06.2014 р. в околицях с. Рудня-Димерська (Вишгородський район) на маршруті довжи-

ною 3,2 км обліковано 4 ос., а біля с. Шибене (Бучанський (Бородянський) район) на такому ж за протяжністю маршруті – 1 ос. (JH; eBird). В околицях м. Обухів 10.06.2017 р. сфотографували самця (AS; uabirds). Біля с-ща Пісківка (Бучанський район) у долині р. Тетерів 21.05.2017 р. обліковано 1 ос. (ASh; eBird). В околицях с-ща Гостомель 28.06.2021 р. спостерігали 1 ос. на 13 км маршруту (YKo; eBird). Біля с. Полковниче (Білоцерківський (Ставищенський) район) 1 ос. відмічена 25.05.2020 р. О. Архіносом. Він же птахів бачив тут у травні 2021 р., 1 ос. – 15.06.2022 р. (Любченко, 2024).

У гніздовий період плиски виявлені в межах м. Київ. У районі Осокорки співаючого птаха спостерігали 8.07.2018 р. (AMa; eBird) і сфотографували по одній особині 28.04.2021 р. (DP) та 18.06.2023 р. (AM) (Любченко, 2024). На оз. Тельбін 6.06.2020 р. обліковано 8 ос. на маршруті довжиною 1,73 км (ST; eBird). На Святошинських ставах у долині р. Борщагівка по 1 ос. спостерігали 21.04.2019 р. (ASh; eBird), 21.05.2020 р. (YKo; eBird), 1.05.2021 р. (AO; eBird). На цих ставах плиски не гніздяться (Коваленко та ін., 2023).

Поблизу від південно-східної околиці Києва (Бориспільський район) біля с. Гнідин у гніздовому біотопі самця сфотографували у травні 2021 р. (OVa; iNat) і 25.05.2024 р. (DH; uabirds) (Любченко, 2024). В околицях с. Щасливе самку сфотографували 7.07.2020 р. (DP; uabirds), а самця – 30.05.2021 р. (IO; uabirds). Біля цього ж села 4 птахів обліковано 12.05.2021 р. (ST; eBird), а 17.06.2023 – 1 ос. (DH). У цьому місці плисок спостерігали також у весняний і післягніздовий періоди різні спостерігачі (eBird; Любченко, 2024). У самому селі самку сфотографували 11.07.2020 р. (NG; uabirds). На ставах-відстійниках очисних споруд в околицях с. Ревне (Бориспільський район) 1.06.2022 р. спостерігали 1 птаха (Любченко, 2024; IO).

У Чорнобильському радіаційно-екологічному заповіднику жовтоголова плиска – рідкісний гніздовий вид (Домашевський, 2024; eBird).

За даними С. Домашевського (особ. повід.), жовтоголова плиска в даний час гніздиться у відповідних біотопах по всій території Київської області.

Житомирська область. На Житомирському Поліссі птахів на гніздуванні вперше знайшов В. Лісничий (Лісничий, 1978). Біля с. Майдан-Копищенський (Коростенський (Олевський) район) на околиці відкритого мезотрофного болота 2.06.1977 р. він спостерігав пару з кормом, що турбувалась. Тут же ним 1.07.1978 р. здобуті самець і самка (Пекло, 2008). Неподалік, у гідрологічному заказнику «Плотниця», розташованому на північний схід від с. Замисловичі, 30.05.1990 р. виявлено 4 пари, котрі носили корм, що вказувало на їхнє гніздування. Птахів із такою ж поведінкою зустріли 31.05.1990 р. за 6–8 км від попереднього місця в гідрологічному заказнику «Дідове Озеро» поблизу с. Кованка Коростенського (Овруцького) району (Цицюра, 1993). У цьому місці 23.05.1996 р. спостерігали гніздування пари (MV, VCu, MV, VCu), 10.06.2014 р. обліковано 3 самців (YKu). 14.04.2018 р. та 12.05.2021 р. в заказнику обліковано, відповідно, 2–3 самці та мінімум 5 ос. Тут можна припускати гніздування до 20 пар жовтоголових плисок (Гриб, 2025).

В околицях Поліського ПЗ жовтоголова плиска є рідкісним гніздовим видом (Жила, Зеніна, 1999). На території заповідника 26.04.2010 р. у 38 кв. Селезівського лісництва спостерігали самця, що співав (MV, PGo); 24.06.2013 р. у 37 кв. поблизу мезотрофного болота теж бачили самця (YKu). У 20 кв. Копищенського лісництва самець відмічений 26.06.2007 р. Ще 2 самців бачили на оліготрофному болоті 10.06.2014 р. в 54 кв. Перганського лісництва (YKu).

Молодий птах відмічений 10.07.2003 р. в Коростенському (Лугинському) районі на березі ставка біля с. Літки (MV). Біля цього ж села і в околицях с. Липники птахів неодноразово спостерігали у гніздовий період у 2016–2021 рр. (ОН, особ. повід.). Бачили їх і поблизу сіл Норинськ і Красносілка (Коростенський (Овруцький) район). У південній частині Житомирського Полісся, на правому березі р. Тетерів в околицях с. Перлявка (Житомирський район), на маршруті 8 км 23.04.2000 р. обліковано співаючого самця (MV).

У 1992–1994 рр. жовтоголову плиску виявили в лісостеповій частині області: на лівому березі р. Ірпінь у верхів'ї водосховища «Лісове» (Житомирський (Брусилівський) район) гніздилися 7–8 пар (Цицюра, 1996). На лівому березі р. Ів'янка, в околицях с. Волиця (Житомирський (Андрушівський) район) на маршруті 2 км 15.04.1995 р. обліковано 4 територіальні пари. У цьому ж місці плиски повторно відмічені 28.05 і 18.06.1995 р. Під час останнього обліку окремі пари поводитися неспокійно, супроводжували й окрикували спостерігача, деякі особини підлітали до певних ділянок із кормом. Біля с. Прибережне (Бердичівський (Ружинський) район) на березі ставка 24.07.2011 р. спостерігали дорослого птаха, який годував злетка (MV).

В околицях м. Малин у заплаві р. Ірша 3.06.2000 р. спостерігали пару птахів із кормом, а 3.05.2002 р. – територіальну пару. У заплаві р. Тетерів в околицях с. Вишевичі (Житомирський (Радомишльський) район) 9.06.2001 р. обліковано самця. У заплаві р. Уж в околицях с. Христинівка (Коростенський (Народицький) район) 6.07.2000 р. спостерігали 2 ос. В околицях с. Красносілка (Коростенський район) 17.06.2018 р. обліковано 7 ос. (дорослі та злетки) (ID, особ. повід.).

У долині р. Будичина (Житомирський (Романівський і Чуднівський) район), за даними обліків у 2012–2021 рр., гніздилося до 7–8 пар жовтоголової плиски. Ключовим місцем гніздування є вершина ставка біля с. Романівка (Житомирський (Романівський) район), де щороку гніздиться до 5 пар птахів. Біля с. Стівпів, с. Будичани, м. Чуднів спорадично розмножуються окремі пари (Гриб, 2022; OG). В околицях с-ща Миропіль біля ставка та в басейні р. Фастівка, за даними обліків у 2009–2022 рр., гніздиться 1–4 пари, гніздування підтверджено спостереженням птахів із будівельним матеріалом і кормом для пташенят. Птахів у гніздовий період у межах колишнього Романівського району знайдено і в інших місцях: поблизу с-ща Романів на лузі біля ставка 11.05.2015 р. обліковано 2 ос.; біля с. Врублівка в басейні р. Лісова 18.05.2016 р. та 21.06.2018 р. спостерігали по самцю; біля с. Мала Козара на р. Козарка 24.04.2011 р. обліковано пару, 29.05.2018 р. –

2 самців і самку, 3.05.2020 р. – самця, 22.04.2023 р. – 1 ос., 6.05.2023 р. – 2 ос., 14.04.2024 р. – 2 ос. (OG).

У долині р. Болотниця біля с. Сирниця (Коростенський (Овруцький) район) 26.04.2010 р. сфотографували самця (VPa; iNat). В околицях с. Острожок (Звягільський (Баранівський) район) 15.06.2017 р. сфотографували самця (IL; uabirds). Біля с. Нова Чорторія (Житомирський (Любарський) район) на лузі в долині р. Случ 20.05.2016 р. обліковано 2 пари, а 29.05.2021 р. – 2 самців і самку. В обох випадках птахи турбувалися з кормом у дзьобах. Біля с. Карпівці (Житомирський (Чуднівський) район) на лузі біля ставка в долині р. Тетерів 28.05.2017 р. обліковано 2 птахів, 22.04.2018 р. – 3 самців, 29.06.2019 р. – 2 ос. (OG).

Черкаська область. Про гніздування жовтоголової плиски в області вперше повідомили М. Клецов і Г. Гавриць (1991), але, як зазначив М. Гаврилюк (2004), без наведення конкретних фактів. На заплавах луках р. Рось поблизу с. Хутір-Хмільна (Черкаський (Канівський) район) 2.05.1998 р. спостерігали пару. Птахи трималися на ділянці лучної рослинності, що межувала з перелогам. Тут же 1–2 пари гніздилися і в наступні роки (Грищенко, 2003; Гаврилюк, 2004; Грищенко, Яблоновская-Грищенко, 2015). Поблизу с. Пекарі 1 ос. спостерігали 7.06.2006 р. (ID). На луках лівого берега Дніпра біля с. Келеберда (Черкаський (Канівський) район) у 2012–2025 рр. щорічно спостерігали гніздування не менше 1–2 пар (VGr).

На заплавному лузі з невеликими водоймами біля с. Тубільці (Черкаський район) 21.05.2000 р. облікований самець на гніздовій ділянці (Гаврилюк, 2004). У цьому ж районі на луках біля с. Червона Слобода 5.06.2005 р. спостерігали самця з виводком. Біля с. Безпальче Золотоніського (Драбівського) району в долині р. Супій 2 пари обліковано 18.05.2005 р. (Гаврилюк та ін., 2005). Біля с. Думанці (Черкаський район) 27.05.2017 р. сфотографовано самця (ORa; uabirds).

В околицях с. Матвіївка Золотоніського району 27.04.1998 р. знайдено гніздо з кладкою (VB). У південній частині м. Золотоноша самців спостерігали: біля водоймища – 14.05.2005 р., 13.05.2006 р., 23.05.2006 р., 5.06.2006 р.; поблизу болота на південній околиці міста – 13.05.2006 р.; біля залізничного мосту через р. Золотоноша – 7.06.2006 р. (Борисенко, 2006).¹¹ У Золотоніському районі біля с. Нова Гребля на меліорованій ділянці долини р. Супій 8.06.2014 р. обліковано 2–3 пари; на південь від с. Бубнівська Слобідка на луках лівого берега Дніпра в червні – липні 2014–2025 рр. спостерігали поодиноких птахів (VGr).

Поселення з 10 пар існує на вологих луках у нижній частині р. Ірдинь біля м. Сміла (Гаврилюк і др., 2009). У долині цієї ж річки вище м. Сміла самця спостерігали 19.06.2009 р. (SK; iNat). Тут же 7.05.2017 р. обліковано 15 ос. на маршруті завдовжки 2 км (MGa, DS; eBird). На р. Вільшанка біля с. Мліїв (Черкаський (Городищенський) район) 18.06.2011 р. сфотографували годування самцем злетка. На р. Тясмин між селами Трушівці та Медведівка (Черкаський (Чигиринський) район) 24.05.2014 р. та

¹¹ Поблизу м. Золотоноша 1.06.2019 р. сфотографували самця (OSh; uabirds)

4.06.2016 р. обліковані самці й самки (ORa; uabirds). На р. Тясмин біля с. Вергуни (Черкаський район) 4.06.2008 р. знайдено гніздо з пташенятами (MGa; UkrBIN). Тут же птахи виявлені у травні 2017–2018 рр. (MGa, DS; eBird) та 2023–2024 рр. (MGa, та ін.; eBird). У долині цієї ж річки в околицях с. Суботів (Черкаський (*Чигиринський*) район) 14.04–1.06.2022 р. обліковували на маршрутах від 1 до 5 ос. (KG; eBird). На ставку на південь від с. Мойсівка (Золотоніський (*Драбівський*) район) 4.06.2016 р. спостерігали самця зі злетком (OK; uabirds). Біля цього ж села 20.05.2016 р. бачили самку з кормом (OG; uabirds).

У верхів'ях р. Гірський Тикич у болотному масиві, розташованому біля сіл Шуляки та Адамівка (Уманський (*Жашківський*) район) та Зарубинці (Уманський (*Монастирищенський*) район), гніздування кількох пар спостерігали у 2006–2012 рр. (VGr). Біля с. Кути (Уманський (*Маньківський*) район) самця сфотографували 1.07.2020 р. (LI; iNat). Біля с. Стецівка (Звенигородський район) у долині р. Шполка 10.06.2017 р. бачили 1 птаха (DS; eBird).

Жовтоголова плиска виявлена на узбережжі Сульської затоки (НПП «Нижньосульський») в околицях с. Велика Бурімка 25.05.2025 р. – 1 ос. (ARa; eBird). До складу орнітофауни парку вона включена як можливо гніздовий вид (Клестов та ін., 2016).

Чисельність виду останнім часом у багатьох місцях скорочується через повсюдне розорювання луків (VGr).

Кіровоградська область. У гніздовий період жовтоголова плиска в області виявлена в першій половині 1990-х рр. на високих ділянках заплави р. Велика Вись біля м. Новомиргород (Андрієнко та ін., 1999), але її гніздування тут не доведено.

А. Шевцовим (2001) птахів вперше помічено 22.06.1993 р.: пара шукала корм на березі ставка біля с. Ясинуватка (Олександрійський район). У червні 2001 р. біля с. Морозівка цього ж району неодноразово спостерігали 2 пари, які трималися на відстані 50 м одна від одної. Птахи носили корм у зарості лучної рослинності. Гнізд знайдено не було, але 17.06 павутинною сіткою було відловлено самку і 3 злетків, а 24.06 спіймано злетка з виводка іншої пари. У цьому ж селі на іншому ставку 24.06.2003 р. спостерігали гніздову поведінку у 2 пар (ASHe). Поселення з 3–5 пар знайдено 8.06.2003 р. на заболочених луках правого берега р. Інгулець між селами Ясинуватка та Бандурівка; 20.07.2007 р. тут гніздилися щонайменше 5–8 пар. У с. Бандурівка біля дамби через р. Інгулець 11.05.2009 р. спостерігали самця, що годувався (Шевцов, 2014; ASHe).

На пасовищному лузі лівого берега р. Кам'янка (лівий приток р. Інгулець) між селами Куколівка та Андріївка (Олександрійський район) 23.07.2008 р. спостерігали виводок із 2 дорослих і 3 погано літаючих молодих птахів. Поблизу с. Куколівка на луках узбережжя р. Суха Кам'янка 3.06.2011 р. обліковано 2 самців і самку. У центрі села біля мосту через р. Кам'янка 12.05.2012 р. на вершині верби співав самець (ASHe).

У Кропивницькому (*Знам'янському*) районі між селами Чорноліска й Цибулеве на вологих луках у верхів'ї р. Інгулець 15.06.2005 р. виявлено поселення з кількох пар (Гаврилюк та ін., 2005).

У долині р. Сухий Ташлик в околицях с. Трояни (Новоукраїнський (*Добровеличківський*) район) 12.07.2021 р. сфотографували самця (KL; iNat). На відстійниках вздовж р. Інгул в околицях с. Зоря (Кропивницький район) 25.06.2022 р. облікували 2 ос. на маршруті 2,07 км (ND; eBird). У наступні роки тут гніздилися щонайменше кілька пар. Жовтоголова плиска гніздиться й біля північних околиць м. Кропивницький на луках р. Кандаурові Води в околицях с. Велика Северинівка (ND; eBird, особ. повід.).

Вінницька область. На території області жовтоголова плиска вперше помічена 30.04.1982 р. біля західної околиці м. Вінниця на зволоженої ділянці заплави луків із купинами. Того ж року доведено гніздування біля с. Микулинці (Вінницький (*Літинський*) район), а в 1983 р. – на околицях с. Якушинці (Вінницький район) (Любушенко, Табачишин, 1996). За даними цих авторів, до середини 1990-х рр. вона заселила лучно-болотні оселища Подільського Побужжя як окремими парами, так і групами чисельністю до 14 пар.

Відповідно до «Кадастру...» (Матвійчук та ін., 2015), у гніздовий період жовтоголову плиску в області спостерігали в наступних місцях. У Жмеринському (*Барському*) районі: 7.06.2006 р. і 8.05.2013 р. – біля с. Гармаки, 26.05.2011 р. – біля с. Шершні. У Гайсинському (*Бершадському*) районі: 24.05.2001 р. – біля с. Баланівка. У Вінницькому районі: 25.05.2004 р., 19.05.2006 р., 29.05 та 24.06.2008 р. – біля с. Якушинці. У Гайсинському районі: 17.05.2004 р. – біля с. Бондурі, 21.05.2004 р. – біля с. Мелешків, 23.05.2004 р. – біля с. Носівці. У Жмеринському районі: 22.05.2009 р., 10.05.2013 р., 3.05, 4.05 та 6.07.2014 р., 10.05.2015 р. – біля с. Зоринці. У Хмельницькому (*Калинівському*) районі: 7.05.2007 р. – біля с. Іванів, 30.05.2012 р. – біля с. Гушинці. У Вінницькому (*Літинському*) районі: 1.05.2004 р. – біля с. Петрик; 19.05.2011 р. – біля с. Івча; 8.06.2011 р., 9.05.2013 р., 9.05.2015 р. біля с. Микулинці. У Хмельницькому районі: 10.06.2002 р., 10.05.2006 р., 2.07.2009 р. – біля с. Широка Гребля. На околицях м. Могилів-Подільський – 10.05.2004 р. та м. Немирів – 16.05.2004 р. Також жовтоголова плиска на початку ХХІ ст. помічена в м. Вінниця¹² (Матвійчук, 2005).

Крім того, 5.07.2004 р. самку спостерігали на лузі в долині р. Лядова біля с. Ялтушків у Жмеринському (*Барському*) районі, 29.04.2007 р. самця зустріли біля м. Хмельник (VN). Біля с. Микулинці на ставках у долині р. Згар птахів спостерігали у травні – липні 2008–2020 рр. (Панчук, Давиденко, 2021). Біля ставу в околицях м. Бар 3.06.2012 р. помічено 1 ос. (ID). Біля с. Пиків (Хмельницький (*Калинівський*) район) і с. Лаврівка (Вінницький район) по 1 ос. спостерігали, відповідно, 6 та 7.06.2018 р. (HK; eBird). Біля с. Рибчинці (Хмельницький район) 2 ос. обліковані 20.06.2016 р. (VN; eBird). Біля с. Воронівці того ж району птаха зустрінуто 30.06.2019 р. (OG; eBird).

Рівненська область. За даними спостережень у 1981–1990 рр. (Новак, Савчук, 1991, 1992), жовтоголова плиска наведена для області у статусі лише мігруючого виду, що є помилкою. У заказнику «Сира Погоня» біля

¹² У місті біля річки птахів спостерігали 8.05.2016 р. й 13.05.2017 р. (JD; eBird).

с. Більськ (Сарненський (*Рокитнівський*) район) Г. Бойко бачив пару птахів 1.05.1988 р. У цьому ж болотному масиві біля с. Грабунь 23.05.1989 р. Г. Бойком та І. Горбанем знайдене гніздо з пташенятами та виявлено не менше 20 співаючих самців (Новак, Савчук, 1990; Матеріали..., 1993; Сенік та ін., 2012). Біля ставків «Миколаєве Гол'є» поблизу с. Дібрівськ (Вараський (*Зарічненський*) район) 3.06.1989 р. трималися пари з гніздовою поведінкою та самець (Новак, Савчук, 1990).

Під час інвентаризаційних досліджень у 2003–2006 рр. у шести лісництвах Рівненського ПЗ жовтоголової плиски були виявлені на гніздуванні у п'яти з них: Білоозерському, Більському, Грабунському, Карасинському, Північному (Химин, 2006). Крім того, на території Рівненського ПЗ птахів спостерігали в ур. Баньки (Карасинське лісництво): 24.07.2006 р. – 1 ос., 24.05.2007 р. – самця за 8 км на північний схід від с-ща Клесів у Сарненському районі (Сенік та ін., 2012). У цьому місці птахи гніздилися й пізніше: 17.05.2007 р. пару спостерігали у 23 кв. Грабунського лісництва, 16.04.2010 р. пару зустріли в околицях с. Грабунь. В останньому пункті 12.07.2010 р. виявлений самець, що турбувався. Крім того, 18.04.2010 р. пару спостерігали на болоті між селами Старе Село й Переходичі в Сарненському (*Рокитнівському*) районі (Журавчак, Добринський, 2011; Рогуля та ін., 2012; Сенік та ін., 2012; Франчук, Журавчак, 2016).

За даними фауністичних досліджень 2012–2016 рр., жовтоголова плиска гніздиться в кількості 28–40 пар у всіх чотирьох відділеннях Рівненського ПЗ¹³ (RG, MF). Найбільше птахів (10–20 пар) обліковано в масиві «Переброди» (Північне та Старосільське лісництва). У масиві «Сира Погоня» на болотяних ділянках «Долина», «Сира Погоня», «Керетено», «Батино» (Більське та Грабунське лісництва) чисельність оцінюється до 10 пар. У болотяному масиві «Сомине» в урочищах «Баньки», «Кременне», «Клесівське», «Застров'я», «Розтоки» (Карасинське лісництво) гніздиться до 5 пар. У масиві «Білоозерський» на болоті Коза (Білоозерське лісництво) – 3–5 пар.

На лузі біля ставка в околицях с. Пустоїванне (Дубенський (*Радивилівський*) район) 26.05.2013 р. спостерігали 1 ос. (VI, особ. повід.). В околицях с. Комори (Вараський (*Зарічненський*) район) вид обліковано 9.06.2013 р. (VI, OD, особ. повід.) та 27.05.2023 р. (OD; eBird). У м. Рівне жовтоголова плиска гніздиться поза межами селітебної зони. 7.06.2016 р. та 16.06.2017 р. птахи годувалися на березі оз. Басів Кут у межах м. Рівне. Самку з кормом помічено 8.06.2017 р. на вологому лузі в північних межах м. Рівне (Гедзюк, 2025; VG, особ. повід.).

Біля с. Великий Олексин Рівненського району 15.06.2019 р. сфотографували самця (MR; uabirds). В околицях с. Глинне (Сарненський (*Рокитнянський*) район) у долині р. Ствига 27.05.2020 р. спостерігали птаха з кормом (RG; eBird). Біля с. Озерці (Вараський (*Володимирецький*) район) на ставку 1 ос. бачили 20.06.2020 р. (PG; eBird). Біля с. Привітівка (Вараський (*Зарічненський*) район) на ставку 2 ос. спостерігали 24.05.2020 р. (OD; eBird).

Волинська область. Вперше в області жовтоголової плиски знайшли та довели її гніздування 25.06.1987 р. біля с. Верба (Володимирський (*Володимир-Волинський*) район). В. Шевчуком виявлено гніздо з кладкою (Сенік та ін., 2012). У Луцькому районі біля с. Городище-2 на р. Полонка 13.04.1989 р. спостерігали самця; в заплаві р. Черногузка біля с. Баїв 1.05.1992 р. на маршруті довжиною 6 км відмічено самця, що турбувався, й пару; у заплаві цієї ж річки біля с. Оздів 1.06.1993 р. спостерігали пару, котра годувала пташенят (Химин, 1993; Орн. спостереження, 1994). У цих місцях птахів реєстрували й пізніше: 1.05.1999 р. – самця біля с. Баїв (Матеріали..., 2012); 1.05.2000 р. – самця біля с. Городище-2 (Матеріали..., 2013). Пару спостерігали 1.05.2002 р. на осокових луках р. Стир біля с. Новостав (Матеріали..., 2015).

У Луцькому (*Горохівському*) районі поодинокі самці обліковані: 14.05.1995 р. – біля с. Угринів (Матеріали..., 1996), 1.05.2000 р. – біля с. Загаї на луках р. Полонки (Матеріали..., 2013), 23.05.2002 р. – біля с. Довгів на луках р. Гнила Липа (Матеріали..., 2015).

За результатами досліджень у 1994–2013 рр., жовтоголова плиска виявлена на гніздуванні в Камінь-Каширському (*Любешівському*) районі на території нинішнього НПП «Прип'ять-Стохід» (Химин, 2014). Вперше вона тут відмічена у травні (липні?) 1996 р. біля с. Бучин (Клестов та ін., 2001; Химин та ін., 2002). До 2001 р. чисельність птахів, що гніздяться, в долині р. Прип'ять оцінювалась у 10–15 пар, у долині р. Стохід – 1–5 пар (Химин, 2001а, 2001б). В околицях сіл Підкормілля, Люб'язь, Хоцунь, Цир плісок у гніздовий період спостерігали з 2001 р. (Матеріали..., 2015). У 2007 р. 4 пари знайдені на вологих сінокісно-випасних угіддях та великоосокових болотистих луках біля с. Люб'язь, і пара – біля с. Підкормілля (MSe, IH). Біля останнього села поблизу оз. Люб'язь 7.05.2008 р. зустріли 3 самців, а 14.05.2009 р. – 1 (IH). У травні 2010 р. тут же обліковано 2, а у 2012 р. – 4 пари, і ще 2 пари – біля с. Хоцунь (Химин, 2010; Сенік та ін., 2012; IGo). У цьому районі на вологих луках у долині р. Цир між селами Бірки та Цир 4.05.2012 р. спостерігали 2 самців (YS). У 2015 р. на пасовищі між селами Люб'язь і Хоцунь 12.05 обліковано 2 пари; 13.05 на прибережних луках оз. Люб'язь з боку с. Підкормілля обліковано 4 пари, на о. Бровець (біля оз. Люб'язь) зустріли 2 самців та ще 1 птаха; 14.05 на вологих луках у долині р. Цир між селами Бірки та Цир обліковано 4 пари. У 2025 р. (2–3.06) птахи виявлені в околицях с. Сваловичі (MKi). У Ковельському (*Ратнівському*) районі на вологому пасовищі в долині р. Прип'ять біля с. Річиця 1.05.2012 р. спостерігали самця (Сенік та ін., 2012; YS); біля оз. Волянське в околицях с. Хабарище 15.05.2015 р. обліковано 4 пари (YS). Біля цього ж озера 3.06.2020 р. бачили 3–4 пари (Шидловський та ін., 2021; eBird).

У Шацькому НПП в червні 2005 р. та травні 2013 р. по парі відмічено, відповідно, на болоті «Смолюхи» біля с. Пулемець і болоті біля оз. Люцимер. У гніздовий період 2009–2010 рр. птахів у цих угіддях не спостерігали. Крім того, по парі обліковано на болоті біля с. Мельники у другій половині червня 2009 р. та у травні – червні 2010 р.; у 2005 і 2013 рр. птахів тут не бачили (Горбань, Матей-

¹³ Розташований на півночі області в межах новостворених Вараського й Сарненського районів.

чик, 2005, 2009; Царик та ін., 2010; Матейчик, Горбань, 2014). Вид мешкає там і зараз. В околицях сіл Пулемець і Мельники (Ковельський (*Шацький*) район), відповідно, 31.05.2021 р. та 1.06.2020 р. зареєстровано по парі пликос (Шидловський та ін., 2021; eBird).

Біля сіл Кречів і Морозовичі (Володимирський (*Іванічівський*) район) 27.05.2020 р. спостерігали по 1 ос. (Шидловський та ін., 2021; eBird).

Львівська область. Вперше в області жовтоголову пликосу зареєстрували в 1986 р.: 14.08 самця спостерігав Д. Дрозд у Самбірському районі біля с. Сусолів (Gorban, 1988; Матеріали..., 1991; Сенік та ін., 2012).

В околицях с-ща Івано-Франкове (Яворівський район) гніздування доведено в 1993 р.: 8.06 спостерігали пару, що годувала 3 погано літаючих злетків на греблі оз. Янівський став (Гузій, 1996; Гузій, 1996). Тут же самку спостерігали 2.05.1992 р. (Матеріали..., 1995; АВ), а 27.04.1995 р. відмітили 1 птаха (Матеріали..., 1996; ІКу, ОКр). У цьому ж районі з 2004 р. у квітні – травні спостерігали жовтоголових пликос біля с. Ставки (ур. Заливки) та с. Лелехівка (рибогосподарські ставки в долині р. Верещиця) (ІGo). Біля с. Кам'янобрід на вологому пасовищі в долині р. Верещиця щороку у 2011–2014 рр. наприкінці квітня – початку травня спостерігали пару, а у 2015 р. – 2 пари (YS). В околицях с. Чолгині, довкола заростаючого відстійника підприємства «Сірка», пликос у гніздовий період регулярно спостерігали з 2009 р. (YS). У 1995–1999 рр. вид там не гніздився, хоча й інколи зустрічався (Шидловський, 2000). З 2005 р. птахів спостерігали у гніздовий період у Львівському (*Городоцькому*) районі (Сенік та ін., 2012; ІGo).

У Стрийському (*Миколаївському*) районі в околицях м. Новий Розділ поодинокі самці спостерігали: 8.06.1998 р. (Бучко та ін., 1999; Скільський, Бучко, 1999; Матеріали..., 2011) та 23.05.2001 р. (Матеріали..., 2015). Біля цього ж міста птахи помічені 8.07.2010 р. (YS та ін.). Поблизу с. Рудники 2 пари обліковані у травні 2004 р. У травні 2003–2004 рр. цих птахів спостерігали у Дрогобицькому районі біля с-ща Меденичі (Сенік та ін., 2012; ІGo).

У травні – червні жовтоголову пликосу почали регулярно зустрічати в колишніх районах: Сокальському – з 2003 р., Кам'яно-Бузькому – з 2004 р., Жовківському – з 2006 р. (Сенік та ін., 2012; ІGo). На пасовищі біля с. Добрячин (Червоноградський (*Сокальський*) район) 11.05.2014 р. трималися 2 самці й самка (YS).

Тернопільська область. Жовтоголова плиска знайдена на гніздуванні в середині 1980-х рр. У долині р. Горинь біля с. Боршівка Кременецького (*Лановецького*) району 30.06–1.07.1985 р. зустріли 2 пари з виводками з 3 і 4 молодих особин, що погано літали (Gorban, 1988; Горбань и др., 1991; Матеріали..., 1991)¹⁴. У цьому ж місці у 2009–2021 рр. кілька пар щорічно гніздилися на болотистих луках біля ставка (VGr). Неподалік, біля с. Борсуки (Кременецький (*Лановецький*) район), поряд із ставком 12.05.2018 р. спостерігали 3 ос. (MD; eBird).

На заболоченому лузі біля спиртозаводу поблизу с-ща Залізці (Тернопільський (*Зборівський*) район) 6.06.1986 р. самець виявляв гніздову поведінку – відводив від гнізда, а 21.06.1991 р. в цьому ж місці знову спостерігали цих птахів (Майхрук, Бокотей, 2019). У тому ж районі біля ставка в околицях с. Вертелка 10.06.2001 р. помічено пару (Матеріали..., 2015).

Пару пликос зустріли 8.06.1986 р. на березі ставка біля с. Плотича (Тернопільський (*Козівський*) район) (Майхрук, Бокотей, 2019).

За спостереженнями 1996–2000 рр., проведеними на території штучних гідротехнічних споруд, жовтоголова плиска характеризувалася для області як гніздовий птах (Страшнюк, 2004). На території гідрологічного заказника «Горинський» біля с. Мала Горянка (Кременецький район) 17.05.2013 р. зустріли самця (Чован та ін., 2014). За даними досліджень 2016 р., жовтоголова плиска є нечисленним гніздовим птахом НПП «Кременецькі гори» (Штогрин та ін., 2016).

В околицях с. Токи (Тернопільський (*Підволочиський*) район) задокументоване перебування птахів 20.06.2014 р. (iNat), 24.06.2013 р., 20.06.2014 р., 12.05.2019 р. (RM; eBird).

Хмельницька область. Перші спостереження птахів на території області під час міграції відносяться до періоду 1981–1996 рр. (Гулай та ін., 1996; Новак, Новак, 1998). Вперше на гніздуванні жовтоголову пликосу спостерігали в 1993 р. у Хмельницькому (*Летичівському*) районі: в долині р. Бужок (притока р. Південний Буг) на ставковому комплексі між селами Митківці та Ярославка виявлено не менше 8 гніздових територій, у липні тут помічені молоді особини. У долині р. Червона (ліва притока р. Бужок) в околицях с. Волосівці 16–17.07.1993 р. спостерігали самця, що співав, і неподалік самку. Тут же 27.06.1994 р. знайдено гніздо з пташенятами. У 1994 р. зафіксовано заселення птахами нових територій: ставків біля с. Ставниці – 1 пара, луків уздовж русла р. Бужок біля с-ща Меджибіж – 1–2 пари, луків у долині р. Південний Буг біля с. Голосків – 1 пара. Є припущення, що птахи на гніздуванні в області з'явилися ще в 1989–1990 рр. (Новак, 1996).

За даними з різних джерел (Матеріали..., 1995, 1996, 2010, 2011, 2013, 2015; Новак, 1996; Матвеев та ін., 2016а, 2016б, 2016в; VN та ін.; eBird), у наступні роки жовтоголова плиска була знайдена на гніздуванні у Хмельницькому (*Летичівському*) районі: с. Голосків (луки в долині р. Південний Буг) – 1997, 2002–2013 рр., 2023 р., с. Митківці – 1994–2001, 2006, 2012 рр., с. Ставниці (р. Бужок) – 1997–1998, 2000–2004, 2006–2007, 2015 рр., с. Ярославка – 1998, с-ще Меджибіж (вологі луки в заплаві р. Бужок) – 1997–1998, 2000, 2004 рр., с. Русанівці – 1999, 2006, 2009, 2011, 2015, 2023 рр., с. Варенка – 1999 р., с. Терлівка – 2001 р., с. Головинці – 2006, 2011, 2013, 2022 рр.; у Хмельницькому (*Старосинявському*) районі: с-ще Стара Синява – 1997, 2000–2002 рр., с. Уласово-Русанівка – 1997 р., с. Теліженці – 1997 р., с. Заставці – 1997, 2002 рр., с. Лятка – 1997, 2002 рр., с. Йосипівка – 1997 р., с. Нова Синявка – 2007 р.; у Хмельницькому (*Красилівському*) районі: с-ще Антоніни – 1998 р., с. Кре-

¹⁴ У цитованих публікаціях замість названого села помилково вказане м. Боршів.

менчуки – 1998 р., с. Ключівка – 1998 р., с. Кузьмин – 2013, 2017 рр.; у Хмельницькому районі: с. Мацьківці – 2001 р. Птахів спостерігали у гніздовий період, у низці місць знайшли гнізда та бачили виводки. Біля сіл Бахматівці й Пирогівці (Хмельницький район) 16.05.2021 р. обліковано по 1 ос. (VN; eBird).

Біля м. Деражня 8.07.1997 р. спостерігали пару та злетка (Матеріали..., 2010; IH), а 14.06.2020 р. тут сфотографовані самець і самка (VN; eBird). Біля с. Почапінці Кам'янець-Подільського (Чемеровецького) району 4.06.2004 р. обліковано пару (Сеник та ін., 2012), а 4.05.2019 р. спостерігали 1 ос. (MD; eBird). Пару на болоті в околицях с. Савичі Шепетівського району обліковано 26.04.2012 р. (AB). В останньому місці птахів спостерігали і в попередні роки (Сеник та ін., 2012). Також жовтоголова плиска знайдена в м. Хмельницький, але характер її перебування не вказано (Ільїнський, 2008). На східній околиці обласного центру в мікрорайоні Ракове в долині р. Південний Буг 8.06.2004 р. виявлено гніздо з пташенятами (Гнатина та ін., 2009; Сеник та ін., 2012). За даними обліків у червні – липні 2009 р., на ставках, розташованих біля сіл Бедриківці й Новосілка та біля м. Городок (Хмельницький (Городоцький) район), жовтоголова плиска входила до субдомінантів населення птахів (Ветошка, 2010).

У межах лучного масиву «Пасіка» РЛП «Мальованка», розташованого між селами Поляна, Мальованка та Хролин (Шепетівський район), на ділянці площею 5,4 км² у 2006 р. виявлено гніздування 1 пари. В наступні роки, у зв'язку зі зміною гідрологічного режиму через перезволоження лучних ділянок внаслідок опадів, чисельність плісок на гніздуванні поступово збільшилася, й у 2009 р. досягла 5 пар (MF). Про гніздування птахів біля парку також повідомляють М. Матвеев із колегами (2016а). За результатами досліджень у 2004–2015 рр. (Матвеев та ін., 2016б), жовтоголова плиска – гніздовий вид орнітологічного заказника «Великобerezнянський», розташованого в гирлі р. Скрипівка та заплави р. Хомора біля с. Велика Березна (Шепетівський (Полонський) район). За даними 2015–2021 рр., тут гніздиться до 10 пар (OG). В околицях цього ж села 1.06.2019 р. сфотографували самця (RY; uabirds), а 11.05.2023 обліковано 4 ос. (KC; eBird). У заплаві р. Хомора біля с. Новоселиця 2.06.2015 р. та 1.06.2019 р. обліковано, відповідно, одного та трьох самців (OG). На болотистому лузі біля м. Полонне кілька пар спостерігали 19–20.05.2004 р. (VGr), 2.06.2015 р. облікували 2 ос. та 1.05.2021 р. – самця (OG), а 9.05.2021 р. сфотографували самця (RY; uabirds). В околицях с. Траулин (Шепетівський район) у долині р. Цвітоха 17.06.2019 р. обліковано теж самця (OG).

У Хмельницькій і Тернопільській областях південна межа поширення жовтоголової пліски проходить на північ від р. Дністер верхів'ями його приток, де є відповідні лучні комплекси. Середні частини й низовини їх проходять у глибоких каньйонах, і там оселищ для птахів немає (MT, особ. повід.).

За спостереженнями В. Новака в 1990-х рр., чисельність жовтоголової пліски у Хмельницькій області зростала, й вона заселяла нові території, але на початку XXI ст., у зв'язку з погіршенням стану оселищ внаслідок

посух, заростання луків і закриття рибгоспів, чисельність птахів зменшилась, а в ряді місць вони припинили гніздування.

Івано-Франківська область. Вперше жовтоголова плиска зареєстрована 19.06.1998 р.: самець шукав поживу серед зволжених ділянок відстійників південно-західніше с. Бовшів Івано-Франківського (Галицького) району (Скільський, Бучко, 1999; Матеріали..., 2011; В.В. Бучко, особ. повід.). 26.05.2001 р. на вологих луках біля м. Бурштин спостерігали самця, що співав (Сеник та ін., 2012). 15.04.2018 р. В.В. Бучко сфотографував самця на заплавах луках на р. Гнила Липа (Фейсбук).

Чернівецька область. Самця виявили 25.04.1997 р. південно-західніше с. Магала Чернівецького (Новоселицького) району – птах шукав поживу серед зволжених ділянок уздовж відстійників чернівецьких міських очисних споруд (Скільський, Бучко, 1999; Матеріали..., 2010; І.В. Скільський, особ. повід.). Вірогідно, спостерігали мігруючу особину. Це єдина достовірна зустріч жовтоголової пліски в області (Скільський, Бучко, 1999; І.В. Скільський, особ. повід.).¹⁵

Закарпатська область. Зустрічі птахів не відомі (Потіш, 2009).

Донецька область. С. Алферакі у статті, присвяченій птахам Східного Приазов'я, писав наступне «Пліска жовтоголова буває у нас на прольотах. У серпні часто помічав я її на Петрушиній і Кривій косах» (Алферакі, 1910, с. 247). Однак такі дані дуже сумнівні. Якщо можна допустити поодинокі зустрічі птахів навесні, відомості про проліт восени викликають недовіру, оскільки в цей сезон ніхто, крім С. Алферакі, жовтоголову пліску в Україні, Передкавказзі та на Кавказі в розглядуваний історичний період не зустрічав. Вірогідно, мала місце плутанина з іншими видами з групи жовтих плісок.

Вперше факт достовірного гніздування в області встановлено в 1987 р. на Кривій косі в гирлі р. Мокрої на території заказника «Кривокіський лиман»¹⁶, розташованого на узбережжі Азовського моря. 6.06 виявлено гніздо з одним пташеням і одним яйцем-бовтуном. У цьому ж місці пара птахів із кормом відмічена 17.07.1987 р. (Бронсков и др., 1989 з уточн.). Тут же по одному самцю зустріли 26.05.1989 р. та 28.04.1991 р. (VZ, особ. повід.). Крім того, у квітні – травні 1991 р. на узбережжі Азовського моря жовтоголові пліски обліковані на Сланчанському поді (недалеко від гирла р. Грузький Єланчик) і на Білосарайській косі. Пізніше в цих місцях утворилися стабільні поселення виду, які напевно існують до сьогоднішнього часу (OBr).

У Краматорському (Лиманському (Краснолимансько-му)) районі на східному березі Оскільського водосхови-

¹⁵ У 2020–2021 рр. з'явилися повідомлення В. Гусарової про реєстрації птахів в околицях м. Чернівці у гніздовий і осінній періоди (eBird). Із листування нам стало зрозуміло, що вона плутає цей вид із жовтою пліскою. Остання взагалі відсутня в її чек-листах, хоча на території Чернівецької області широко розповсюджена (Кузьменко та ін., 2021).

¹⁶ У 2000 г. він увійшов до складу РЛП «Меотида», а з 2009 р. – НПП «Меотида».

ща¹⁷ між селами Яцківка, Рубці та Лозове 2 пари оселилися в 1989 р. У 1990 р. тут гніздилися 5 пар (Роменський, Чугай, 1998; Тараненко и др., 1998; Тараненко, 2000). В околицях с. Михайлівка Краматорського (*Олександрівського*) району у верхів'ях Краматорського водосховища птахів спостерігали протягом квітня – травня, в тому числі 1.05 – пару (VN; eBird).

На півночі області на луках у долині р. Сухий Торець в околицях с. Майдан (Краматорський (*Слов'янський*) район) птахів вперше зустріли 2.05.1988 р., а 4.07.1989 р. спостерігали виводок. У 1991 р. тут же 14.07 виявлена самка, яка годувала виводок. Біля с-ща Райгородок у тому ж районі в червні 1992 р. знайдено дифузне поселення з 5–6 пар, а у гніздовий період птахи тут помічені вперше 22.05.1988 р. (Писарев и др., 1994 з уточн.). У долині р. Бичок біля с. Некременне Краматорського (*Олександрівського*) району 26.05.1991 р. обліковано 4 ос., з яких 2 самці (VZ, особ. повід.).

На території Лиманської (*Краснолиманської*) міської територіальної громади в заплаві р. Сіверський Донець в околицях с. Старий Караван гніздування птахів відоме з 1992 р. (Роменський, Чугай, 1998). В околицях с. Ялта Волноваського (*Великоновосілівського*) району в заплаві р. Вовчої 6.06.1991 р. на лузі спостерігали 3 ос. (VP).

У 1998 р. в околицях м. Красногорівка (Покровський (*Мар'їнський*) район) жовтоголова плиска мала статус регулярно гніздового виду (Коханов, 2000). Гніздування 8–10 пар виявлено у 2001 р. на території орнітологічного заказника «Приозерний» у межах м. Слов'янськ (Тараненко, Валержан, 2003). Надалі тут було створено РЛП «Слов'янський курорт», де птахи гніздилися і в наступні роки (Дьяков, Скубак, 2019; ОКв; eBird). На ставу біля західної околиці м. Слов'янськ 18.06.2025 р. спостерігали 2 ос. (OA; eBird). У долині р. Кривий Торець (північна частина області) на сирому лузі з купинами 2–6.07.2002 р. спостерігали 9 ос. (Скубак, 2003а). За результатами досліджень у Краматорському (*Костянтинівському*) районі в 1996–2002 рр., жовтоголова плиска віднесена до рідкісних гніздових видів (Скубак, 2003б). На початку 2000-х рр. кілька пар гніздилися на заплавному лузі р. Берди біля с. Лугове Маріупольського (*Микільського (Володарського)*) району (Пилипенко и др., 2012).

Зараз жовтоголова плиска в області гніздиться спорадично. Відомі постійні локалітети в заплаві р. Сіверський Донець на північ від болота Мартиненкове (околиці с-ща Ярова (Краматорський (*Лиманський*) район), у гирлових зонах Карлівського, Клебан-Бикського та Кальчикського водосховищ, у витоках р. Кривий Торець, у заплаві річок Берда та Кашлагач, на Кривій і Білосарайській косах та в інших місцях (Bronskov, 2022; OBr).

На р. Сухий Торець в околицях сіл Привілля і Прилісне 4.07.2001 р. обліковано по 10 ос., а біля с. Троїцьке наступного дня – 15 ос. В околицях с-ща Черкаське (Краматорський (*Слов'янський*) район) 7.05.2000 р. облі-

ковано 25 ос. (Vysochyn, 2025). У заплаві р. Кашлагач біля с-ща Володимирівка (Волноваський район) 25.05.2019 р. облікували 1 ос. (VM; eBird). У долині р. Мокрі Яли в околицях с. Георгіївка (Волноваський (*Великоновосілівський*) район) 23.06.2021 р. на маршруті 2,79 км спостерігали 3 ос. (VNi; eBird). В околицях с. Криворіжжя (Покровський (*Добропільський*) район) 14 та 19.05.2017 р. сфотографовано по самцю (OGd; uabirds).

Дніпропетровська область. Вперше жовтоголова плиска в області помічена 4.06.1966 р. в околицях с. Новоселівка (Самарський район). Причому спостерігали пару, яка носила корм (Губкин, 1998), що свідчить про гніздування птахів.¹⁸ У цій же публікації автор повідомляє про наступні реєстрації жовтоголової плиски у гніздовий період: 16.05.1977 р. біля оз. Солоний Лиман (Самарський район) обліковано 2 пари, що носили корм; 12.06.1977 р. пару спостерігали на солончаковому лузі поблизу оз. Булахівський Лиман (Павлоградський район). На луках Булахівського Лиману 23.06.1996 р. жовтоголові плиски були численними птахами (Бредб'єр, 2018). На оз. Солоний Лиман біля с. Новотроїцьке за даними обліку, проведеного на всій території угіддя 29.05.2010 р., гніздилося 45–50 пар. При огляді того ж дня більшої частини оз. Булахівський Лиман в околицях с. Булахівка виявилось, що жовтоголова плиска звичайна і для цієї території (обліковано десятки пар). Причому жовті плиски на цих водно-болотних угіддях не виявлені, але вони у великій кількості відмічені на навколишніх полях (KR, PP, OF). У наступні роки біля оз. Солоний Лиман та на оз. Булахівський Лиман птахів облікували у весняно-літній період багато спостерігачів (ON, VNi та ін., eBird).

У заплаві р. Вовча в околицях с. Лісне (Синельниківський (*Покровський*) район) 5.06.1991 р. на лузі спостерігали 3 ос. Біля ставка в околицях с. Кодацьке Синельниківського району 7.06.1993 р. зустріли самця. У заплаві р. Самара в місці впадіння в неї р. Бик, в околицях с-ща Петропавлівка (Синельниківський (*Петропавлівський*) район), 7.06.1993 р. у великому поселенні жовтих плісок трималося не менше 3 ос. жовтоголової (Андрющенко и др., 2016; VP). Неподалік від цього місця в долині р. Самара біля с. Дмитрівка 31.05.2020 р. обліковано 2 ос. (VNi; eBird).

У 1991 р. жовтоголова плиска була вже звичайною на гніздуванні в північних і північно-східних районах області (Сижко, Бредб'єр, 2005). У 2006–2010 рр. птахи гніздилися в околицях орнітологічного заказника «Волошанська дача» (Сижко, 2010). За даними досліджень у 1991–2006 рр., жовтоголова плиска гніздилася на території Дніпровсько-Орільського ПЗ (Онуфріїв, Пономаренко, 2007). На вологих луках в околицях м. Верхньодніпровськ вона є нечисленним гніздовим видом (Сижко, 2019).

В околицях м. Дніпро в гирлі р. Кільчєна 29.06.2014 р. обліковано 2 ос. (ON; eBird). Біля с-ща Обухівка (*Кіровське*) (Дніпровський район) 3.05.2020 р. сфотографували самця (IM; iNat). У заплаві р. Самара в околицях

¹⁷ У вересні 2022 р. дамбу було зруйновано російськими окупантами (<https://times.kharkiv.ua/2025/02/21/sbu-povidomila-pro-zaochnu-pidozru-rosijskim-generalam-yaki-nakazali-zrujnuvati-oskilsku-greblju-na-harkivshhini-foto/>).

¹⁸ У с. Новоселівка і його околицях птахів спостерігали неодноразово у квітні – червні 2017 і 2019–2021 рр. (OVr, IMi, VNi, ON; eBird).

м. Самар (Новомосковськ) 25.06.2017 р., 30.06.2019 р. та 19.06.2021 р. обліковано по 1 ос. в різних локаціях (ON, VNi та ін., eBird). У заплаві р. Оріль в околицях с. Ковпаківка (Самарський (Магдалинівський) район) птахів спостерігали 28.04.2019 р. – 6 ос., 7.06.2020 р. – 2 ос. та 16.05.2021 р. – 2 ос. в різних локаціях (IMi, OVi; eBird). Також є повідомлення про спостереження поодиноких птахів 7.06.2021 р. та 25, 30.04.2022 р. на р. Токмак у м. Марганець (KKo; eBird) та самки 6.07.2025 р. на р. Базавлук в околицях с. Шолохове Нікопольського району (OSc; iNat).

На східній околиці м. Кривий Ріг на заболочених ділянках біля невеликих водойм у 2004 р. гніздилося 2, а у 2005 р. – 3 пари. У квітні – травні 2006 р. тут трималися до 7 територіальних самців (Янчук, 2006). У 2007–2010 рр. птахи не обліковані через відсутність відповідних оселищ (IY, особ. повід.). У м. Кривий Ріг сфотографували 25.06.2015 р. самця, а 2.05.2017 р. в долині р. Саксагань – самця та самку. Самка була з будівельним матеріалом (VSe; uabirds). Під час досліджень у 2000–2007 рр. жовтоголова плиска виявлена на гніздуванні у Криворізькому районі в околицях сіл Новопілля та Червоні Поди (Янчук, 2010). У Житловій балці на північ від с. Кудашівка (Криворізький (Криничанський) район) 22.06.2002 р. обліковано самця (PB). На р. Кам'янка (Криворізький район) в околицях с. Новогригорівка 8.05.2025 р. сфотографовано самця (july_2025; iNat).

Зараз жовтоголова плиска зустрічається по всій області в заплавах річок і біля ставків, причому за чисельністю в цих біотопах вона не поступається жовтій плісці (VSu).

Хоча вид на території області був виявлений ще в 1966 р. (Губкин, 1998), в узагальнюючій статті по орнітофауні області (Булахов, Губкин, 1996) він не згадується зовсім, на що вже звертали увагу дослідники й раніше (Сижко, Бредбір, 2005; Гудина, 2009; Янчук, 2010). Ймовірно, при написанні своєї роботи автори просто пропустили цей таксон.

Вказівки на проліт (Сижко, 2007) і заліт (Булахов та ін., 2015) жовтоголової пліски на територію області в період 1892–1910 рр. з посиланням на роботи Б. Вальха (1900, 1911) помилкові. Помилка полягає в невірному сприйнятті сучасними авторами таксону *Motacilla borealis cinereocapilla* (наведеного Б. Вальхом) як жовтоголової пліски *sensu lato*. Таксони *M. borealis* (у сучасній систематиці – *M. thunbergi*) і *M. cinereocapilla*, в минулому і в даний час, вважаються підвидами (формами) жовтої пліски (Мензбир, 1895; Гладков, 1954; Редькин, 2001а; Коблик и др., 2006; Clements et al., 2025; Gill et al., 2025).

Запорізька область.¹⁹ Час появи жовтоголової пліски на гніздуванні в області залишається не з'ясованим. У таблиці, розміщеній у статті В. Кошелева та Т. Матрухан (2009), наводяться відомості про гніздування виду з 1988 р. на контрольній ділянці площею 1 км², розташований на березі р. Молочна біля с. Світлодолинське

(Мелітопольський район), проте ці відомості суперечать як тексту статті, так і даним цих авторів в інших публікаціях. У роботі тих же авторів 2010 р. йдеться про появу на гніздуванні жовтоголової пліски в 1999 р. на вищевказаному стаціонарі, а на діаграмі та карті дається динаміка чисельності та поширення її в області з того ж року. Про гніздування птахів у цьому місці повідомляється в роботі В. Кошелева з колегами (Кошелев та ін., 2009). У тому ж районі на р. Молочній біля Старобердянського лісу (околиці сіл Тамбовка та Соснівка) жовтоголова пліска почала гніздитися в період 1988–2019 рр. (Кошелев, Кошелев, 2019). Для півдня Запорізької області поява виду на гніздуванні вказана в період з 2001 по 2009 рр. (Кошелев и др., 2009) без наведення будь-яких подробиць. Імовірно, що в усіх цих публікаціях використовувались одні й ті ж самі дані, однак через те, що в них відсутні будь-які подробиці, неможливо судити про їх походження.

Можливо, що спочатку жовтоголова пліска в області почала гніздитися на узбережжі Молочного лиману чи Азовського моря. Зустрічі птахів у травні на Молочному лимані (13.05.1989 р. – 31.05.1995 р.) (Дядичева и др., 2005), автори відносять до періоду весняної міграції, але реєстрації жовтоголової пліски у травні вже можуть належати до періоду гніздування. Тому не виключено, що частина із зазначених особин могли бути місцевими гніздовими птахами. Про те, що ці пліски гніздяться на Молочному лимані, автори лише припускали. На користь цього може свідчити факт гніздування виду в 1991 р. на Білосарайській косі в Донецькій області, розташованій за 30 км від межі Запорізької області.

У долині р. Молочної біля с. Кам'янське (Мелітопольський район) 15.05.1997 р. спостерігали самця, що тримався скраю заплавної заростей (Дядичева, 1999). У долині цієї ж річки біля с. Лугове самця спостерігали 21.05.2009 р. (YA; особ. повід.).

У верхів'ї Молочного лиману 30.05.2011 р. виявлені самець і самка з кормом (ODy). 4.06.2011 р. птахи продовжували триматись у вказаному місці, але ознак гніздової поведінки не помітили. Проте за півкілометра від зазначеного місця цього ж дня зустріли самку і 2 самців, які виявляли занепокоєння. Самка і принаймні один самець були з кормом. У результаті пошуків знайдено гніздо з пташенятами (Попенко, 2011).

У заплаві р. Арабки в околицях с. Борисівка (Мелітопольський район) самця сфотографували 18.05.2017 р. (VKa, ORa; uabirds).

На березі Молочного лиману біля с. Радивонівка (Мелітопольський (Якимівський) район) біля гирла р. Ташенак 7.06.2009 р. спостерігали самця, а 9.05.2013 р. – 2 пари (VGr). Тут же 30.05.2005 р. зустріли самця (ODy, особ. повід.).

На р. Обитічна на південь від с. Шевченкове (Бердянський район) 10.05.2013 р. спостерігали пару птахів (VGr). У заплаві р. Конка поблизу с. Одарівка (Запорізький (Оріхівський) район) 22.06.2015 р. зустріли самця. У заплаві р. Арабка біля с. Оленівка (Мелітопольський район) у 2014–2016 рр. гніздилися 1–2 пари (VP). Біля цього ж села 28.06.2016 р. сфотографували самця з кормом у дзьобі (SKo; uabirds) та 17.06.2021 р. самця, що співав (ECh;

¹⁹ На карті поширення жовтоголової пліски в Україні (рис. 6) для Запорізької області вказані деякі локації, що не мають чіткої географічної прив'язки. Вони взяті з малюнка, розміщеного в публікації В. Кошелева і Т. Матрухан (2010).

uabirds). Поодинокі самці обліковані 27.05.2014 р. біля ставка в околицях с. Розівка та у верхів'ї р. Бегім-Чокрак на північ від с. Чернігово-Токмачанськ (Бердянський (Чернігівський) район). На північ від с-ща Кам'янка (Більмак) (Пологівський (Більмацький) район) за 2 км в ложі спущеного ставка 21.05.2015 р. спостерігали 2 самців і самку (VP). Знахідки в останніх двох локаціях відображені на рис. 3 в публікації Ю. Андрущенко з колегами (2016). На Тубальському лимані біля с. Новокостянтинівка 26.05.2017 р. спостерігали самця (YCh, SV, SPO).

В околицях с-ща Гуляйполе вид також гніздиться, судячи з фотографій самців, зроблених: 10.05.2018 р. та 22.04.2019 р. – в заплаві р. Гайчур, 27.05.2020 р. – в затопленому кар'єрі, 9.05.2021 р. – біля ставка (VV; UkrBIN). Біля с-ща Балабине (Запорізький район) самця сфотографували 22.04.2018 р. біля каналу, що з'єднує ставки (OM; UkrBIN). В околицях с. Василівка (Запорізький (Вільнянський) район) на ставку в басейні р. Вільнянка 1.06.2020 р. сфотографували самця (ECh; uabirds). Самця, що турбувався, відмічено 5.07.2022 р. на лузі р. Жеребець на східній околиці с. Новоселівка (Пологівський (Оріхівський) район) (PP).

Херсонська область. У заповіднику «Асканія-Нова» птаха здобули 11.04.1908 р. і спостерігали 7.05.1911 р. Здобутий екземпляр був віднесений до підвиду *M. s. werae* (Снигиревський, 1925). Тут же птаха бачили 3.05.1922 р. (Дергунов, 1924). Вказівка в «Конспекті...» (Гавриленко та ін., 2010) на те, що жовтоголова плиска вперше відмічена в 1922 р., як видно з роботи С. Снігиревського (1925), не вірна. В цьому узагальненні по фауні заповідника (Гавриленко та ін., 2010) зазначено, що птахи на його території не гніздяться.

У районі Чорноморського БЗ жовтоголову плиску вперше зустріли в 1993 р. – птаха здобули на початку травня на Тендрівській косі (Ардамацкая, Руденко, 1996). Як повідомив нам Ю. Москаленко, в музеї заповідника до затоплення його внаслідок Каховської катастрофи зберігалася тушка самця, здобутого 11.05.1993 р. на Ягорлицькому куті. Певно, що у вищезгаданій роботі йдеться саме про цього птаха. На Нижньодніпровській піщаній арені та прилеглих приморських ділянках птахи у гніздовий період не знайдені (Москаленко, 2015; KR, ZP).

Поодиноких самців, що співали, спостерігали 27.04.2010 р. на поді Чорна Долина біля с. Новокам'янка (Каховський район) та Агайманському поді біля с. Новоукраїнка (Генічеський (Новотроїцький) район). У травні – липні спостереження тут не проводилися. На Хрестівському поді біля сіл Долинське та Хрестівка (Каховський (Чаплинський) район) поодиноких самців, які співали, облікували 4.05.2013 р. та 18.05.2015 р., але гніздування птахів у цьому угідді не спостерігали (ML, особ. повід.).

На поді Шпіндіяр 4.05.2013 р. біля с. Преображенка (Червоний Чабан) (Скадовський (Каланчацький) район) спостерігали пару (VGr), а 13.05.2021 р. біля с. Макарівка відмітили самця, що співав (PP, OF). Поки що це єдині факти, що вказують на можливе гніздування виду на території області. Інформації про спостереження птахів із гніздовою поведінкою в інших її частинах ми не маємо. Під час обстеження деяких ставок на північному заході

Херсонщини 27–28.05.2018 р. вид не виявлено (KR, PP, OF).

В останні роки птахів неодноразово зустрічали в період весняної та осінньої міграції на півдні області.

Миколаївська область. У 1988 р. жовтоголову плиску спостерігали в першій половині травня на невеликому заболоченому струмку поблизу с. Куріпчине Первомайського району (Костюшин, 1994). Орнітолог-аматор М. Герич зустрів пролітного самця 13.04.1991 р. на ставку біля с. Піщаний Бід Миколаївського (Веселинівського) району (Рединов, 1999).

Біля мілководного ставка в с-щі Новий Буг 24.05.1992 р. обліковано 1 ос. (Костюшин, 1994). У Баштанському (Новобузькому) районі птахи виявлені 28–29.05.2018 р. на ставках: біля с. Новомихайлівка – 6 пар, біля с. Григорівка – самець, на південь від с. Анастасівка – самка, що турбувалася з кормом у дзьобі. Крім того, на луках біля ставка за 4 км на схід від с-ща Казанка 28.05.2010 р. спостерігали пару, яка турбувалася (самець був із кормом) (KR, PP, OF).

У Христофорівських плавнях на р. Інгул біля сіл Інгулка та Костичі (Баштанський район) у липні 1995 р. спостерігали 2 виводки (Костюшин, 1996). Це перше повідомлення про гніздування виду в області. У цьому ж місці та на прилеглий території самці обліковані: 5.06.2008 р. – біля с. Кашперо-Миколаївка, 31.05.2010 р. – біля с. Інгулка, 9.05.2013 р. та 12.06.2014 р. – біля ставка поблизу с. Добра Криниця, 8.05.2016 р. – 3 ос. біля ставок на околицях с. Затишне (Родники) (KR, PP, OF). Крім того, виводок із 3 злетків і самки спостерігали 31.05.2009 р. біля с. Виноградівка (VGr).

На спущеному риборозплідному ставку в пониззі р. Чічкля біля с. Покровка Вознесенського (Веселинівського) району 13.06.1999 р. зустріли самця, а 19.06.1999 р. тут обліковано 3–4 пари. На прилеглий території, в заплаві р. Південний Буг, 5.06.2017 р. біля с. Варюшине того ж району обліковано самку, а в околицях с. Андріївка Миколаївського району – самку та 3 самців (Рединов, 1999; Рединов и др., 2020 з уточн.). Біля с. Грибоносове Вознесенського (Доманівського) району в заплаві р. Чічкля 11.06.2017 р. спостерігали самця (KR, PP, OF).

У гніздовий період плиски виявлені й у інших місцях. На лузі біля ставка, розташованого на північ від с. Калинівка (Вознесенський (Сланецький) район), 24.04.2000 р. співали 4 самці, а 10 і 27.05 тут обліковано 3 пари птахів, що турбувалися. У 2001 р. (27.05) там же обліковано 5, а 2002 р. (18.05) – 3 пари. У наступні роки обліки не проводилися, але у 2005 р. при неповному обстеженні луків виявлено 2 самців і самку (KR). У ПЗ «Сланецький степ» у Прусаковій балці біля тимчасової водойми 29.05.2005 р. співав самець, а 27.06.2006 р. спостерігали самця, що турбувався (Рединов, 2006). У попередні та наступні роки птахів не відмічали (KR). Самця, котрий годував злетка, бачили 12.07.2015 р. біля ставка в околицях с. Нововасилівка Вознесенського (Сланецького) району (KR, PP, OF).

Найбільш південні місця знахідок птахів в області наступні. По одному самцю, що виявляли занепокоєння у гніздових біотопах, бачили 17.05.2000 р. у верхів'ї Березанського лиману біля с. Нечаяне та 5.06.2009 р. в пониззі

Кадастр спостережень жовтоголової плиски у Криму (1976–2025 рр.)
 Cadastre of records of Citrine Wagtail in the Crimea (1976–2025)

<p>Весняна міграція: 26.04.1976 – самець на північному березі оз. Донузлав, Євпаторійський (Чорноморський) р-н, здобутий студентами Сімферопольського ун-ту (Костин, 1983); 10.04.1977 – зграя там само, зустрів Щербатенко (Костин, 1983); 17.04.1977 – самець там само, здобутий Щербатенком¹ (Костин, 1983; Пекло, 2008); 18.04.1979 – пара в ок. с. Портове, Перекопський (Роздольненський) р-н (Костин, 1983); 22.04.1982 – 1, 15–18.04.1987 – 1 ос. в Карадазькому ПЗ, біля Карадазького струмка (Бескаравайний и др., 1989; Бескаравайний, 2008); 21.04.1988 – самець у Карадазькому ПЗ, біостанція, здобутий О. Співаковим, розмір сім'яників 7,2 × 5,1 мм (Кинда и др., 2003; Пекло, 2008); 12.04.1989 – 1 ос., 20.04.1989 – 1 ос. в Карадазькому ПЗ (Бескаравайний, 2008); 28.04.1990 – 1 ос. в ок. с. Оленівка, Євпаторійський (Чорноморський) р-н (Кинда и др., 2003); 26.04.1994 – самець на мисі Казантип та в Казантипському ПЗ у зграї жовтих плик (Бескаравайний и др., 2006); 17.03.1996 – 1 ос. в ок. с-ща Курортне, Феодосійський р-н (Бескаравайний, 1999; Кинда и др., 2003); 28.04.1996 – зграя з 6 ос. на п-ові Меганом (Бескаравайний, 1999; Кинда и др., 2003); 10.05.1997 – 1 ос. в ок. с-ща Приморське, Феодосійський р-н (Кинда и др., 2003); 5.05.1998 р. – 2, 7.05.1998 – 1 ос. на південно-західному узбережжі Джанкойської затоки (Кинда и др., 2003); 17.04.2001 – 3 ос. на Бакальській косі, ок. с. Стерегущє, Перекопський р-н (Кинда и др., 2003); 20.04.2003 – 3 ос. на північно-західному узбережжі оз. Айгул (Кинда и др., 2003); 8.04.2016 – 1 ос. з північного боку від мису Опук, с. Борисівка, Керченський (Едикуйський) р-н, самець токував, фото (Сикорский, Артемьева, 2020); 17.04.2017 – самець на східному узбережжі Кояшського озера (Сикорский, Артемьева, 2020); 23.03.2019, 25.03.2019 – по самцю в ок. м. Сімферополь (VKu**); 18.04.2020 – самець в ок. с. Владиславівка, Ісламгерцький (Кіровський) р-н (ISi****); 25.04.2020 – 1 ос. в ок. с. Шовковичне, Євпаторійський (Сакський) р-н (TB**); 31.03.2021 – самець на п-ові Меганом, ок. с. Прибережне, Феодосійський р-н (ISi****); 26.04.2018 – 1 самець, 10.04.2020 – самець, 18.04.2021 – самка, 2.05.2021 – самець, 13.04.2023 – самка, 15.04.2023 – самець, 10.04.2025 – самець в ок. с. Яковенкове, Керчинський р-н (ISi***, SLe***, DC****); 30.03.2020, 21.04.2021, 24.04.2021, 24.03.2025, 30.03.2025, 18.04.2025 – по самцю в ок. с. Краснівка, Феодосійський р-н (ISi****, VL***, ESb***, SB***); квітень 2021 – самець в ок. с. Цвіткове, Курманський (Красногвардійський) р-н (YO****); 16.04.2020 – 1 ос., 5.05.2021 – самка в ок. с. Оленівка, Євпаторійський р-н (SL**, MGo****); 2.04.2022 – самець в ок. с. Кам'янське, Керченський р-н (ISi****); 25.04.2020 – 1 ос. в ок. с. Шовковичне, Євпаторійський (Сакський) р-н (TB**); 23.04.2021 та 21.04.2022 – по 1 ос. у верхів'ях затоки Донузлав (SL**); 30.03.2023, 2.04.2023 – самець в ок. с. Приозерне, Керченський р-н (ISi****, ****); 31.03.2024 – 2 ос. в ок. с. Комишне, Перекопський (Роздольненський) р-н (TB**); 15.04.2024 – 1 ос. в ок. с. Добре, Сімферопольський р-н (SL**); 2.04.2025 – самець, 23.04.2025 – самець і самка на оз. Бугаз в ок. м. Судак (ESb***, SB***); 5.04.2025 – самець (AG****), 8.04.2025 – 2 самці (SB**) в ок. м. Алушта; 10.04.2025 – 1 ос. в ок. с. Марфівка, Керченський р-н (ISi****); 15.04.2025 – 1 ос. в ок. с. Богатівка, Феодосійський р-н (ESb****); 4.05.2025 – самець в ок. с. Курортне, Керченський р-н (SO****).</p> <p>Осіння міграція: 3–4.08.1998 – одинаки на узбережжі Джанкойської затоки (Кинда и др., 2003); 6.08.1998 – одинаки на узбережжі Генічеської затоки (Кинда и др., 2003); 7.08.2003 – 5, 8.08.2003 – 2 ос. в ок. с. Портове, Перекопський р-н; 14.08.2003 – 1 ос. в с-щі Га-спра, 25.08.2003 – 2 ос., 29.08.2003 – 1 ос. в ок. с. Солоне, Керченський р-н, 29.08.2003 – 7 в ок. с. Міжводне, Євпаторійський р-н (ZK**); 28.07.2020 – 1 juv на оз. Лиман, ок. с. Оленівка, Євпаторійський (Чорноморський) р-н (MGo****); серпень 2021 – 1 juv в ок. с. Пташкіне, Керчинський р-н (AV****); 21.08.2021 – ? ос. в ок. с. Мисове, Керченський р-н (ML**); 15.07.2024 – 1 ос. в ок. с. Добре, Сімферопольський р-н (SL**); 27.08.2024 – 1 ос., 7.07.2025 – 1 ос. на болоті в ок. с-ща Приморське, Феодосійський р-н (ESb****); 30.08.2024 – 1 ос. на узбережжі моря між с. Корєїз та с-щем Гаспра, Ялтинський р-н (EP****); 17.09.2024 – 1 ос. (ESb****), 31.08.2025 – 1 ос. (ISi****) в ок. с. Краснівка, Феодосійський р-н; 7.07.2025 – 1 ос. на болоті в ок. с-ща Приморське, Феодосійський р-н (ESb****); 7.08.2025 – 1 ос. в ок. с. Затишне, Керченський (Ленінський) р-н (AT**); 9.08.2025 – 1 ос. на оз. Бугаз в ок. м. Судак (ESb****); 28.08.2025 – 1 ос. у верхів'ях бухти Круглої, м. Севастополь (aniadra****); 30.08.2025 – 1 ос. в ок. с. Нижня Кутузівка, Ялтинський р-н (SB****); 12.09.2024 – 1 ос. в ок. с. Горностаївка, Керченський р-н (ISi****); 5.10.2024, 22.08.2025 – по 1 ос. в ок. с. Приозерне, Керченський р-н (ISi****); 26.07.2019, 2.08.2019, 3.08.2019, 9.08.2019, 29.08.2019, 31.08.2019, 15.07.2020, 25.08.2020, 11.09.2020, 29.07.2022, 6.09.2022, 3.09.2024 – по 1–2 ос. в ок. с. Яковенкове, Керченський р-н (SLe****, ISi****); 29.07.2022 – 1 ос. в ок. Опукського ПЗ (SLe****); 28.07.2017, 5.08.2025 – по 1 ос. на Кояшському озері (ISi****).</p>

Примітки. ¹ Для цієї тушки колектором указаний Ю. Костін (Пекло, 2008). Ю. Костін (Костин, 1983) пише, що тушка зберігається у фондах КДЗОГ (колишнього Кримського державного заповідно-мисливського господарства).

* uabirds, ** eBird; *** iNat, **** erBird.

оз. Солонець-Тузли в околицях с. Рибаківка. В останньому місці пару спостерігали також 25.05.2015 р. У верхів'ї Со-сицького відрогу Березанського лиману біля с. Василівка 6.05.2008 р. відзначено пару, самка була з будівельним матеріалом (KR, PP, OF); біля с. Червоне пару спостері-гали 31.05.2009 р. (VGr). У гирлі р. Царега біля с. Ташино 17.05.2007 р. виявлено 3 територіальні пари. Тут же птахи обліковані 21.05.2009 р. (Редінов, 2008 з уточн.).

На Кінбурнському п-ові птахи не гніздяться, але від-мічені під час міграції (Редінов та ін., 2022).

Одеська область. Перша згадка про зустріч жовто-голової плиски міститься в роботі А. Корзюкова з коле-

гами (1999), присвяченій екології синьошийки (*Luscinia svecica*). У ній ідеться про конфлікти самця синьошийки з самцем жовтоголовою плиски, котрі спостерігали у II декаді травня 1993 р. на р. Кодима на півночі області. Під час весняної міграції птахів (поодинокі самці) вперше помічено: в пониззі Тилігульського лиману – 3.05.1996 р. (IG, особ. повід.); в пониззі Куяльницького лиману – 11.05.1996 р. (PB).

У верхів'ї Куяльницького лиману, південніше с. Севе-ринівка, у гніздовий період птахи (6 пар, що турбувалися) вперше помічені 30.04.2001 р.; тут же вони обліковані й 8.06.2001 р. Звичайними в цьому місці плиски (близько 30

пар) стали з 2003 р., після значного підйому рівня води в лимані взимку 2002/2003 рр. і появи в його верхів'ї великих вологих і залитих водою луків. Гніздування доведено 31.05.2006 р. знахідкою гнізда. Починаючи з 2006 р., внаслідок висихання лиману та деградації лук, чисельність птахів знизилась, у 2008–2010 рр. тут гніздилися до 5 пар; у 2011 р. обліковано 2 пари. До 2012 р. вологі лугові комплекси у верхів'ї лиману зникли, і гніздування жовтоголової плиски припинилося (PP, OF).

В околицях Кучурганського лиману вперше 2 ос. обліковані 8.04.2002 р. біля с. Павлівка Роздільнянського району (Архипов, 2003). У червні 2003 р. гніздування пари доведено на сирому лузі між селами Павлівка й Кучурган (Архипов, Фесенко, 2004, 2005). У наступні роки тут гніздилися 1–3 пари (OAg).

У заплаві р. Тилігул біля с. Веселе (Березівський (Миколаївський) район) поселення з 2–3 пар виявлено 21.05.2008 р. (KR). У Березівському районі біля м. Березівка 25.05.2009 р. спостерігали пару (VGr), а 11.06.2017 р. – самця (KR, PP, OF). У цьому ж районі біля сіл Демидове й Чижове в червні – липні 2010–2016 рр. неодноразово спостерігали поодиноких птахів (VGr).

У верхів'ї Тилігульського лиману на лузі на північ від с. Мар'янівка 11.05.2016 р. сфотографований самець (Кодруль, 2016).

В Одеському (Лиманському) районі біля с. Іванове (Свердлове) 12.06.2010 р. сфотографували самця (OSv, особ. повід.). Тут же 4.06.2011 р. спостерігали 2 пари, що літали з кормом та окрикували спостерігача. Птахи трималися на вологому лузі біля невеликого ставка, розташованого в долині східної вершини Великого Аджалицького (Дофінівського) лиману (PP). У західній вершині цього лиману у верхів'ї прісноводного ставка біля с. Олександрівка 30.05.2014 р. спостерігали самця, який годував злетка (OSv, особ. повід.).

У межах області в межиріччі Дністра й Дунаю жовтоголова плиска у гніздовий період не виявлена (МУ, OGA, особ. повід.; наші дані). Тут птахи трапляються лише під час міграцій. В околицях с. Старосілля (Болградський (Тарутинський) район) на р. Чілігідер 18.05.2018 р. бачили 1 ос. (DS; eBird). На узбережжі лиману Шагани в різних локаціях спостерігали 2 ос. 10.08.2022 р. (МУ, OGA; eBird).

Жовтоголова плиска також зустрічається в період міграцій на о. Зміїний (Сминтина та ін., 2008).²⁰

АР Крим. Вказівка Теммінка (Temminck, 1820) на мешкання жовтоголової плиски *sensu lato* на Кримському п-ові (на початку XIX ст.) явно помилкова, про що вже писав Ю. Костін (Костин, 1983). Викладена в публікаціях інформація про зустрічі птахів у Криму та біля м. Таганрог (Nordmann, 1834, 1840) не підкріплена жодними посиланнями й фактами.

Г. Радде (Radde, 1854) для Криму у своїй роботі під № 61 наводить плиску ближче не визначену (*Motacilla* sp.), у примітці уточнюючи, що цей птах відповідає *Motacilla citreola*, але в неї верхня сторона голови сіра, а горло чисто біле.

В електронному каталозі Зоологічного музею Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова наведена інформація про двох жовтоголових плисок (*M. c. werae*), які здобуті Г. Радде: перша – з Криму (дорослий самець, інв. № 22635), друга – припускається, що з Криму (доросла особина, інв. № 22637). Дати здобування не вказані, але, як відомо, Г. Радде вивчав птахів у Криму в 1852–1854 рр. (Костин, Атемасова, 1999; Головлев, 2009). Отже, Г. Радде першим достовірно відзначив вид для території Криму та загалом України.

На думку В. Кінди з колегами (Кинда и др., 2003), дані про спостереження на Керченському півострові жовтоголових плисок (*Motacilla lutea*) (Frank, 1950), швидше за все, помилкові, і відносяться вони до жовтоголової плиски.

Нагадаємо, що Ф. Франк (Frank, 1950) протягом кількох днів, починаючи з 24.04.1943 р., спостерігав кілька плисок із майже жовтою головою. Автор, описуючи зазначених птахів, нічого не згадав про такі характерні ознаки жовтоголової плиски, як сіра спина та чорне забарвлення потилиці. Через недостатній опис птахів їх неможливо незаперечно віднести до одного із двох зазначених таксонів. У 40-х рр. XX ст. гніздовий ареал жовтолобої плиски лежав набагато ближче до Криму, ніж у жовтоголової плиски (Гладков, 1954), і, як здається, проліт представників першого з них у той час через східну частину Криму був більш вірогідним.²¹ Зазначимо, що згідно з IOC World Bird List (Gill et al., 2025) жовтолоба плиска зараз розглядається як підвид жовтої плиски (*M. f. lutea*).

У Криму жовтоголову плиску після значної перерви відмітили в 1976 р. (Костин, 1983). З того часу поодиноких птахів і невеликі зграї неодноразово реєстрували під час міграції.

Наводимо перелік усіх відомих нам зустрічей виду за сезонами (табл. 2). У доповнення до цих даних зазначимо, що жовтоголових плисок у кількості 1–3 ос. спостерігали нещорічно під час весняної міграції на узбережжі біля м. Севастополь. Крайні дати спостережень: 2.04 (2021 р.) – 17.04 (2020 р.) (Бескаравайный, Гирагосов, 2023).

Під час прольоту птахи тримаються біля водотоків, прісних водойм і на морських берегах; у гірській місцевості – серед розрідженої деревно-чагарникової рослинності (спостерігали біля річок у парках) (Кинда и др., 2003).

Менша кількість зустрічей птахів під час осінньої міграції, порівняно з весняною, на нашу думку, пов'язана з труднощами в ідентифікації виду. Він просто пропускається спостерігачами. Як бачимо, жовтоголову плиску реєстрували в липні – серпні переважно іноземні спостерігачі або їх виявляли постфактум, за фотографіями. Показово, що присутність цих птахів у період осінньої міграції вперше було доведено лише в серпні 1998 р., зокрема відловлено 12 ос. (Кинда и др., 2003).

²⁰ Спостереження підтверджені фотографією самця (Д. Ківганов; <https://dakivganov.livejournal.com/55565.html>).

²¹ Відсутність до недавнього часу реєстрацій жовтолобої плиски у Криму, на півдні України та у Краснодарському краї росії (Яковлев и др., 2012; Редькин, Коблик, 2015; Тильба, Шагаров, 2017; наші дані), на нашу думку, пов'язані з недостатньою увагою дослідників до групи жовтих плисок, у зв'язку з чим, найімовірніше, жовтолобу плиску в Азово-Чорноморському регіоні просто пропускали.

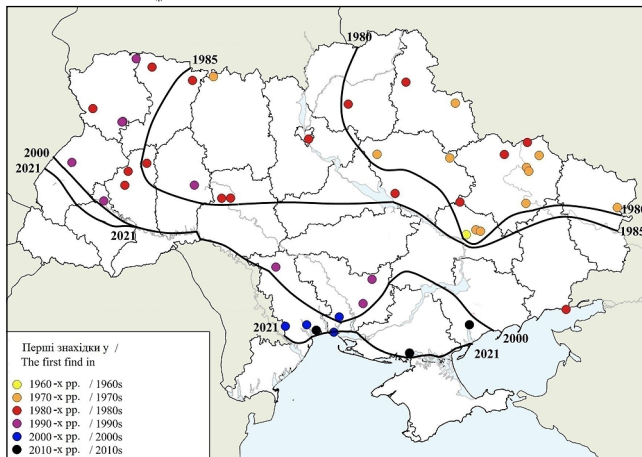

Рис. 2. Роки перших знахідок та етапи розселення жовтоголової плиски в Україні (1966–2025 рр.).

Fig. 2. Years of the first records and stages of expansion of Citrine Wagtail in Ukraine (1966–2025).

Через Кримський п-ів також мігрував під час осінньої й весняної міграції самець, помічений геолокатором у 2017 р. в місці гніздування на північному сході Польщі (Korniluk et al., 2021).

Повідомлень про спостереження птахів у Криму у гніздовий період немає (МВа, VКу, особ. повід.; наші дані).

Історія розселення виду в Україні та на прилеглих територіях

Жовтогорова плиска *sensu lato* належить до бореального типу фауни (Белик, 2000). У XIX – на початку XX ст. гніздовий ареал, основні шляхи міграції та місця зимівлі виду були розташовані значно східніше України (Гладков, 1954; Cramp, 1988). Однак є кілька публікацій, у яких представлені дані про здобуття птахів на Кавказі у травні 1880 р., 3.06.1885 р. та 2.06.1912 р. (Radde, 1884; Lorenz, 2011; Девятко, Джамирзоев, 2012). У цей період окремі птахи зрідка залітали до країн Центральної та Східної Європи. У 1887 р. зафіксовано перший заліт у Польщу (Meissner, Skakuj, 1997). Для території України відомі 5–6 зустрічей поодиноких особин: 1852–1854 рр. – у Криму (Radde, 1854), 30.05.1893 р. – в Харківській області (Сомов, 1897), 11.04.1908 р., 7.05.1911 р. та 3.05.1922 р. – в Херсонській області (Дергунов, 1924; Снігиревский, 1925). Вірогідно, у XIX ст., а може й раніше, у Кавказькому регіоні існував незначний весняний проліт жовтоголових плісок *sensu lato*, який, очевидно, формували птахи, що летіли із західної частини зимового ареалу виду.

Припускається, що розселення форми *M. c. werae* в європейській частині росії почалося з кінця XIX ст., коли вона поступово почала розширювати свій гніздовий ареал на захід зі сходу (від Волги). У 1870–1890 рр. птахи виявлені на гніздуванні в Казанській губернії та правобережному Поволжі, у 1910–1920 рр. – у Горьківській (зараз Нижегородській), Пензенській і Рязанській областях, а з 1950-х рр. – у Московській області (Птушенко, Иноземцев, 1968). На думку В. Саричева (Сарычев, 1989), у лісостепу європейської частини рф, і, зокрема, у басейні Верхньо-

го Дону, автохтонні осередки гніздування жовтоголової пліски існували здавна, і вони послуговували джерелами вторинного розселення птахів, що спостерігається в наш час. Просто птахи не були виявлені через спорадичне поширення і слабку вивченість території. Передумовою для розселення, на його думку, була пасовищна деградація заплавлених луків у XX ст., що досягла піку до 1950–1980-х рр., і масштабне гідротехнічне будівництво в Європейській частині СРСР.

Поява жовтоголової пліски в областях рф, з боку яких ішло її розселення в Україну, відстежити вдалося лише частково. У Воронізькій області в басейні р. Дон гніздування вперше доведено в 1955 р. У 1960 р. в заплаві р. Битюг біля м. Бобров на ділянці площею 4 га знайдено 15–20 пар. З 1970 р. пари, що розмножуються, почали відзначати і в інших районах області (Барабаш-Никифоров, Семаго, 1963; Семаго и др., 1984; Нумеров, 1996). У Курзькій області гніздування вперше відмічено: на р. Свапа біля м. Дмитрієв-Льговський – з 1972 р., в околицях с. Баніщі (Льговський район) – 1976 р., у заплаві р. Сейм біля с. Красніково (Солнцевський район) – 1977 р. (Сердюк, 1979). У Білгородській області в районі ділянки «Ліс на Ворсклі» Центрально-Чорноземного заповідника наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр. жовтогорова пліска не спостерігалась (Новиков и др., 1963), а в 1981–1984 рр. вона була вже звичайним видом (Сагітов и др., 1986).

Одночасно з розширенням гніздового ареалу жовтоголової пліски в західному напрямку формуються й нові, більш західні шляхи весняного прольоту птахів та місця зимівель (Ferlini, Olsen, 2022). Це підтверджують також наступні дані. У 1960 р. під час весняної міграції вид відмітили у Східному Приазов'ї (Очаповский, 1965, 2017), у 1975 р. птахів здобули біля м. Краснодар (Пекло и др., 2020). З середини 1970-х рр. їх почали зрідка реєструвати навесні у Криму (Костин, 1983).

Зважаючи на епізодичність спостережень, що проводилися на обмежених територіях, картину розселення виду в Україні можна охарактеризувати лише загальною. Вірогідно, в багатьох областях перші випадки гніздування залишилися непоміченими, що видно на карті (рис. 2).

На територію України перші жовтоголової пліски ймовірно потрапили на початку 1960-х рр. Вперше їх на гніздуванні виявили у Дніпропетровській області в 1966 р., але масове гніздування в різних частинах країни було зафіксовано наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр.

У 1976 р. гніздування доведено в Сумській і Харківській, у 1977 р. – Житомирській і, знову – Дніпропетровській областях. У 1978–1979 рр. птахів виявлено в Луганській і Полтавській областях. Зазначимо, що в Харківській і Луганській областях були знайдені колоніальні поселення, що свідчить про те, що птахи з'явилися тут раніше.

У 1980-х рр. жовтогорова пліска продовжує розселятися в західному, південно-західному та південному напрямках.²² У Вінницькій області гніздування доведено в 1982 р., у Київській – 1984 р., у Тернопільській – 1985 р.

²² І. Горбань (Gorban, 1989) повідомляв про розселення виду в південному напрямку на заході України в 1985–1988 рр.

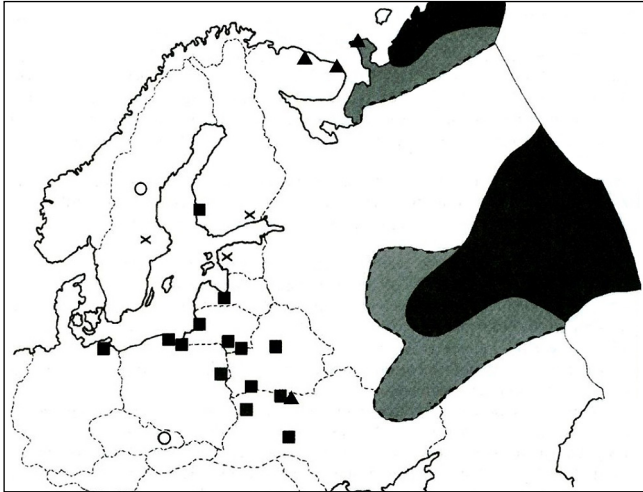

Рис. 3. Зміни в поширенні *M. citreola sensu lato* в Європі (за Meissner, Skakuj, 1997).

Чорним кольором показано поширення до 1950-х рр. (за Гладков, 1954), сірим – до 1980-х рр. (за Матвиенко, 1977; Степанян, 1978; Wilson, 1979), трикутниками – місця гніздування до 1980 р., квадратами – місця гніздування після 1980 р., хрестиками – місця гніздування гібридних пар із жовтою плискою, кругами – місця спостережень самців, котрі годували пташенят.

Fig. 3. Changes in the distribution of *M. citreola sensu lato* in Europe (according to Meissner, Skakuj, 1997).

Black shows the distribution before the 1950s (ac. to Gladkov, 1954), gray shows the distribution before the 1980s (ac. to Matvienko, 1977; Stepanyan, 1978; Wilson, 1979), triangles show nesting sites before 1980, squares – nesting sites after 1980, crosses – nesting sites of hybrid pairs with the Yellow Wagtail, and circles – sites where males were observed feeding chicks.

У 1987 р. жовтоголова плиска знайдена на гніздуванні у Волинській області та на узбережжі Азовського моря в Донецькій області. На Рівненщині гніздування відоме з 1988 р. На думку М. Клестова та Г. Гаврися (1991), розселення птахів йшло по долинах річок, що цілком логічно.

У цьому ж десятилітті жовтоголова плиска з'явилася в сусідніх із Україною Ростовській області рф та в Білорусі. У Ростовській області у гніздовий період птахів знайдено в 1981 р. в гирлі р. Сіверський Донець (Семаго и др., 1984), у 1983 р. гніздування доведено в Облівському районі області, у 1986–1987 рр. птахи виявлені в гирлі р. Дон і в ряді інших місць (Белик и др., 1989; Белик, 2005). До складу орнітофауни Білорусі вид включений у 1982 р., коли в околицях м. Жодино (Смолевичський район Мінської області) було виявлено поселення з 6 пар (знайдено 2 гнізда), а поблизу Мінська зустріли самця (Яминский, Никифоров, 1985). На початку 1990-х рр. ця плиска заселила всю територію країни, але при цьому була нечисленною (Бурко, Гричик, 2003).

З кінця 1970-х рр. розселення жовтоголової плиски sensu lato проходило і в інших країнах Європи (рис. 3, 4, 5). Вперше гніздування доведено: Чехія (Моравія) – у 1977 р., Литва – 1986 (1987) р., Латвія – 1993 (1989) р., Естонія – 1993 р., Польща – 1994 р., Німеччина – 1996 р., Швейцарія – 1997 р., Словенія – 1997 р., Хорватія – 1997 р., Фінляндія – 1991 р. (Cramp, 1988; Cramp, Simmons, 2004;

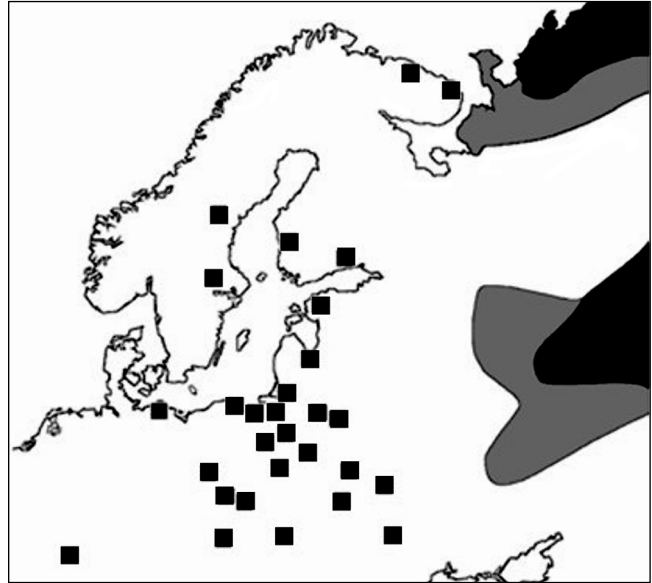

Рис. 4. Зміни в поширенні *M. citreola sensu lato* в Європі (за Meissner, Skakuj, 1997 з уточненнями М. Сціборської (Sciborska, 2004)).

Позначення як на рис. 3.

Fig. 4. Changes in the distribution of *M. citreola sensu lato* in Europe (ac. to Meissner, Skakuj, 1997 with clarifications by Sciborska, 2004).

Designation as in Fig. 3.

Wilk et al., 2009). Цікаво, що вже в 1970-х рр. по одному виводку, котрих супроводжували самці, спостерігали у Великій Британії (1976 р.) та Швеції (1977 р.).

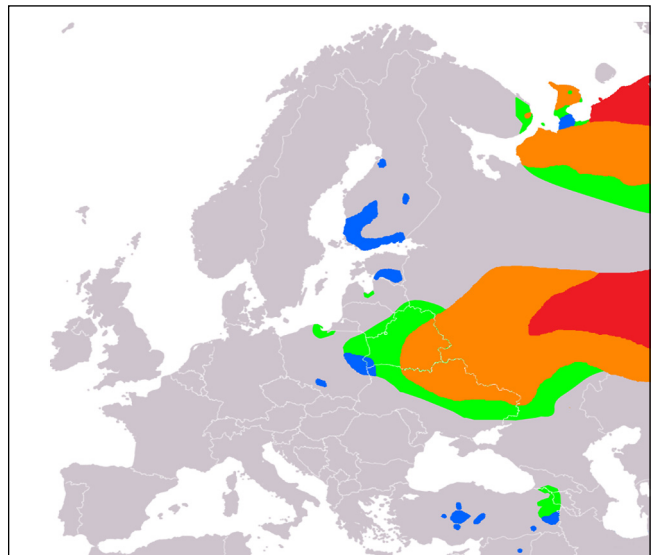

Рис. 5. Етапи розселення *M. citreola sensu lato* в Європі в 1890–2019 рр. (за Ferlini, Olsen, 2022).

Червоним кольором показано поширення виду в 1890–1950 рр., помаранчевим – території, заселені в 1951–1985 рр., зеленим – у 1986–2000 рр., синім – у 2001–2019 рр.

Fig. 5. Stages of expansion of *M. citreola sensu lato* in Europe in 1890–2019 (ac. to Ferlini, Olsen, 2022).

Red shows the distribution of the species in 1890–1950, orange – the territories inhabited in 1951–1985, green – in 1986–2000, and blue – in 2001–2019.

Рис. 6. Поширення жовтоголової плиски у гніздовий період на території України (1966–2025 рр.).
Fig. 6. Distribution of Citrine Wagtail during the breeding period in Ukraine (1966–2025).

У Туреччині (Східна Анатолія), де жовтоголової плиски вперше спостерігали в 1964 р., вона знайдена на гніздуванні лише в 1981 р. (Cramp, Simmons, 2004; Kirwan et al., 2008). У цій країні у XXI ст. також помічено утворення нових осередків гніздування (рис. 5).

Зазначимо, що появи птахів на гніздуванні у країнах Європи зазвичай передувало збільшення кількості їх зальотів. Наприклад, у Польщі до 1983 р. було відомо про 3 зустрічі (4 ос.), у той час як з 1984 по 1993 рр. вид спостерігали 54 рази (99 ос.). Найбільше птахів (43%) було виявлено в 1993 р., а в 1994 р. зафіксовано перші випадки гніздування (Meissner, Skakuj, 1997).

У великому дослідженні, присвяченому розселенню жовтоголової плиски (Ferlini, Olsen, 2022), показано збільшення кількості зальотів птахів у Європу з 1960-х по 2010-ті рр. та формування нових місць зимівлі. Автори звертають увагу на той факт, що кількість реєстрацій виду в останні десятиліття також зросла внаслідок збільшення числа бьордвотчерів та рівня їх знань.

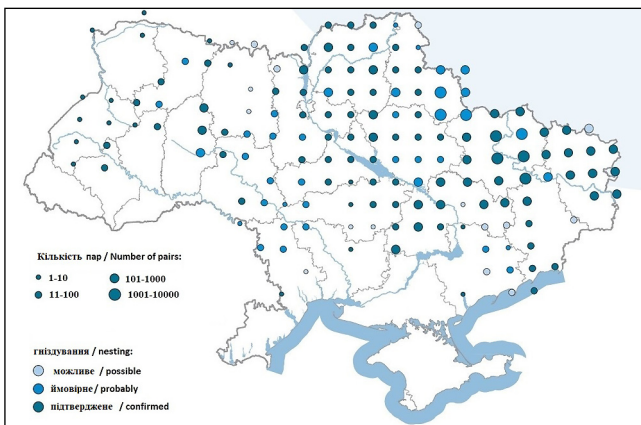

Рис. 7. Поширення жовтоголової плиски в Україні (за Кузьменко та ін., 2021).
Fig. 7. Distribution of Citrine Wagtail in Ukraine (acc. to Kuzmenko et al., 2021).

Примітно, що на перших етапах розселення в деяких країнах спостерігали утворення гібридних пар із жовтою пліскою: Фінляндія – 1983–1984 рр., Естонія – 1991 р. (Cramp, Simmons, 2004).

Вірогідно, у Хмельницькій, Львівській, Кіровоградській та на півночі Миколаївської й Одеської областей птахи почали гніздитися наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., але фактично гніздування тут було доведено лише в 1993–2001 рр. У 90-х рр. XX ст. – на початку XXI ст. розселення жовтоголової плиски сповільнилося. У цей період птахи проникли у Прикарпаття, заселивши басейн Верхнього Дністра (Бокотей та ін., 2010), майже досягли долини річки в середній і нижній її течії. До 2000 р., а можливо, й раніше, межа гніздового ареалу в Миколаївській та Одеській областях розширилася до північного узбережжя Чорного моря. Приблизно в цей час поширення в Запорізькій області досягло Молочного лиману. Одночасно з розселенням птахів спостерігалось ущільнення мережива ареалу виду, особливо в північній, північно-східній і центральній частинах країни (рис. 6, 7). У XXI ст., особливо з 2015–2016 рр., чисельність знижується. У багатьох місцях плиска зникла через пересихання та обміління заплав річок, ставків, боліт, озер.

Отже, до теперішнього часу гніздовий ареал жовтоголової плиски в Україні охоплює більшу частину її території (рис. 2, 6, 7). У Карпатах, на Закарпатті та в Чернівецькій області вона не гніздиться (Потіш, 2009; Бокотей та ін., 2010; І.В. Скільський, особ. повід.). Також гніздування птахів не виявлено в межах річки Дністра та Дунаю (Одеська область) і в АР Крим. У Херсонській області гніздування не доведено, що ми пов'язуємо з нестачею спостережень та малою чисельністю виду в даному регіоні.

У Молдові жовтоголова плиска в репродуктивний період не виявлена (Munteanu et al., 2011). У Румунії до недавня вона також не гніздилась (Munteanu, 2012), але в «Атласі гніздових птахів Європи 2» (Keller et al., 2020)

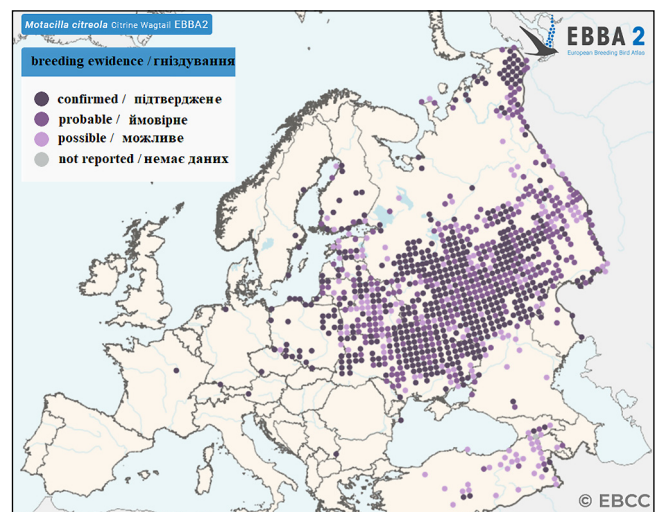

Рис. 8. Поширення *M. citreola sensu lato* в Європі (за Red'kin, Kalyakin, 2020).
Fig. 8. Distribution of *M. citreola sensu lato* in Europe (acc. to Red'kin, Kalyakin, 2020).

Місяці	III			IV			V			VI			VII			VIII			IX			X	
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2
Весняна міграція																							
Поява на гніздових ділянках																							
Побудова гнізд																							
Відкладання яєць																							
Насиджування																							
Вилуплення пташенят																							
Виліт пташенят																							
Супроводження виводків																							
Післягніздові кочівлі																							
Осіньна міграція																							

Рис. 9. Фенологія жовтоголової плиски в Україні.

Fig. 9. Phenology of Citrine Wagtail in Ukraine.

показано місце доведеного гніздування для квадрату, розташованого на узбережжі Чорного моря, неподалік від кордону з Україною (рис. 8).

Сучасну південно-західну межу розповсюдження жовтоголової плиски в Україні можна окреслити лінією, починаючи від кордону з Польщею біля м. Добромилів (Львівська область), що йде передгір'ями Карпат приблизно до м. Коломия (Івано-Франківська область). Далі вона тягнеться на північний схід, перетинає Дністер і в межах Тернопільської та Хмельницької областей проходить за 60–70 км на північ від Дністра паралельно його долині. Потім у районі м. Могилів-Подільський (Вінницька область) межа поширення опускається до Дністра й далі, мабуть, уздовж русла річки тягнеться до Чорного моря. Звідси вздовж морського узбережжя вона сягає м. Очаків (Миколаївська область). Через малу кількість даних провести межу ареалу між Миколаївською й Запорізькою областями ми можемо лише умовно. Швидше за все, вона проходить північним узбережжям Дніпро-Бузького лиману, перетинає дельту Дніпра в районі м. Гола Пристань (Херсонська область) і далі тягнеться на південний схід до Кримського перешийка, а потім уздовж північного узбережжя Сиваша досягає м. Генічеськ. Від Генічеська у східному напрямку межа гніздового ареалу жовтоголової плиски йде північним берегом Азовського моря до кордону з РФ.

Отже, жовтоголова плиска в Україні поширена ширше, ніж показано на картах ареалу виду в Європі (рис. 3, 4, 5). Зазначимо, що в «Атласі гніздових птахів України» (Кузьменко та ін., 2021)²³ (рис. 7) та «Атласі гніздових птахів Європи 2» (Red'kin, Kalyakin, 2020), ареал в Україні відображено більш об'єктивно (рис. 8).

Чисельність

Чисельність популяції *M. citreola* sensu lato у гніздовий період у Європі оцінена у 803 000–1 150 000 (963 000) ос. із тенденцією до збільшення (Birdlife International, 2021).²⁴

²³ Дані для національного атласу зібрані у 2013–2017 рр. під час підготовки «Атласу гніздових птахів Європи 2».

²⁴ Оцінка чисельності європейської популяції істотно залежить від оцінки чисельності виду в Європейській частині росії, а вона дуже відрізняється (Редькин, 2020; Red'kin, Kalyakin, 2020).

Жовтоголову плиску можна віднести до нечисленних гніздових видів птахів України. У літературі зустрічаються такі оцінки чисельності: щонайменше 200–400 пар (1991 р.) (Baumanis et al., 1997; Cramp, Simmons, 2004); ймовірно, не більше 10 000–15 000 пар (Гаврись, 2003); 8 300–13 800 пар (BirdLife International, 2004; Полуда та ін., 2018); 35 000–47 000 пар (*Motacilla citreola*..., 2021).

На підставі карти розповсюдження та чисельності жовтоголової плиски, за даними 2013–2017 рр. (рис. 7), використовуючи метод растрового картування (Белик, 2000), чисельність цього таксону для території України нами оцінена в 112 800 ос. (56 400 пар), що становить близько 12% від чисельності європейської популяції виду.

Птахи поширені спорадично, найбільша щільність гніздування спостерігається в центральній, північній, північно-східній і східній частинах України, переважно в лісостеповій зоні й на Поліссі (рис. 6, 7). Наприклад, у 1979–1982 рр. в ур. Юницького на заливних луках із осоково-очеретяною рослинністю щільність гніздування складала 0,12–0,78 пар/га (12–78 пар/км²) (Панченко, Лесничий, 1985). У Полтавській області на луках р. Коломак щільність гніздування у 2000 р. становила 77,3 пар/км² (YKu). У Чернігівській області в заплаві р. Удай щільність гніздування у 2021 р. становила 39,3 пар/км² (PP).

Показовими є також результати обліків на окремих територіях. Наприклад, у басейні Верхнього Дністра (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська області) чисельність птахів оцінена у 30–50 пар (Бокотей та ін., 2010). Водночас, лише на Лиманській озерній системі та в урочищі «Горіла Долина», що розташовані в Чугуївському (Зміївському) районі Харківської області, у 2001–2002 рр. гніздилося 380–480 пар (Баник, Вергелес, 2003).

Особливості екології та біології

На території України жовтоголова плиска протягом року проводить близько шести місяців, з яких більша частина часу припадає на сезон розмноження (рис. 9).

Весняна міграція

Приліт жовтоголових плисок у різних регіонах України реєструється з середини березня до початку травня. Найбільш ранні дати появи їх у більшості областей

Таблиця 3

Строки прильоту жовтоголової плиски в Україні в 1970–2025 рр. по областях

Timing of Citrine Wagtail first arrival in Ukraine in 1970–2025 by regions

Область	n	M	Me	SE	SD	Lim
Вінницька	15	19.04	18.04	1,8	7,1	2.04 – 30.04
Волинська	4	25.04	27.04	4,3	8,5	13.04 – 1.05
Дніпропетровська	53	9.04	9.04	1,0	7,6	22.03 – 1.05
Донецька	16	11.04	11.04	1,4	5,7	31.03 – 21.04
Житомирська	14	12.04	14.04	1,8	6,7	30.03 – 24.04
Запорізька	5	18.04	21.04	2,5	5,6	11.04 – 22.04
Івано-Франківська	1	15.04	–	–	–	–
Київська	14	15.04	16.04	1,2	4,5	5.04 – 22.04
Кіровоградська	7	14.04	13.04	1,9	5,2	7.04 – 24.04
АР Крим	34	8.04	9.04	1,76	9,2	17.03 – 21.04
Луганська	2	8.04	–	–	–	8.04 – 25.04
Львівська	2	19.04	–	–	–	10.04 – 27.04
Миколаївська	12	9.04	10.04	1,3	4,4	2.04 – 14.04
Одеська	29	7.04	8.04	1,1	6,0	27.03 – 20.04
Полтавська	10	17.04	16.04	2,6	8,1	6.04 – 29.04
Рівненська	7	22.04	21.04	2,7	7,1	11.04 – 1.05
Сумська	14	16.04	15.04	1,6	5,8	9.04 – 26.04
Харківська	46	12.04	12.04	1,2	7,8	27.03 – 7.05
Херсонська	2	12.04	–	–	–	3.04 – 21.04
Хмельницька	22	19.04	18.04	1,7	7,8	5.04 – 4.05
Черкаська	30	17.04	16.04	1,1	5,9	8.04 – 30.04
Чернівецька	1	25.04	–	–	–	–
Чернігівська	5	19.04	19.04	2,8	6,3	10.04 – 25.04
Всього	345				6,6 ± 0,3	17.03 – 7.05

припадають на третю декаду березня – першу декаду квітня. Найбільш пізні терміни – зазвичай третя декада квітня – початок травня. Середня дата прильоту у Криму, Миколаївській, Одеській та Дніпропетровській областях припадає на I декаду квітня, в більшості областей – на II, у Волинській та Рівненській – на III (табл. 3). Стандартне відхилення вибірок по областях коливається від 4,0 до 9,3 днів, у середньому становить $6,6 \pm 0,3$ днів.

У Польщі весняна міграція триває з другої декади квітня до кінця травня з максимумом у першій декаді травня. Найбільш раннє спостереження – 7.04.2004 р. Весною птахи трапляються значно частіше, ніж восени (Stawarczyk et al., 2017).

Середня дата прильоту жовтоголової плиски по Україні загалом 13.04 ($12,9 \pm 0,4$, медіана – 13.04, SD = 8,3, n = 345). У 75% випадків ці птахи з'являються не пізніше 18.04, 90% – 24.04, 95% – 26.04 (перцентилі вибірки). Розподіл фенодат не відрізняється від нормального (критерій Колмогорова-Смірнова з поправкою Лілієфорса K-S = 0,044, p > 0,09; критерій Шапіро-Вілка W = 0,996, p > 0,49).

Джерела інформації для розрахунків строків весняної та осінньої міграції жовтоголової плиски в Україні наведені в таблиці 4. Це особисті спостереження авторів, публікації, дані з інтернет-ресурсів, повідомлення колег-орнітологів та аматорів. Інформація з Києва та околиць

об'єднана з матеріалами по Київській області, з території Севастопольської міськради – АР Крим.

Міграція триває до середини – кінця травня. Наведемо деякі дані про найбільш пізні зустрічі птахів і перебіг весняної міграції по регіонах.

Харківська область. Самця зустріли 30.05.1893 р. (Сомов, 1897; Баник, 2011). Це одна з найбільш пізніх зустрічей мігрантів на території України.

Хмельницька область. Самця бачили 29.05.2021 р. біля с. Чернівка (Шепетівський (Полонський) район) на р. Случ. Враховуючи що на цій ділянці немає придатних для гніздування виду біотопів, можна віднести цю зустріч до періоду міграції (OG).

Дніпропетровська область. У м. Дніпро на березі р. Дніпро 8.05.2011 р. сфотографували самця (YMu; uabirds).

Запорізька область. Біля с. Кирилівка (Мелітопольський (Якимівський) район) 7 ос. обліковано 21.04.2019 р. (OF). Вказані для Молочного лиману терміни міграції 13.05 (1989 р.) – 31.05 (1995 р.) (Дядичева и др., 2005) досить пізні, перші мігранти явно пропущені.

Херсонська область. За результатами стаціонарних спостережень на прибережній ділянці Західного Сивашу у квітні – червні 2018 р. та травні – липні 2019 р. вид можна віднести до нечисленних мігрантів,

оскільки у 2018 р. при щоденних обліках зустріли лише 8 ос.: 3.04 – 2, 4.04 – 1, 17.04 – 3, 18.04 – 1, 23.04 – 1, а у 2019 р. – жодної (Андрющенко и др., 2019 з уточн. OBr). Пролітного самця сфотографували 24.04.2021 р. на узбережжі моря біля с. Красне Скадовського району (AD; iNat). Найбільш пізня зустріч виду: 18.05.2015 р. – самця обліковано на Крестовському поді (ML, особ. повід.).

Миколаївська область. Найбільш пізня зустріч виду: 13.05.2020 р. – самця спостерігали в пониззі Тилігульського лиману (ON та ін.; eBird). У пониззі цього ж лиману біля с. Українка 11.04.2021 р. сфотографували самця (OChе; uabirds). У с. Чорноморка (Очаківський район) на заболоченій ділянці біля ставка у вершині Бейкушського лиману 9.04.2020 р. обліковано самку, 22.04.2022 р. – самця, а 23.04.2022 р. – 4 ос., з яких 2 самці (KR).

Одеська область. У пониззі Куяльницького лиману 14.04.2002 р. спостерігали проліт одиниць і зграйок чисельністю до 5 ос. (загалом 24 птахи) у північно-східному напрямку (PP, OF). Тут же 24.04.2000 р. та 20.04.2001 р. зустріли поодиноких пролітних самців (PP). В околицях с. Санжейка (Одеський (Овідіопольський) район), за 3 год. спостережень із точки, розташованої на обриві берега моря, 19.04.2020 р. помічено проліт 6 ос. (KP; eBird). Д. Ківганов (особ. повід.) сфотографував пролітних самців на о. Зміїний у Чорному морі 8.05.2009 р. та 27.04.2013 р. Найбільш пізні зустрічі мігрантів припадають на I–II де-

Джерела інформації по строках міграцій жовтоголової плиски в Україні по областях
Sources of information on the migration timing of Citrine Wagtail in Ukraine by regions

Область	Джерела інформації
Вінницька	Любущенко, Табачишин, 1996; Матвійчук та ін., 2015; О. Жмурко; ukrbin
Волинська	Химин, 1993; Орн. спостереження, 1994; Матеріали..., 2012; MR; eBird
Дніпропетровська	Брошко, 2010; Волошин, 2017; Imani et al., 2025; EL, KKo, ON, PB, PG, RB, VI, VKa, VNi, VSe, VSu; uabirds, eBird, iNaturalist, Фейсбук
Донецька	Bronskov, 2022; Vysochyn, 2025; OBr, ON, SMa, ST, OGd, Сім'я Кужель; uabirds, eBird
Житомирська	Гриб, 2025; Марцун, Пономарьова, 2025; Imani et al., 2025; IP, OG, OS; eBird, Фейсбук
Запорізька	Дядичева и др., 2005; Andryushchenko et al., 2024; IGol, OF, OM, SKo; uabirds, Фейсбук
Івано-Франківська	В. Бучко; Фейсбук
Київська	Грищенко, Домашевський, 2003; Домашевский, 2008; AS, AZh, DK, MP, MSt, OFo, OMa, ORo, ST, TP, VKz; uabirds, Фейсбук
Кіровоградська	Шевцов, 2008, 2021; ND, NS, YV; uabirds, eBird, Фейсбук
АР Крим	Костин, 1983; Бескаравайный, 1999, 2008; Кинда и др., 2003; Пекло, 2008; Сикорский, Артемьева, 2020; Komiluk et al., 2021; Бескаравайный, Гиригосов, 2023; AG, aniadra, EP, ESb, ISi, SB, SL, SLe, VKu, VL, ZK; eBird, iNaturalist, ru-birds.ru
Луганська	Галущенко, Мороз, 2008; Д. Жбир; iNaturalist
Львівська	Матеріали..., 1991, 1996; Hnatyna et al., 2020; Imani et al., 2025
Миколаївська	Рединов, 1999; ECh, KR, OF, PP, VK; uabirds, eBird
Одеська	Архипов, Фесенко, 2004; Кодруль, 2016; ECh, KP, OAr, OB, OF, PP, YK; uabirds, eBird
Полтавська	Роговой, 1992, 1995; Подобайло та ін., 2024; Protsenko et al., 2025; ARa, IKh, MK, RK; uabirds, eBird, iNaturalist, Фейсбук
Рівненська	Ільчук, 2015; Ільчук, Журавчак, 2015; OK, SZh, VG; uabirds, Фейсбук
Сумська	Книш, 1992, 2006; Гаврись та ін., 2007; Грищенко, 2008; MK, SG, VGr; YKu; eBird, iNaturalist, Фейсбук
Харківська	Пивоварова и др., 1979; Мироненко, 1998; Баник и др., 2007а, 2007б, 2010а, 2010б, 2014; Надточий, Чаплыгина, 2010; Marushchak et al., 2025; IK, BB, MBa; eBird
Херсонська	Андрющенко и др., 2019; Imani et al., 2025; EPa, MZ, OBr; uabirds
Хмельницька	Новак, 2006; Новак, Новак, 2020; RY, SZh, VN
Черкаська	Грищенко, Гаврилюк, 2000; Гаврилюк та ін., 2014; Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2020; KG, ORa, SK, VGr, ZhS; uabirds, eBird, iNaturalist, Фейсбук
Чернівецька	Скільський, Бучко, 1999
Чернігівська	AS, VGr, YKu; uabirds, Фейсбук

кади травня: 11.05.1996 р. – самець облікований у пониззі Куяльницького лиману (PB), 18.05.2018 р. – 1 ос. зустріли на р. Фрумушика в околицях с. Старосілля (DS, eBird).

АР Крим. Крайні дати зустрічей жовтоголової плиски у Криму, де вона не гніздиться: 17.03 (1996 р., околиці с. Курортне) – 10.05 (1997 р., околиці с. Приморське). Пік міграції припадає на II–III декади квітня – 54,5% зустрічей (табл. 2).

За спостереженнями в Харківській області, самці завжди або майже завжди з'являються раніше ніж самки. Середня дата прильоту самців – 10.04 ($\pm 0,9$ дня), медіана – 10.04 (2–18.04, 1992–2019 рр., $n = 26$). Середня дата прильоту самок – 18.04 ($\pm 1,7$ дня), медіана – 18.04 (2–28.04, 1993–2016 рр., $n = 15$). Проміжок між прильотом самців і самок у середньому $8,7 \pm 6,0$ днів, медіана – 8,0 днів (0–21, 1993–2016 рр., $n = 15$). Отже, розрив між прильотом самців і самок становить, як правило, трохи більше тижня. Як виняток треба розглядати випадки, коли перші реєстрації жовтоголових пликос навесні – це зустрічі пар,

а не поодиноких самців. Зазвичай до кінця другої декади квітня на гніздових ділянках можна бачити тільки самців (MB). Це підтверджується й нашими фрагментарними спостереженнями в інших областях (OBr, KR, PP, PB, VGr та ін.). За спостереженнями в Кіровоградській області рф, самці також прилітають раніше, ніж самки (Сотников, 2006).

У Харківській області, за спостереженнями М. Баніка, навесні, особливо у II декаді квітня, самців жовтоголової плиски часто можна зустріти у складі змішаних зграй пликос – разом із білими та жовтими. Іноді до таких скупчень домішуються також лучні щеврики, зеленяки (*Chloris chloris*), коноплянки (*Linaria cannabina*), польові горобці (*Passer montanus*), очеретяні вівсянки (*Emberiza schoeniclus*). Птахи в цей період активно годуються по краях великих калюж на заплавах луках, на різних залитих водою западинах, частіше – на сильно збитих ділянках, на пасовищах, місцями минулорічних сіножатях і т.п. Найчастіше такі зграйки формують три види пликос – біла, жовта й жовтоголова (39% випадків, $n = 23$). При цьому

більш численними завжди бувають два перші види. Рідше трапляються моновидові зграйки жовтоголових плісок (17%) чи зграї з жовтоголових і білих (17%), жовтоголових і жовтих (17%).

Спільні зграї зустрічали й на Дніпропетровщині. Наприклад, на Самарському рибгоспі 8.04.2002 р. спостерігали годівлю зграї: 9 самців жовтоголової пліски, 2 самці жовтої і 30 ос. білої; 4 самці жовтоголової пліски та 30 білих плісок (РВ). За спостереженнями Ю. Рогового (1995), у Полтавській області жовтоголові пліски у квітні – червні часто тримаються у зграях із жовтими та білими. У Криму жовтоголових плісок також іноді зустрічали у спільних зграйках з іншими видами плісок та щевриками (Кинда и др., 2003).

Гніздові біотопи

Оселища, що займає вид, різноманітні, але вони завжди зволожені. Птахи гніздяться в заплавах річок, на ставках, біля заплавлених озер і боліт, біля солоних озер, на торф'яних і верхових болотах, очисних спорудах, ставках-відстійниках, ставках-золотшамонакопичувачах, у верхів'ях лиманів, на подах і морських косах, меліоративних системах.

Відповідно до класифікації екологічних зв'язків (Андрющенко, 2023), жовтоголову пліску віднесено до орнітофауністичного комплексу лімнофілів (види, що пов'язані з водно-болотними угіддями різного походження включно з островами, косами та різноманітними берегами), а за місцем або субстратом, у/на якому переважно реалізуються їх основні активності – живлення, гніздування та відпочинок, до топоморфи гігрофілів (на вологому ґрунті, переважно низинних берегів водойм – пляжів, солончаків, лук тощо, та в місцях, підтоплених ґрунтовими або іншими водами, в тому числі в результаті господарської діяльності). Варто зазначити, що В. Белік (2000) відносить жовтоголову пліску до екологічної групи лімнофілів зі знаком питання.

У Луганській області жовтоголові пліски населяють заливні луки з осоково-очеретяною рослинністю. Для гніздування обирають сухі гривки серед боліт, осокові купини або фрагменти торішнього очерету, що поліг (Панченко, Лесничий, 1985).

У Харківській області ці птахи гніздяться в заплавах річок і позазаплавлених пониженнях, на третіх і четвертих терасах річкових долин на перезволожених купинових луках, найчастіше по околицях заболочених понижень. Зрідка селяться також на перелогових ділянках у заплавах і на пологих схилах річкових долин, якщо вони розташовані близько від води, а також на околицях ставків-відстійників цукрових заводів, ставків-золотшамонакопичувачів, на дамбах каналів тощо. Місця гніздування в заплавах завжди краще зволожені, ніж ті ділянки, де зустрічаються жовті пліски. Цікаво, що жовтоголові пліски не гніздяться на купинових болотах у пониженнях на другій піщаній терасі долини р. Мерла, розташованих серед соснових лісів (МВ). Дуже характерне тяжіння їх до перезволожених ділянок луків із численними купинами, які постійно використовуються самцями як присади. У південних районах ці птахи бувають численними на луках за участю в рослин-

ному покриві рапонтикуму серпівидного (*Rhaponicum serratuloides*), квітконосні стебла якого активно використовуються ними як присади (Пивоварова и др., 1979; Грамма, Шапаренко, 1996; Баник и др., 2013; МВ).

За спостереженнями І. Козицького (особ. повід.), у Харкові та його околицях характерне оселище виду – луговини, часто заболочені, береги невеликих ставків. У всіх випадках відзначена близькість асоціації очерету звичайного (*Phragmiteta australis*), причому досить великих масивів, наприклад, поросла ним балка біля ставка або заросла заплава річки.

У долині р. Ворскла птахи оселялись на сирих луках із купинами, поблизу заплавлених озер чи верхових боліт (Гаврись, Клестов, 1991). На Поліссі плісок виявлено на околиці відкритого мезотрофного болота (Лесничий, 1978). За даними обліків на перелогах у Східному Поліссі пліски також зрідка гніздяться на зволожених ділянках цих оселищ (Кузьменко и др., 2013).

У Черкаській області жовтоголові пліски селяться на вологих ділянках заплавлених луків у долинах річок і поблизу озер та боліт (Гаврилук та ін., 2005; Борисенко, 2006; VGr).

В Одеській області птахи гніздилися на вологому лузі поблизу Кучурганського лиману (Архипов, Фесенко, 2004) та гирлових зонах річок Малий і Великий Куяльник (РР, OF). У Дніпропетровській області – на берегах і косах солонowodних заплавлених озер (лиманів), на ставках і в долинах річок (KR, РР, OF, РВ, ON). У Миколаївській області їхнє гніздування спостерігали у верхів'ях лиманів, долинах річок та біля ставків і солоного озера (KR, РР, OF). У приморській зоні Донецької області переважна більшість гніздових ділянок жовтоголової пліски приурочена до заростей прибережниць берегової (*Aeluropus littoralis*), в яких птахи влаштовують гнізда, причому зволоженість цих ділянок загалом вище тих, які займають жовті пліски (OBr).

У басейні Верхнього Дністра найбільша щільність гніздування виду відмічена на заплавлених луках (Бокотей та ін., 2010). У Хмельницькій області жовтоголова пліска гніздиться на вологих луках, спущених ставках і на дамбах у долинах річок (Новак, 1996).

За спостереженнями на Заході України, для гніздування виду також має значення режим експлуатації угідь. Найбільше пар виявлено на сіножатях (41,7%), менше – на пасовищах (25,0%). Пасовищне навантаження в місцях гніздування не перевищувало 0,9 голів великої рогатої худоби на гектар. Часто гніздовими оселищами виду слугують зволожені пасовища: сінокісно-пасовищні, а іноді й угіддя з переважанням рудеральної рослинності з характерними високотравними видами: кунічник наземний (*Calamagrostis epigeios*), кропива дводомна (*Urtica dioica*) та ін. Показник середньої висоти трав'янистої рослинності в місцях із високою чисельністю виду (більше 1 пари/км²) коливався в широких межах – 17–140 см, діапазон показників максимальної висоти рослинності становив 80–210 см. Крім того, одним із важливих факторів, що впливає на поширення виду, є зволоженість угідь. Хоча пліска може гніздитися й на відносно сухих ділянках

пасовищ, але високі (більше 1 пари/км²) і максимальні (3,5 і більше пар/км²) показники чисельності виду відзначені на вологих і заболочених ділянках пасовищ і лук. Незалежно від того, як виглядає гніздова стація пари, в межах їхньої гніздової території або поблизу мають бути вологі ділянки, частково вкрита водою рослинність, відкриті мулисті береги або дрібні водойми, які вона найчастіше використовує для годівлі (Сеник та ін., 2012).

На відміну від жовтих, жовтоголові плиски не гніздяться на полях і у степах на пологих схилах.²⁵ Випадок гніздування, зафіксований у 2012 р. у м. Битомі (Південна Польща), є нетиповим. Гніздо розташовувалося поблизу центру міста, на відстані 20 м від об'їзної дороги, що будувалася, в посівах ячменю та вівса (Beuch, 2013).

Жовтоголових плисок можна зустріти під час годівлі біля підніжжя схилів із виходами крейди, країв крейдяних осипів (МВ). На Солоному й Булахівському лиманах (Дніпропетровська область) гніздилися лише жовтоголові плиски, а жовті – трималися в полях (KR, PP, OF, PB, ON).

Шлюбна поведінка, внутрішньовидові та міжвидові відносини

Перші реєстрації птахів навесні, як правило, відбуваються в місцях гніздування. Зазвичай першими прилітають самці, а самки приблизно за тиждень, що обговорювалося нами вище. В окремих випадках одразу реєстрували пари. Заняття гніздових територій відбувається через 3–4 дні після появи самців у складі змішаних або моновидових зграй (1994 р., заплава р. Муром, Харківська область) (МВ).

Пари в місцях гніздування спостерігали в окремі роки вже з III декади березня – I декади квітня: 27.03.2019 р. – Кучурганський лиман (Одеська область), 2.04.2002 р. – заплава р. Муром. Зазвичай з II декади квітня: 13.04.2005 р. – заплава р. Муром; 17.04.2008 р., 14.04.2009 р., 17.04.2012 р. – Кучурганський лиман (OAg, MB) і пізніше. Більшість пар утворюється наприкінці квітня – на початку травня.

Жовтоголові плиски гніздяться окремими парами або утворюють поселення від двох до декількох десятків пар (Гаврись, Клестов, 1991; Надточий і др., 1996; наші дані). У поселеннях відстань між гніздами була 10–15 м (Панченко, Лесничий, 1985), 18–33 м (Любущенко, Табачишин, 1996). Структура гніздових поселень жовтоголової плиски разом з іншими видами зазвичай повністю складається в I декаді травня (МВ).

Особливості шлюбної поведінки жовтоголової плиски докладно вивчені в Харківській області М. Баніком. З початку II декади квітня й до кінця цього місяця, рідше до кінця I декади травня, чути спів самців. Це тихе щебетання із повторенням різних варіантів позивок. Як правило, самець, що співає, сидить на купині або, набагато рідше, на якійсь іншій присаді, наприклад, на сухій гілці. Спостерігали також самців, які використовували як при-

сади стебла високих трав'янистих рослин. Іноді птахи, що турбуються, сідають і на проводи ЛЕП та інші присади штучного походження.

При утворенні пари самець летить за самкою своєрідним вигадливим польотом; вони часто пересідають із присади на присаду, або самець облітає присаду, на якій сидить самка, вона ж при цьому дуже вигинає тіло й піднімає догори хвіст. У цей час найчастіше спостерігаються внутрішньовидові конфлікти, які становлять лише четверту частину всіх конфліктів за участю жовтоголових плисок (25,8% із 93 взаємодій, переважно, за даними спостережень у заплаві р. Муром). Найчастіше – це сутички між двома або, значно рідше, трьома самцями (87,5% від усіх внутрішньовидових конфліктів), причому переважна більшість сутичок (81,0%) реєструється у квітні й на самому початку травня (до 2.05), тобто під час заняття території та утворення пар.

Поведінка, що супроводжує спарювання, дуже нагадує те, що спостерігається в жовтих плисок. При цьому самець швидко перебирає ногами по землі і/або перелітає в напрямку самки, яка сидить, все його оперення дуже розпушене, так що тіло частково нагадує невеликий м'ячик.

Шлюбні зв'язки жовтоголової плиски на території України не вивчені. В. Попенко (2011) звернув увагу на той факт, що поруч із парою, яка годувала виводок, тримався ще один самець. У жовтоголової плиски в межах ареалу встановлено випадок бігінії: у самця було дві самки, обидві успішно виростили пташенят (Мурав'єв, Артем'єва, 2012). Ще раз наголосимо, що на перших етапах розселення в низці країн спостерігали утворення гібридних пар із жовтою плискою (Stamp, Simmons, 2004).

Мають інтерес взаємовідносини жовтоголової плиски з жовтою. За літературними даними та нашими спостереженнями, ці види гніздяться як в одних стаціях, так і в різних. На Луганщині жовтоголові плиски займали ті ж стації, що й жовті. При цьому гніздова ділянка охоронялася, з неї активно виганялися жовті плиски, а також очеретяні вівсянки, польові жайворонки (*Alauda arvensis*) та інші дрібні птахи (Панченко, Лесничий, 1985). У заплаві р. Великий Бурлук (Харківська область) жовтоголова плиска, разом із лучним чеканом і жовтою плискою, домінували в населенні птахів (Гудина, 2000, 2009). У Харківській області в заплавах річок чисельність жовтоголових плисок на ділянках високотравних луків завжди в кілька разів менша, ніж чисельність жовтих плисок (р. Мокрий Ізюмець та р. Оскіл, Харківська область; МВ). У Миколаївській області в місцях проживання жовтоголової плиски чисельно переважали жовті (KR, PP, OF). У приморській зоні Донецької області в заростях прибережності берегової жовтоголова плиска мешкає спільно з жовтою, їх чисельність співвідноситься як 1–2 до 4 (OBr). Часто спостерігаються спільні гніздові поселення жовтоголової та жовтої плисок у тих місцях, де особливості структури оселищ задовольняють вимогам обох видів.

За спостереженнями М. Сеник (2008), у Західній Україні в оптимальних стаціях відстань між співаючими самцями жовтоголової та жовтої плисок становила від 20 до 50 м, при густоті населення 1,6–3,8 пар/10 га. На деградованих, випалених, викошених пасовищах відстань

²⁵ Це твердження справедливе й по відношенню до жовтої плиски за спостереженнями, наприклад, у Миколаївській області (KR, PP, OF).

Кадастр знахідок гнізд жовтоголової плиски в Україні

Cadastre of finds of Citrine Wagtail nests.

Дата: вміст гнізда (гнізд), явище, місце знахідки (джерело даних)
<i>Харківська обл.</i> 4.06.1978: 3 1-добових пташенят та яйце – ок. с. Базалівка, Чугуївський р-н (Пивоварова и др., 1979); початок червня 1998: 5 яєць – ок. с. Василенкове, Куп'янський (<i>Шевченківський</i>) р-н (Гудина, 2009); 3.05.1995: 3 яйця, неповна кладка, 7.05.1995: 5 яєць, повна кладка, насиджування, 7.05.1995: порожнє гніздо, пара турбується, 2.05.1995: 5 яєць, повна кладка, насиджування, 8.06.1995: 4 1-добових пташенят і ще одне, мертве, лежить поряд із гніздом, 26.06.1995: 4 яєць, повна замісна кладка, насиджування, 24.05.1997: 6 яєць, повна кладка, насиджування, 14.05.1999: 5 яєць, повна кладка, насиджування, 19.05.2001: 5 яєць, повна кладка, насиджування, 21.05.2001: 5 яєць, повна кладка, насиджування, 17.06.2001: 4 яєць, повна повторна кладка, насиджування, 23.05.2002: 5 4-добових, ще сліпих пташенят, 25.05.2003: самка злетіла з пустого гнізда, 29.05.2003: 5 яєць, повна кладка, насиджування, 15.05.2004: 5 яєць, повна кладка, насиджування, 3.06.2004: 5 1–1,5-добових пташенят, обсохлих, покритих довгим сіро-зеленим пухом – заплава р. Муром, с. Руські Тишки, Харківський р-н, 8.06.2019: 5 яєць, повна кладка, насиджування – заплава р. Оскіл, ок. с. Кам'янка, Ізюмський р-н (МВ); 24.04.2002: 3 яйця – ок. с. Шляхове, Куп'янський (<i>Коломацький</i>) р-н (VB, VA).
<i>Сумська обл.</i> 8.06.1976: випурхнуло 4 пташенят із гнізда – ок. с. Вакалівщина, Сумський р-н (Матвиенко, 1977); 12.06.1980, 31.05.1995: 6 6–8-добових пташенят – там само (Книш, 1998); 13.05.1989: 5 яєць – ок. м. Шостка, 15.05.1991: 4 яйця – ок. с. Погребки, Шосткинський р-н (VB, VA).
<i>Луганська обл.</i> 16.05.1980: 5 свіжих яєць, 25.05.1980: по 5 насиджених яєць у 2 гніздах, 25.05.1980: 7 насиджених яєць, 25.05.1980: 1-добові пташенята у 3 гніздах, 25.05.1980: 4–5-добові пташенята, 29.05.1980: пташенята перед вильотом у 2 гніздах, 29.05.1980: 4–5-добові пташенята у 3 гніздах, 29.05.1980: 1-добові пташенята, 29.05.1980: сильно насиджені кладки у 2 гніздах, 24–25.05.1981: слабо насиджена кладка з 5 яєць, 24–25.05.1981: слабо насиджені кладки з 6 яєць в 2 гніздах, 26.05.1981: 5 2–3-добових пташенят, 26.05.1981: 3 7-добових пташенят, 29.05.1981: 5 злетків вилетіли з гнізда – ур. Юницького (Панченко, Лесничий, 1985).
<i>Полтавська обл.</i> 10.07.1979: 3 7–8-добових пташенят – ок. с. Лазірки, Оржицький р-н (Шаповал, 1982); 26.05.1985: 6 1–2-добових пташенят – Кременчуцький (<i>Глобинський</i>) р-н (Роговой, 1995 з уточн.); 8.05.1996: 5 яєць – ок. с. Ольховатка, Полтавський (<i>Кобеляцький</i>) р-н (VB).
<i>Чернігівська обл.</i> 26.06.1986: 5 2–3-добових пташенят – ок. с. Володькова Дівиця, Ніжинський (<i>Носівський</i>) р-н (Марисова, 1998).
<i>Черкаська обл.</i> 27.04.1998: 5 яєць – ок. с. Матвіївка, Золотоніський р-н (VB, особ. повід.); 4.06.2008: 6 1–1,5-добових пташенят – ок. с. Вергуни, Черкаський р-н (MGa, UkrBin).
<i>Рівненська обл.</i> 23.05.1989: 5 пташенят і яйце-бовтун – ок. с. Грабунь, Сарненський (<i>Рокитнівський</i>) р-н (Новак, Савчук, 1990 та ін.).
<i>Волинська обл.</i> 25.06.1987: 5 яєць – ок. с. Верба, Володимирський (<i>Володимир-Волинський</i>) р-н (Сеник та ін., 2012).
<i>Хмельницька обл.</i> 27.06.1994: 6 6–7-добових пташенят – ок. с. Волосівці, Хмельницький (<i>Летичівський</i>) р-н (Новак, 1996); 8.06.2004: 5 пташенят – ок. м. Хмельницький мікрорайон «Ракове», 6.06.2008: 5 яєць – ок. с. Голосків, Хмельницький (<i>Летичівський</i>) р-н (Сеник та ін., 2012).
<i>Донецька обл.</i> 6.06.1987: 1 10-добове пташеня і яйце-бовтун, 27.05.2001: 6 свіжих яєць, 20.05.2008: 5 10–12-добових пташенят, 8.05.2011: 4 яйця – Крива коса, Азовське море (ОВГ).
<i>Дніпропетровська обл.</i> 24.05.2003: 4 яйця, перше знесено 19.05; 13.05.2004: слабо насиджена кладка з 6 яєць – ок. м. Верхньо-дніпровськ (Сижко, Бредбір, 2005); 26.05.2008: 5 яєць, 12.05.2009: 5 яєць – оз. Солоний Лиман (РВ).
<i>Запорізька обл.</i> 4.06.2011: 5 пташенят перед вильотом – верхів'я Молочного лиману, Мелітопольський р-н (Попенко, 2011).
<i>Одеська обл.</i> 31.05.2006: 3 1-добових пташенят і 2 яйця – верхів'я Куяльницького лиману (PP, OF); 25.05.2008: свіжозбудоване порожнє гніздо, 15.05.2008: 4 свіжих яйця – Кучурганський лиман, Роздільнянський р-н (OAG).

між самцями зростала до 130–300 м, при густоті населення 0,4–1,4 пар/10 га.

Для спільних поселень жовтоголової й жовтої плисок характерна реакція спільного окрикування хижаків, у якій також можуть брати участь інші види птахів, наприклад, лучні чекани та лучні щеврики. Неодноразово спостерігалася така поведінка щодо людини, а також хижих птахів – лучного луна (*Circus pygargus*), малого яструба (*Accipiter nisus*), орла-карлика (*Hieraaetus pennatus*).

Території жовтоголових плисок часто розташовані всередині досить великих гніздових ділянок чорноголових чеканів (*Saxicola rubicola*), а також перекриваються з територіями лучних чеканів. В одному випадку гніздо з кладкою жовтоголової плиски було знайдено на відстані 5,5 м від гнізда чорноголового чекана з пташенятами (МВ).

За спостереженнями М. Баніка в Харківській області, міжвидові конфлікти, які становлять три чверті всіх агресивних взаємодій (74,2%, n = 93), найчастіше

спостерігаються в період насиджування та вигодовування пташенят у гніздах у травні та на початку червня. У переважній більшості з цих конфліктів (91,3%), що є, як правило, нетривалими польотами-переслідуваннями, жовтоголова плиска виступає в ролі жертви, яку птах-агресор виганяє з будь-якої з присад. Найчастіше в ролі агресора є лучний чекан (у 93,7% випадків) – масовий вид, який постійно ділить простір із жовтоголовими та жовтими плисками. При цьому, зазвичай, такі конфлікти виникають між самцями лучного чекана й жовтоголовою плискою, якщо їхні гніздові території перекриваються. У післягніздових скупченнях на заболочених пониженнях, що пересихають, молоді лучні чекани також домінують над молодими жовтоголовими плисками й виганяють їх із кормових ділянок. Крім того, як агресори у гніздовий період поводитися також синьошийка й польовий жайворонок. Прояв агресивності з боку самих жовтоголових плисок помічено щодо білих і жовтих плисок, щигликів (*Carduelis carduelis*) та берегових ластівок (*Riparia riparia*).

Розміри гнізд жовтоголової плиски (мм)

Measurements of nests of Citrine Wagtail (mm)

Область	Діаметр гнізда M ± SD (Lim)	Діаметр лотка M ± SD (Lim)	Глибина лотка M ± SD (Lim)	Джерело даних
Луганська	(90–110) n = 5	(65–75) n = 5	(40–50) n = 5	Панченко, Лесничий, 1985
Полтавська	–	(60–65) n = 3	(35–40) n = 3	Гаврись, Клестов, 1991
Вінницька	–	60 n = ?	(48–50) n = ?	Любущенко, Табачишин, 1996
Харківська, Хмельницька, Донецька, Запорізька, Одеська	96,7 ± 13,7 (80–140) n = 27	65,5 ± 7,2 (51–90) n = 26	41,2 ± 8,5 (30–65) n = 22	Пивоварова и др., 1979; Марисова, 1998; Гудина, 2009; Попенко, 2011; MB, OBr, OF, PP, VN

Будівництво гнізд, їх розташування та розміри

У Харківській області побудова гнізд відбувається, як правило, наприкінці квітня – в I декаді травня (MB): 27.04.1993 р. пара влаштувала ямку для гнізда. Свіжозбудовані гнізда без кладок знайдені: 7.05.1995 р., 25.05.2003 р. – в Харківській та 25.05.2008 р. – в Одеській областях (табл. 5).

Гніздо будує, напевно, лише самка. Самок із будівельним матеріалом спостерігали: 7.05.1997 р., 6.05.2002 р. – в Харківській, 2.05.2017 р. – у Дніпропетровській, 6.05.2008 р. – в Миколаївській областях. Будівництво гнізд помічено також 29.05.1980 р. в Луганській і 19.04.2000 р. – у Хмельницькій областях (табл. 5).

За спостереженнями в Середньому Поволжі, пошуком місця для гнізда та його будівництвом займається виключно самка, самець її супроводжує або охороняє гніздову ділянку (Артемьева, Муравьев, 2012). Участь лише самки в будівництві гнізда спостерігали й у Кіровській області (Сотников, 2006).

Гнізда птахи будують зазвичай на землі, часто воно прикрите зверху «дахом» із сухої трави, що нависає (Марисова, 1998; Sciborska, 2004; Гудина, 2009; Сенік та ін., 2012; наші дані). У Луганській області для гніздування птахи обиралися сухі гривки серед боліт, осокові купини або фрагменти торішнього очерету, що поліг (Панченко, Лесничий, 1985). У заплаві р. Сліпород гніздо розташовувалося у ніші під купиною на вершині схилу меліоративного каналу (Шаповал, 1982). У Вінницькій області гнізда птахи влаштували серед злакової рослинності під куртинами торішньої трави (Любущенко, Табачишин, 1996). У Чернігівській області гніздо розміщувалося посередині заболоченої луки на купині висотою до 30 см, за 9 см від її вершини (Марисова, 1998). У Харківській області гнізда птахи розташовують на відносно рівній ділянці луки (64,7% із 17 випадків), у цьому випадку часто під шаром скошеної трави або ніби під нависом із сухої трав'янистої рослинності (у більш ніж половині випадків – 6 із 11). Рідше воно буває влаштоване в основі купини або великої куртини лучних злаків, зокрема костриці очеретяної (*Festuca arundinacea*) (29,4% із 17 випадків). В одному випадку гніздо було розміщене незви-

чайно – на дуже сухому місці, на перелозі, в поглибленні, можливо виритому собакою або лисицею, так що більшість гніздової споруди була прихована в цій виїмці (MB).

Гніздо жовтоголової плиски – товстостінна чашка, звита з торішніх стебел злаків і осок. Лоток гнізда рясно вистилається кінським волоссям, шерстю, наприклад, овець і коней, пір'ям (Панченко, Лесничий, 1985; Гаврись, Клестов, 1991; Любущенко, Табачишин, 1996). За спостереженнями М. Баніка, гніздо, як правило, дуже акуратно збите з тонких сухих листочків і стеблинок осок і злаків. Лоток найчастіше вистилається хутром та волоссям ссавців (80% із 15 випадків), рідше до такого матеріалу домішуються м'які чубчики насіння різних рослин (імовірно, мати-й-мачуха (*Tussilago farfara*), рогіз тощо; 20% із 15 випадків). У 20% випадків (3 з 15) вистилка з шерсті та волосся була відсутня, її замінювали лише більш тонкі, ніж будівельний матеріал гнізда, сухі листочки та стеблинки злаків та осок. За спостереженнями на Кривій косі, гнізда (n = 4) були збудовані зі стебел і листя трав завтовшки до 2 мм. Лоток вистилався переважно спорофорами мохів із домішкою шерсті. В одному випадку було додано кілька білих пір'їн (OBr).

Розміри гнізд представлені в таблиці 6. Крім того, середня максимальна товщина стінки гнізда в місці, де птахи зазвичай вилітають з нього, становить $28,8 \pm 2,80$ (14–39, n = 8) мм (MB).

За спостереженнями на півночі Польщі, будівництво гнізда триває 3–4 доби (Sciborska, 2004). У Середньому Поволжі на будівництво гнізда витрачалося 4–7 ($5,96 \pm 0,29$) днів (n = 10); зазвичай, один день ішов на підготовку самою самого місця розміщення гнізда (Артемьева, Муравьев, 2012).

Кількість циклів розмноження, фенологія відкладання яєць, розмір кладки, насиджування

В Україні вид має в нормі одну кладку протягом сезону. Незначна кількість пар, у яких перша спроба розмноження була невдалою, розпочинають повторне гніздування з III декади травня. Початок кладок (перших і замісних), виходячи з розрахунків, відбувається з III декади квітня та триває по II декаду червня: 22–23.04 (2002 р., Харківська область; 1998 р., Черкаська область) – 15–16.06 (1979 р.,

Розміри яєць жовтоголової плиски в Україні (мм)
Measurements of eggs of Citrine Wagtail in Ukraine (mm)

Область	n	Довжина M ± SD (Lim)	Ширина M ± SD (Lim)	Джерело даних
Луганська	5	19,4 (19,0–20,0)	14,8 (14,0–15,0)	Панченко, Лесничий, 1985
Полтавська	9	(17,6–18,0)	(13,0–14,0)	Гаврись, Клестов, 1991
Вінницька		18,7 (17,7–19,9)	13,9 (13,0–14,7)	Любущенко, Табачишин, 1996
Харківська	5	18,9 ± 0,2 (18,6–19,2)	14,7 ± 0,2 (14,3–14,9)	Гудина, 2009
	3			Афанасьєв В., Бусел В.
	57			Банік М.
	Афанасьєв В., Бусел В.			
Сумська	9	18,6 ± 0,7 (17,2–20,4)	14,2 ± 0,4 (13,0–15,3)	Сижко, Бредбір, 2005
Дніпропетровська	6			Бронсков О.
Донецька	7			Новак В.
Хмельницька	5			Бусел В.
Полтавська	5			
Черкаська	5			

Полтавська область) (табл. 5).²⁶ Період, протягом якого птахи приступають до відкладання яєць, триває близько 60 діб. Більшість пар зайнята насиджуванням із початку II й до середини III декади травня.

На півночі Польщі початок відкладання яєць спостерігали з 27.04 до 6.06 з найбільшою частотою з 5.05 до 21.05 (n = 27), там птахи мають одну кладку протягом сезону (Sciborska, 2004). У Середньому Поволжі вид також має одну кладку в сезон, а репродуктивний період розтягнутий за рахунок появи замісних кладок (Артемьева, Муравьев, 2012).²⁷

У повних кладках – 4–7, у середньому 5,1 ± 0,6 яєць (n = 42).²⁸ Розмір повної кладки становив 4 яйця – 11,9%, 5 – 64,3%, 6 – 21,4%, 7 – 2,4%. У Полтавській області (заплава р. Ворскла) у повних кладках було (n = 9) – 4–5 яєць (Гаврись, Клестов, 1991), а на Вінниччині (n = 14) – 5–6 яєць (Любущенко, Табачишин, 1996). У Харківській області величина повної кладки в жовтоголової плиски, як правило, 5 яєць (5,08 ± 0,08, n = 12). Кладка з 6 яйцями була виявлена лише одного разу – 24.05.1997 р. Величина повної замісної кладки у двох випадках становила 4 яйця (МВ) (табл. 5).

Такий же розмір кладки спостерігали і в інших частинах ареалу (Cramp, Simmons, 2004; Sciborska, 2004; Сотников, 2006; Артемьева, Муравьев, 2012 та ін.).

Насиджування починається зазвичай після відкладання передостаннього яйця і триває 13–15 діб (Любущенко,

²⁶ У Вінницькій області найбільш ранній початок відкладання яєць зафіксовано 12.05.1982 р., 8.05.1983 р., 14.05.1985 р., 5.05.1993 р., 3.05.1994 р. (Любущенко, Табачишин, 1996).

²⁷ У той же час, для Пензенської області вказано, що жовтоголова плиска має другий цикл розмноження (Артемьева, Муравьев, 2012), але це твердження нічим не аргументоване.

²⁸ При розрахунку розміру кладки використані дані про знахідки гнізд із яйцями та/або пташенятами (у віці 1–5 діб).

Таблиця 7 Табачишин, 1996). Насиджує переважно самка, але самець може замінити її на деякий час. Зляканий із гнізда птах, як правило, намагається відвести людину від нього, не відлітаючи, а тікаючи, розпушивши оперення й розкриваючи хвіст. Пізніше, біля гнізда, часто турбуються обидва дорослих птахи (МВ).

За спостереженнями на півночі Польщі, через 1–2 дні після побудови гнізда починається відкладання яєць, котре триває 5–6 діб. Інкубація – 10–11 днів, насиджування починається з останнього яйця, участь самця в насиджуванні мінімальна (Sciborska, 2004). На Середньому Поволжі інкубація триває 12–14 днів, щільне насиджування починається з останнього чи передостаннього яйця (Артемьева, Муравьев, 2012).

Морфометрична характеристика яєць

Розміри яєць жовтоголової плиски з території України наведені в таблиці 7. Крайні значення показників відповідають розмірам, зазначеним для виду загалом та підвиду в межах ареалу (табл. 8).

Вага свіжих яєць – 1,8 г (n = 9) (Панченко, Лесничий, 1985), 1,86 г (n = 6, 1,77–1,97) (ОВГ); слабонасиджених (n = 6) – 2,23 г (2,13–2,34) (Сижко, Бредбір, 2005). Забарвлення яєць блакитно-буре з розпливчастим малюнком (Любущенко, Табачишин, 1996). За спостереженнями М. Баніка, фон забарвлення яйця частіше небесно-блакитний, сизуватий, блідо-бірюзовий, блідо-жовто-зелений або темно-оливковий, як правило, добре помітний тільки в гострого краю яйця. Поверх фону розкидані розмиті плями, що зливаються з ним, у вигляді нальоту темно-оливкового, оливково-сірого, яскраво- і темно-каштанового кольорів, досить часто також на тупому кінці зі згущенням і значною домішкою фіолетово-білого і світло-фіолетового кольорів. Майже в половині яєць жовтоголової плиски (43,6%, n = 55) у тупого кінця бувають добре помітні лінії або рисочки темно- і брудно-каштанового кольорів, схожі елементи малюнка дуже характерні також і для яєць жовтої плиски.

Вилуплення пташенят, годування, водіння виводків

Пташенята вилуплюються з I декади травня до I декади липня, масово – з III декади травня до I декади червня.

Судячи з усереднених даних добових спостережень біля гнізд, батьки годують пташенят відносно рівномірно 16–21 (18,3) разів протягом доби (Любущенко, Табачишин, 1996). У середньому на 5 прильотів самки з кормом до гнізда припадає один приліт самця (Панченко, Лесничий, 1985). В. Пивоварова з колегами (1979) проводила спостереження за годуванням пташенят у гнізді, знайденому

Розміри яєць жовтоголової плиски в межах гніздового ареалу (мм)
Measurements of eggs of Citrine Wagtail within the breeding range (mm)

Регіон	Україна		Східна Європа		Північна Польща		Пензенська обл., рф		Кіровська обл., рф	
Джерело	Наші дані		Cramp, Simmons, 2004		Sciborska, 2004		Артемьева, Муравьев, 2012		Сотников, 2006	
Таксон	<i>M. c. werae</i>		<i>M. c. citreola</i>		<i>M. c. werae</i> *		<i>M. c. werae</i> *		<i>M. c. werae</i>	
Розмір**	l	w	l	w	l	w	l	w	l	w
n	97	97	85	85	86	86	94	94	60	60
M	18,6	14,2	19,5	14,4	18,4	14,16	–	–	18,6	14,2
min	17,2	13,0	18,0	13,8	16,5	13,1	16,0	13,0	17,5	12,5
max	20,4	15,3	21,3	15,3	20,2	14,8	20,9	15,1	20,2	15,2

Примітки. * Підвидова належність птахів визначена за картою поширення виду (рис. 1);

** l – довжина, w – ширина.

4.06.1978 р. (табл. 5). Воно починалося з 4⁰⁰. У цей час їх годувала лише самка (2 прильоти на годину). Самець приєднувався до годівлі з 6⁰⁰. Самка годувала пташенят протягом дня значно частіше, ніж самець. Піки активності на 4-й день відзначали в ранковий час із 5 до 8 год. (8 прильотів на годину) і в денні години з 13⁰⁰ до 14⁰⁰ (11 прильотів на годину). Максимальну активність самки спостерігали в денний час, а самця – у вечірній. У середині періоду вигодовування пташенят кількість прильотів значно збільшилася (до 10–12 на годину). Також збільшилася і активність самця. На 8-й день вигодовування з 8 до 9 год. самець зробив 3 прильоти з кормом, самка – 7, вдень самець і самка зробили по 6 прильотів із кормом.

І. Марисова (1998) протягом двох днів (27–28.06) з 6⁰⁰ до 20⁰⁰ спостерігала за гніздом із пташенятами, знайденим у 1986 р. (табл. 5). Отримані нею результати схожі з даними інших дослідників і частково їх доповнюють. У годуванні пташенят брали участь самець і самка. Самка приносила корм частіше, ніж самець. У гнізді дорослі птахи затримувалися не більше 2–3 с. Протягом світлої частини дня (27.06) батьки приносили корм 4-добовим пташеняттям 201 раз, із них самка – 168, самець – 33. Тобто самка годувала пташенят у 5 разів частіше, ніж самець. Самець приєднався до годівлі пташенят між 7⁰⁰ і 9⁰⁰, а перестав носити корм раніше за самку, після 16⁰⁰. Кількість прильотів із кормом протягом однієї години становила: у самки – 4–19, у самця – 1–7 разів. Інтенсивність годівлі була найбільшою з 7 до 11 год., до 20 приносів корму на годину. Пізніше інтенсивність годівлі знизилася – до 12–15 прильотів за годину. Після 18 год. інтенсивність годівлі знову зросла, до 14 разів на годину (між 19⁰⁰ і 20⁰⁰). Після 20⁰⁰ самка протягом перших 15 хв. нагодувала пташенят ще 4 рази й залишилася на ніч у гнізді. Ранком наступного дня вона покинула гніздо о 6¹⁷ і принесла першу порцію корму о 6²¹.

Спостереження за годуванням пташенят у гнізді на півночі Польщі показали наступне (Sciborska, 2004). Частота годівлі у гнізді збільшувалася зі зростанням пташенят. Обидва батьки брали однакову участь у вирощуванні пташенят. Статистично значуща різниця була лише на 5-й день, коли самка відвідувала гніздо частіше за самця.

І. Марисова спостерігала також за видаленням екскрементів із гнізда. Цим займалася лише самка. За 14 год. спостережень 27.06 вона винесла з гнізда 26 фекальних капсул. У першій половині дня виносила по 1–2 капсули через кожні 2–3 год., з 12 годин – по 2–5 капсул щогодини, аж до 20⁰⁰.

У гнізді пташенята перебувають 13–15 (Cramp, 1988), 10–13 (Sciborska, 2004), 11–12 (Артемьева, Муравьев, 2012) діб. При турбуванні вони можуть випурхнути з гнізда на 10-й (Пивоварова и др., 1979) або навіть 9-й (Артемьева, Муравьев, 2012) день вигодовування.

Злетків, які залишили гнізда і вже здатних пролетіти кілька метрів, зустрічали, зазвичай, з останніх чисел травня – І декади червня і протягом усього червня, а з повторних кладок – і в липні. У Луганській області пташенята покинули гніздо вже 29.05.1981 р. (Панченко, Лесничий, 1985) (табл. 5). На півдні країни виводки зустрічали найраніше 30.05.2014 р. – Одеська область та 31.05.2009 р. – Миколаївська область (табл. 9).

Після виходу пташенят із гнізда дорослі птахи їх супроводжують та підгодовують 8–12 (Любуценко, Табачин, 1996), 10 (Сотников, 2006) діб. Виводок супроводжують самець і самка (пара), або тільки самець чи рідше самка (табл. 9). З даних таблиці (n = 32): пара супроводжувала виводок у 46,9% випадків, самець – 46,9%, а самка – лише 6,2%.

Найбільш пізні реєстрації виводків, що не розпалися: 23.07.2008 р. – Кіровоградська область, 24.07.2011 р. – Житомирська область, 23.07.2021 р. – Хмельницька область (табл. 9).

У гніздах перед вильотом і виводках спостерігали від 1 до 6 злетків (табл. 5, 9).

Осіння міграція

Наприкінці червня – в липні жовтоголові плиски збираються у зграї та починають кочувати. Відліт відбувається з початку липня до перших чисел жовтня, переважно проходить у серпні. По фенології осінньої міграції даних значно менше, ніж по весняній, тому охарактеризувати її можна лише в загальних рисах. Джерела інформації наведені в таблиці 4.

Кадастр зустрічей жовтоголової плиски із гніздовою поведінкою

Cadastre of records of Citrine Wagtail with nesting behaviour

Дата: явище, що спостерігалось - місце знахідки (джерело даних)
<i>Харківська обл.</i> 23.06.1976: пара годує 3 злетків – ок. с. Базаліївка, Чугуївський р-н (Лисецкий и др., 1978); 27.04.1993: пара влаштує ямку для гнізда, 1.06.1993: самець із кормом, 6.06.1993: пара турбується біля гнізда або пташенят, що вийшли з нього, 23.06.1993: вийшли з гнізда злетки, злякане пташеня пролетіло 30 м, 8.07.1994: пара турбується біля гнізда або пташенят, що вийшли з нього, 16.07.1994: 2 самостійні молоді особини, 9.06.1996: пара турбується біля гнізда або пташенят, що вийшли з нього, 7.05.1997: самка з пушиною полетіла до гнізда під купиною, 13.07.1997: льотні виводки, 18.07.1999: льотні виводки, 29.05.2001: зустріли кілька пар із кормом, 17.06.2001: самець із кормом, 22.06.2001: самець годує льотну молоду особину, 5.07.2001: льотний виводок, 11.07.2001: льотний злеток, його годує самець, 6.05.2002: самка з будівельним матеріалом у дзьобі, 29.05.2002: дорослий птах із кормом, 5.06.2003: самець із кормом, 8.06.2003: пара турбується біля гнізда або пташенят, що вийшли з нього, 20.06.2003: самостійні молоді особини за межами гніздових ділянок, 4.07.2003: самець догодує молоду особину з добре сформованим оперенням, птахи відмічені також 8.07, 8.07.2003: льотний виводок, 9.06.2004: самка з кормом, 29.05.2005: самка з кормом, 3.06.2005: злетки пролітають до 20 м, але хвіст ще короткий, 5.06.2005: самка з кормом, 10.06.2006: самець годує 2 молодих птахів зі сформованим контурним оперенням, але короткими хвостами, 2.06.2007: самка з кормом, 6.06.2007: самка з кормом, 26.06.2010: льотна молода особина – заплава р. Муром, с. Руські Тишки, Харківський р-н; 10.05.2000: самка з кормом – заплава р. Вовча, с. Мала Вовча, Чугуївський (Вовчанський) р-н; 25.05.2001: подоба розпочатого гнізда в місці, де самка сідала у траву, потім занепокоєння пари птахів поруч – ур. Горіла Долина, Чугуївський (Зміївський) р-н; 17.06.2006: самець з кормом – заболочені зниження на третій терасі Сіверського Дінця, с. Хотомля, Чугуївський (Вовчанський) р-н; 27.06.2012: льотні виводки, 24.06.2015: льотна молода особина, 24.06.2015: самка турбується біля гнізда або пташенят, що вийшли з нього – водно-болотні угіддя біля с. Нова Миколаївка, Ізюмський (Барвінківський) р-н; 3.06.2016: самка з кормом, турбується, 3.06.2016: злякано 2 злетки, кожен із яких пролетів по 15–20 м – заплава р. Оскіл, с. Кам'янка, Ізюмський р-н (МВ); 8.06.2017: 2 пари носять корм пташенят – м. Харків, на схід від с-ща Безлюдівка, 17.06.2018: 2 самці з виводками – м. Харків, південніше с-ща Докучаєвське (ІК, особ. повід.).
<i>Сумська обл.</i> 7.06.2000: пара, самець із кормом – ок. с. Старі Вирки, Сумський (Білопільський) р-н (Грищенко та ін., 2001).
<i>Луганська обл.</i> 29.05.1980: будівництво гнізда – урочище Юницького (Панченко, Лесничий, 1985).
<i>Полтавська обл.</i> 7.07.2004: самець годує 2 злетків – ок. с. Лука, Миргородський (Лохвицький) р-н, 8.07.2004: виводок (Грищенко та ін., 2004); 11.06.2022: самець із кормом – ок. с. Копили, Полтавський р-н (ООІ***).
<i>Чернігівська обл.</i> 4.07.2000: самець із виводком із 4 злетків – ок. с. Нові Боровичі, Корюківський (Сновський) р-н (Грищенко та ін., 2000); 20.06.2016: пара з виводком – ок. с. Фастівці, Ніжинський (Бахмацький) р-н, 18.07.2016: пара з виводком – ок. с. Лосинівка, Ніжинський р-н (УКу); 4.06.2017: пара носить корм у зарості – ок. с. Сергіївка, Прилуцький р-н (Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2017).
<i>Київська обл.</i> 27.06.2024: самець із кормом – м. Тараща (DM; Фейсбук). 26.05.2018: самець та самка з кормом у дзьобах – ок. с. Мотовилівка, Фастівський р-н (dmka***). 15.06.2025: пара птахів турбувалися з кормом у дзьобах – НПП «Залісся» (УКу).
<i>Житомирська обл.</i> 2.06.1977: пара турбується з кормом – ок. с. Майдан-Копищенський, Коростенський (Олевський) р-н (Лесничий, 1978); 30.05.1990: 4 пари, носять комах – гідрологічний заказник «Тесниця», Коростенський (Олевський) р-н, 31.05.1990: носять корм пташенят – гідрологічний заказник «Дідове Озеро», Коростенський (Олевський) р-н (Цицора, 1993); 3.06.2001: пара турбується з кормом – ок. м. Малин (ІД); 24.07.2011: дорослий птах годує злетка – ок. с. Прибережне, Бердичівський (Ружинський) р-н (МВ), 20.05.2016: самка з кормом – ок. с. Романівка, Житомирський (Романівський) р-н (ОГ*); 17.06.2018: 7 ос. (дорослі та злетки) – ок. с. Красносілка, Коростенський р-н (ІД).
<i>Черкаська обл.</i> 5.06.2005: самець із виводком – ок. с. Червона Слобода, Черкаський р-н (Гаврилук та ін., 2005); 18.06.2011: самець годує злетка – ок. с. Млів, Черкаський (Городищенський) р-н (ОРа*); 4.06.2016: самець із злетком – ок. с. Мойсівка, Золотоніський (Драбівський) р-н (ОК*).
<i>Кіровоградська обл.</i> 17.06.2001: павутинною сіткою спіймано самку та 3 злетків – ок. с. Морозівка, Олександрійський р-н (Шевцов, 2001); 23.07.2008: виводок із 2 дорослих і 3 злетків, що погано літають – між селами Куколівка та Андріївка, Олександрійський р-н (ASHe).
<i>Рівненська обл.</i> 8.06.2017: самка з кормом – м. Рівне (VG*, VI); 27.05.2020: птах із кормом – ок. с. Глинне, Сарненський (Рокитнівський) р-н (RG**).
<i>Волинська обл.</i> 1.06.1993: пара годує пташенят – ок. с. Оздів, Луцький р-н (Химин, 1993; Орн. спостереження, 1994).
<i>Львівська обл.</i> 8.06.1993: пара годує 3 погано літаючих злетків – ок. с-ща Івано-Франкове, Яворівський р-н (Гузій, 1996, Гузій, 1996).
<i>Тернопільська обл.</i> 30.06.1985: 2 пари з 3 і 4 погано літаючими злетками – ок. с. Борщівка, Кременецький (Лановецький) р-н (Горбань и др., 1991; Матеріали..., 1991).
<i>Хмельницька обл.</i> 9.07.1997: пара з 4 злетками – ок. с. Митківці, Хмельницький (Летичівський) р-н, 23.06.1997: пара з 3 злетками – с. Заставці, Хмельницький (Старосинявський) р-н (VN; Матеріали..., 2010), 8.07.1997: пара зі злетком – м. Деражня (Матеріали..., 2010); 19.04.2000: будівництво гнізда – ок. с-ща Меджибіж, 17.06.2001: самець із 2 злетками – ок. с. Митківці, 10.07.2004: самець із 3 злетками, 6.06.2008: самець із 2 злетками, 20.06.2009: пара годує пташенят у гнізді, 23.07.2021: пара з 4 злетками – ок. с. Голосків, Хмельницький (Летичівський) р-н, 19.07.2015: пара з 5 злетками – ок. с. Ставниця, Хмельницький (Летичівський) р-н (VN).
<i>Донецька обл.</i> 17.07.1987: пара з кормом – Крива коса, гирло р. Мокра Сура (OBr); 4.07.1989: виводок – 6 ос., 14.07.1991: виводок із 3 злетків – с. Майдан, Краматорський (Слов'янський) р-н (SPi, Писарев и др., 1994 з уточн.).
<i>Дніпропетровська обл.</i> 4.06.1966: пара носить корм – ок. с. Новоселівка, Самарський р-н (Губкин, 1998); 23.06.1996: пара годує злетка – оз. Булахівський Лиман, 3.06.1999: багато злетків, що тільки вилетіли, – оз. Солоний Лиман, 4.06.2001: самець годує злетка (PB); 25.06.2016: фото злетка – оз. Солоний Лиман (ОРа*); 2.05.2017: самка з будівельним матеріалом – р. Саксагань, м. Кривий Ріг (VSe*).
<i>Запорізька обл.</i> 30.05.2011: самець і самка з кормом – верхів'я Молочного лиману (Попенко, 2011); 28.06.2016: самець із кормом – ок. с. Оленівка, Мелітопольський р-н (SKo*).

Закінчення таблиці 9

End of the Table 9

<p>Миколаївська обл. 6.05.2008: пара, самка з будівельним матеріалом – ок. с. Василівка, Миколаївський (Березанський) р-н (RK, PP, OF); 31.05.2009: самка з 3 злетками – ок. с. Виноградівка, Баштанський р-н (VGr); 28.05.2010: пара, самець із кормом – ок. с-ща Казанка, Баштанський (Казанківський) р-н, 12.07.2015: самець годує злетка – ок. с. Нововасилівка, Вознесенський (Єланецький) р-н, 29.05.2018: самка з кормом – ок. с. Анастасівка, Баштанський (Новобузький) р-н (RK, PP, OF). 29.05.2015: пара турбується біля гнізда або пташенят, що вийшли з нього – ок. с. Рибаківка, Миколаївський (Березанський) р-н (PP, OF).</p> <p>Одеська обл. 29.06.2003: пара годує 2 злетків, 15.06.2012: 3 злетки, 26.05.2014: самець із кормом – Кучурганський лиман, Роздільнянський р-н (Архипов, Фесенко, 2004; OAr); 4.06.2011: 2 пари з кормом – ок. с. Іваново, Одеський (Лиманський) р-н (PP); 30.05.2014: самець годує злетка – ок. с. Олександрівка, Одеський (Лиманський) р-н (OSc).</p>

Примітки: * uabirds, ** eBird, *** iNat.

За наявними даними, найбільш ранні дати останнього спостереження жовтоголових плісок у більшості областей припадають на другу і третю декади серпня, середні – на кінець серпня – початок вересня, найбільш пізні – на вересень – початок жовтня (табл. 10). Варіація строків відльоту значно більша, ніж прильоту. Стандартне відхилення вибірок по областях коливається від 6,1 до 13,1 дня, в середньому становить $10,3 \pm 0,7$ дня.

У Польщі осіння міграція проходить із початку серпня до другої декади вересня з максимумом у другій декаді серпня. Найбільш пізні спостереження – 22.09.1996 р. (Stawarczyk et al., 2017).

Середня дата останнього спостереження жовтоголової пліски по Україні загалом 1.09 ($0,8 \pm 1,2$, медіана – 30.08, SD = 11,7, n = 103). У 75% випадків ці птахи відлітають не пізніше 9.09, 90% – 16.09, 95% – 18.09 (перцентилі вибірки). Розподіл фенодат не відрізняється від нормального (критерій Колмогорова-Смірнова з поправкою Лілієфорса K-S = 0,082, p > 0,08; критерій Шапіро-Вілка W = 0,979, p > 0,10).

Наведемо деякі дані про зустрічі птахів і перебіг осінньої міграції по регіонах.

Харківська область. Наприкінці липня – на початку серпня жовтоголові пліски залишають місця гніздування в заплавах річок. Лише в окремі роки вони спостерігалися в місцях гніздування в заплавах протягом серпня, наприклад, у 1994 р. З цього часу їх можна бачити, переважно, на солончакових луках у межах значних водно-болотних угідь на третій і четвертій терасах долин великих річок, по днищах ставків, що пересихають, і різноманітних технічних водоймах-відстійниках, уздовж мілин на великих озерах і на затоках водосховищ. У цих місцях вони тримаються разом із жовтими та білими плісками, утворюючи часом досить значні скупчення чисельністю в кілька десятків особин. Кількість птахів у скупченнях на солончакових луках залежить від стану їх зволоженості у другій половині літа. У цей період жовтоголових плісок можна також зустріти на свіжих палах, де вони активно збирають комах разом з іншими птахами – жовтими плісками, лісовими шевриками (*Anthus trivialis*), лучними чеканами, звичайними вівсянками (*Emberiza citrinella*). Помітна видима міграція в ранковий час спостерігається зазвичай наприкінці серпня – в першій декаді вересня. У цей час можна бачити поодинокі птахи та невеликі їх групи (МВ).²⁹

Таблиця 10

Строки останнього спостереження жовтоголової пліски в Україні в 1970–2025 рр. по областях
Timing of the Citrine Wagtail last departure in Ukraine in 1970–2025 by regions

Область	n	M	Me	SE	SD	Lim
Вінницька	2	3.09	–	–	–	28.08 – 9.09
Дніпропетровська	24	6.09	3.09	2,5	12,1	21.08 – 2.10
Донецька	1	18.09	–	–	–	–
Запорізька	4	30.08	2.09	6,5	13,1	13.08 – 9.09
Київська	4	5.09	7.09	5,2	10,3	22.08 – 14.09
АР Крим	19	2.09	30.08	2,6	11,5	14.08 – 5.10
Львівська	2	22.08	–	–	–	14.08 – 30.08
Миколаївська	2	27.08	–	–	–	25.08 – 28.08
Одеська	7	4.09	6.09	3,7	9,8	22.08 – 16.09
Полтавська	1	23.08	–	–	–	–
Сумська	3	3.09	2.09	3,5	6,1	29.08 – 10.09
Харківська	16	3.09	3.09	2,3	9,0	14.08 – 16.09
Херсонська	3	31.08	27.08	5,9	10,2	24.08 – 12.09
Хмельницька	14	19.08	17.08	2,7	10,2	9.08 – 19.08
Чернігівська	1	23.08	–	–	–	–
Всього	103				10,3 ± 0,7	9.08 – 5.10

Сумська область. У 2020 р. міграція жовтоголових плісок у заплаві Десни біля с. Очкине Шосткинського (Середино-Будського) району почалася в перших числах серпня (SG; Фейсбук).

Київська область. Найбільш пізні реєстрації виду припадають на кінець серпня – середину вересня. Біля м. Яготин самку сфотографували 29.07.2016 р. (EPa; uabirds). У Києві на оз. Заплавному 21.07.2018 р. сфотографували молоду особину (VMo; eBird). В його околицях самку сфотографували 9.08.2018 р. (SPe; uabirds).

Житомирська область. Біля м. Малин птаха спостерігали 8.08.2001 р. (ID). Біля с. Меленці (Житомирський (Любарський) район) у долині р. Ібр самку сфотографували 5.08.2018 р. (OG; iNat). Птаха біля с. Кримок (Житомирський (Радомишльський) район) спостерігали 6.08.2020 р. (ST; eBird).

²⁹ Спільні зграї жовтоголової пліски з іншими видами плісок спостерігали в різних областях України.

Черкаська область. В околицях м. Золотоноша 2.08.2006 р. відмічено самку (Борисенко, 2006). Самку також сфотографували 23.07.2016 р. біля с-ща Сокирна в Черкаському районі (ORA; uabirds).

Львівська область. Біля с. Сусолів у Самбірському районі самця зустріли 14.08.1986 р. (Матеріали..., 1991). Це перша реєстрація виду під час осінньої міграції на території області.

У заказнику «Чолгинський» у 1995–2016 рр. протягом серпня було закільцьовано 48 ос. (Гнатина, 2019; Hnatyna et al., 2020). Регулярно птахів почали кильцьовати з 2007 р. Були роки, коли їх не відловлювали зовсім (2010, 2013, 2016), а у 2007 та 2009 р. було спіймано відповідно 19 і 13 ос. Частина птахів була повторно спіймана в рік кильцьовання протягом декількох днів, а два з них затрималися на території заказника на термін до двох тижнів. Зі спійманих пликос 75% були молодими особинами. Близько 9% жовтоголових пликос, закільцьованих молодими біля заказника, були спіймані в наступні роки тут же. Передбачається, що це птахи місцевої популяції, які притримуються місць свого народження. Одну особину спіймано, відповідно, через 1 і 4 роки після кильцьовання. Птахи траплялися переважно в першій половині серпня (близько 80% лияли). Пік прольоту від початку II декади – до середини місяця. У III декаді серпня траплялися переважно молоді особини. Найбільш пізня реєстрація виду – 30.08. Зазначимо, що у вересні відлови птахів не проводилися.

Донецька область. Двох особин зустріли 8.08.2006 р. на Кривій косі (OBr, GB, GM). Відома реєстрація молоді особини 18.09.2020 р. (ON; eBird).

Дніпропетровська область. Зграйки молодих птахів у місцях гніздування звичайні до кінця липня (28.07.2001 р., 29.07.2010 р.). Більшість дорослих птахів відлітають у липні. У серпні значно зменшувалася кількість молодих пликос і траплялися окремі дорослі самки. Так, 17.08.1997 р. та 24.08.1997 р. по кілька молодих особин обліковано, відповідно, на Солоному та Булахівському лиманах. На Булахівському лимані 23.08.2001 р. та 24.08.2005 р. трималося по 20–30 молодих особин. 23.08.2001 р. обліковано також 2 дорослі самки. 29.08.2004 р. кілька самок і молодих птахів спостерігали на пустищі біля с. Булахівка у зграї з іншими пликосами (PB).

Запорізька область. У верхів'ї Утлюцького лиману в околицях с. Давидівка Мелітопольського (Якимівського) району сфотографували 5.08.2015 р. молодого птаха, а 25.08.2016 р. – самку (YMu, SKo; uabirds).

Херсонська область. У серпні 2021 р. птахів спостерігали: 22.08 – на поді Шпіндіяр від 1 до 10 ос. на різних ділянках; 24.08 – в околицях с. Сивашівка (Генічеський (Новотроїцький) район) – 20 ос.; 27.08 – в околицях м. Генічеськ на Арабатській стріліці – 1 ос. (KP, VG; eBird; YK, особ. повід.).

Миколаївська область. В околицях м. Нова Одеса в заплаві р. Південний Буг поблизу гирла р. Гнилий Сланець 23.07.2005 р. спостерігали зграю з 12–14 молодих птахів і 2 самок (KR, DO). На Кінбурнському п-ові відомо кілька реєстрацій виду під час міграції. Молодого птаха відловлено 3.08.2007 р. на морському узбережжі

в околицях с. Покровка. У цьому ж селі на оз. Лопушне 15–16.08.2021 р. обліковано по 1 ос. У с. Покровське 7.08.2020 р. спостерігали проліт 5 птахів поодиночі. Летіли вони в північно-західному напрямку. Наступного дня там же спостерігали проліт 1 та 3 ос. з боку моря в північно-східному напрямку та 1 ос., що летіла у східному напрямку (Редінов та ін., 2022). В с. Чорноморка (Миколаївський (Очаківський) район) на заболоченій ділянці біля ставка у вершині Бейкушського лиману 16.08.2017 р. обліковано 2 молоді особини, що годувалися; тут же за голосом виявлено 1 птаха 25.08.2022 р. (KR).

Одеська область. У верхів'ї Куяльницького лиману в місцях гніздування зграї спостерігали з початку липня: 5.07.2005 р., 6.07.2006 р. і до середини серпня – 19.08.2005 р. Має інтерес повторний відлов молоді особини: 4.07.2005 р. закільцьована на Куяльницькому лимані, а 24.07.2005 р. – спіймана там же (PP, OF).

У пониззі Куяльницького лиману, де ці птахи не гніздяться, 29.07.2004 р. обліковано молоді особину, 26.07.2006 р. – 2 молоді особини, 3.08.2006 р. – 22 птахи (PP, OF). В околицях с. Павлівка (Роздільнянський район) 29.08.2008 р. обліковано зграю з 8 молодих і дорослих особин (OAr). На р. Барабой (Одеський (Овідіопольський) район) біля с. Барабой по одному молодому пташу сфотографовано 25.07.2013 р. та 16.08.2020 р. (KP; uabirds). 1 ос. спостерігали в долині цієї річки біля с. Доброолександрівка 20.08.2020 р. (KP; eBird). В околицях с. Вікторівка на р. Тилігул (Березівський район) сфотографували самку 1.08.2021 р., а у верхів'ї Дофінівського лиману 3.08.2015 р. – молоді особину (YK; uabirds). В околицях цього ж лиману 2 дорослих особин у зимовому вбранні спостерігали 6.09.2015 р. (PP).

АР Крим. Пролітних пликос спостерігали в серпні 1998 р. у Присивашші (Кинда і др., 2003; табл. 2). У ході контрольних відловів горобиних птахів павутинними сітками на узбережжі Джанкойської затоки з 30.07 до 27.08 жовтоголові пликоси були спіймані лише в період 5–8.08 (всього 12 молодих особин). На регулярний проліт виду через Крим у період осінньої міграції вказують спостереження з різних локацій, розміщені на сайтах (табл. 2). Спостерігали від 1 до 7 ос. Крайні дати зустрічей: 7.07 (2025 р., ок. с. Приморське) – 5.10 (2024 р., с. Приозерне).

Щодо міграцій жовтоголової пликоси цікавим є дослідження, що базується на спостереженні за дорослим самцем, оснащеним геолокатором у 2017 р. в місці гніздування на північному сході Польщі (Korniluk et al., 2021). Птах розпочав післягніздові кочівлі 13.07, а осінню міграцію – 14.08, яку завершив 21.09, прибувши в місце зимівлі в Пакистані. Під час осінньої міграції він зробив три зупинки тривалістю 7, 6 і 17 днів, зокрема на території Криму 18–24.08. З урахуванням післягніздових кочівель, міграція тривала 90 днів, птах пролетів 4800 км. Весняну міграцію цей самець розпочав 19.03.2017 р. і 9.04 досяг місць гніздування. Птах летів іншим шляхом, але також через Крим. У ході міграції зробив три зупинки тривалістю 6, 2 та 2 дні. Ще 13 днів (9–21.04) переміщався в межах місць гніздування. Без урахування переміщень у межах місць гніздування, міграція тривала 21,5 днів, птах пролетів 5640 км.

Закільцьований 27.07.2023 р. в Естонії молодий птах виявлений в Ізраїлі вже 13.09.2023 р. (Shai Bilitzblau; Bird Ringing and Bird Banding).

У зв'язку з розселенням виду в західному напрямку сформувалися нові місця зимівель (Ferlini, Olsen, 2022) і нові міграційні шляхи. Орнітологи кінця XIX – початку XX ст. місцем зимівлі жовтоголової плиски вважали Індію, Південний Китай і Південно-Східну Азію, лише в середині XX ст. з'явилися дані про випадкову присутність виду також у Палестині та Єгипті (Гладков, 1954). Індію зазначено як місце зимівлі виду також у зведенні по птахів Західної Палеарктики (Cramp, Simmons, 2004). Наприкінці 2010-х рр. до основного азіатського місця зимівлі додалася ще одна територія на Близькому Сході, де птахи зосереджені переважно навколо Перської затоки, на півдні Аравійського півострова, у південній частині Каспійського моря та території між Червоним і Середземним морями (рис. 1). Зимівлі на півострові Африканський Ріг і на заході Африки та на півдні Європи нестабільні, але мають тенденцію до зростання чисельності і в майбутньому можуть стати постійними (Ferlini, Olsen, 2022).

Линяння

На Заході України в заказнику «Чолгинський» на початку серпня спіймано пликос, що мали різні стадії линяння. Молоді птахи впродовж першої половини місяця закінчували часткове, а дорослі до середини – кінця III декади серпня повне линяння. Линні особини переважно не мали видимих запасів підшкірного жиру або ці запаси були незначними. Водночас птахи, які завершили зміну оперення, мали великий запас жиру (Гнатина, 2019).

Кормова поведінка, живлення

Живлення в Україні майже не вивчено. У шлунку самця, здобутого 17.04.1977 р. у Криму, знайдено рештки дрібних довгоносикув і турунів (Костин, 1983).

За спостереженнями в Харківській області, у червні часто дорослі птахи та виводки жовтоголових пликос годуються на щойно скошених ділянках, як правило, разом із іншими лучними птахами – жовтими пликосами, лучними чеканами, синьошийками, лучними щевриками, а також шпаками (*Sturnus vulgaris*) і сороками (*Pica pica*). Зазвичай, вони добувають комах, збираючи їх на землі або біля урізу води, але часом використовують і прийоми переслідування здобичі в повітрі, стартуючи з різних присад; зокрема, спостерігали спроби полювання на бабок-красунь (*Calopteryx* sp.). Досить часто, на відміну від жовтої плиски, жовтоголова годується на затягнутих водоростями або баговинням мілководних ділянках озер, річок і ставків, збираючи їжу прямо з поверхні. У Дніпропетровській області на рибгоспі спостерігали годівлю птахів на мулистих мілинах спущених ставків спільно з іншими видами пликос та куликками (РВ).

За спостереженнями на Півночі Польщі, серед їжі, яку приносили батьки пташенят, були личинки та імаго бабок (Odonata), прямокрилі (Orthoptera), личинки та імаго метеликів (Lepidoptera), личинки мух (Diptera), перетинчастокрилі (Hymenoptera), павуки та їх кокони (Araneae), кільчасті черви (Annelida), дрібні червоногі

моллюски (Gastropoda), комари (Tipulidae, Culicidae), п'явки (Hirudinea) та інші безхребетні (Sciborska, 2004).

У Західній Україні за несприятливих умов жовтоголова плиска збільшує ефективність живлення за рахунок розширення гніздової та кормової території. Радіус польоту за їжею в оптимальних умовах обмежувався 60, значно рідше – 100 м і більше. У менш сприятливих біотопах птахи могли літати за їжею на відстань понад 100–150 м (Сеник, 2008; Сеник та ін., 2012).

Лімітуючі фактори, охорона

Автори цієї статті та інші дослідники (Чапльгіна и др., 2016) звертають увагу на зменшення чисельності жовтоголової плиски в регіонах та зникнення її на окремих територіях у XXI ст. Насамперед пов'язується це з погіршенням стану та зникненням гніздових біотопів унаслідок тривалих посух, через зміни у веденні господарської діяльності та деяких інших чинників. Закриваються рибгоспи, розорюються заплави річок, пасовища, висохлі болота; повсюди зменшився випас худоби, що призвело до надмірного заростання луків, у т.ч. деревно-чагарниковою рослинністю. Повсюдно та безконтрольно на полях застосовуються інсектициди, що безумовно впливає на кормову базу цього виду-ентомофага.

Гнізда птахів руйнують хижаки, так само вони можуть гинути під час сінокосіння, особливо механізованого, або пожеж. Але ці фактори, на нашу думку, не мають критичного значення для жовтоголової плиски. Птахи відкладають повторні кладки, замість втрачених.

У дослідженні, присвяченому оцінці вразливості гніздових видів до змін клімату на території України, жовтоголова плиска віднесена до видів із середнім рівнем толерантності (Банік, Атемасов, 2011).

На території України жовтоголова плиска перебуває під охороною Бернської конвенції (Birdlife International, 2015). Також вона занесена до Регіонального списку охоронюваних рослин і тварин Вінницької³⁰ та Регіонального списку охоронюваних тварин Миколаївської³¹ областей. Нині вид на території України спеціальних заходів з охорони, на нашу думку, не потребує.

Заключення

Вперше з'явившись на гніздуванні в Україні в середині 1960-х рр., жовтоголова плиска стрімко розширила гніздовий ареал у південно-західному напрямку й заселила більшу частину території країни. Найінтенсивніше розселення, ймовірно, проходило у другій половині 1970-х – першій половині 1990-х рр. У наступні роки здебільшого відбувалося ущільнення ареалу на нових

³⁰ «Загальний перелік рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин Вінницької області, які потребують охорони», затверджений рішенням 34 сесії обласної ради 5 скликання № 1139 від 25.10.2010 р.

³¹ «Перелік видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Миколаївської області», затверджений Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 163 від 28.09.2020 р.

заселених територіях, і відзначено подальше, але незначне зміщення його межі в південно-західному напрямку. Відсутність знахідок птахів на гніздуванні в Закарпатській і Чернівецькій областях, а також у Карпатах, імовірно, пов'язано зі значною нестачею там придатних для цього виду біотопів. Гніздування птахів також невідоме в південній половині Одеської області, в межах річки Дністра та Дунаю, та не доведено в Херсонській області, що, мабуть, пов'язано зі спорадичним поширенням у цих місцевостях птахів і нестачею досліджень. У Криму, незважаючи на наявність придатних для птахів оселищ, жовтоголової плиски на гніздуванні не знайдено.

У ряді місць, особливо біля південної межі ареалу в Україні, птахи гніздяться не щороку, що переважно пов'язано з трансформацією та зникненням відповідних оселищ. Нестабільне гніздування загалом притаманне лімnofільним видам птахів (Белик, 2000; Андрущенко, 2023).

Особливості морфології, біології та екології жовтоголової плиски вивчені в різних регіонах України, доповнюють і уточнюють інформацію зібрану в інших частинах ареалу (Старп, 1988; Sciborska, 2004; Сотников, 2006; Артемьева, Муравьев, 2012 та ін.) і можуть послугувати основою для подальшого вивчення цього таксону.

Подяки

Автори висловлюють подяку Ю.О. Андрущенку, М.М. Бескаравайному, Г.О. Булю, С.В. Винокуровій, О.М. Гайдашу, В.О. Гедзюку, І.П. Гержику, О.С. Гнатині, Є.В. Годлевській, Т.М. Дев'ятко, С.В. Домашевському, В.Д. Залевському, В.П. Ільчуку, М.П. Книшу, І.В. Козицькому, Ю.М. Кодрулю, В.М. Кучеренку, В.Л. Кучеренку, Д.А. Ківганову, М.А. Листопадському, Г.Г. Мосіну, Ю.О. Москаленку, В.В. Новаку, Д.С. Олійнику, О.С. Панчуку, С.М. Писареву, С.М. Подорожному, І.М. Полношкевичу, В.В. Попельнюху, Ю.Ф. Роговому, М.А. Сенік, І.В. Скільському, М.О. Тарасенку, О.М. Федуну, Г.В. Фесенку, О.О. Швецю, М.В. Яковлеву, І.С. Янчуку, Є.О. Яцюку та іншим колегам за надані неопубліковані дані та допомогу в підготовці статті.

Також ми вдячні б'юродотчерам і фотографам, які розмістили свої фотографії та інформацію про спостереження жовтоголової плиски на сайтах «Птахи України», «iNaturalist», «eBirds», «УкрБін» та інших Інтернет-ресурсах.

ЛІТЕРАТУРА

- Алфераки С.Н. (1910): Птицы Восточного Приазовья (окончание). - Орн. вестн. 4: 245-252.
- Андриенко Т.Л., Терещенко П.С., Клевост М.Л. та ін. (1999): Заповідні куточки Кіровоградської землі. К: Арктур-А. 1-240.
- Андрущенко Ю.О. (2023): Населення птахів Азово-Чорноморського анклаву Сухостепової зони: територіальна, сезонна та ландшафтна неоднорідність. - Дис. ... докт. біол. наук. К. 1-479.
- Андрущенко Ю.А., Дядичева Е.А., Попенко В.М., Черничко Р.Н., Бусел В.А. (2016): Весенне-летнее население птиц Приазовской возвышенности. - Бранта. 19: 7-30.
- Андрущенко Ю.А., Дядичева Е.А., Черничко Р.Н., Попенко В.М., Бронсков А.И., Бусел В.А. (2019): Население птиц северного побережья Западного Сиваша в гнездовой период. - Бранта. 22: 51-77.
- Ардамацкая Т.Б., Руденко А.Г. (1996): Позвоночные животные Черноморского биосферного заповедника (аннотированные списки видов). Птицы. - Вестн. зоол. Отд. вып. 1: 19-38.
- Артемьева Е.А., Муравьев И.А. (2012): К гнездовой биологии и экологии желтоголовой трясогузки *Motacilla citreola* Pallas, 1776 (Passeriformes, Motacillidae, Motacillinae). - Научн. ведомости Белгородского ГУ. Сер. естеств. науки. 9 (19): 104-112.
- Архипов А.М. (2003): Краткие сообщения о миграции редких видов птиц в Одесской области. - Чтения памяти А.А. Браунера. Одесса: Астропринт. 172-175.
- Архипов А.М., Фесенко Г.В. (2004): Гнездящиеся птицы Кучурганского лимана и его окрестностей (Северо-Западное Причерноморье). К. 1-52.
- Архипов А.М., Фесенко Г.В. (2005): Сведения о наблюдениях за редкими птицами в районе Кучурганского лимана. - Бранта. 8: 7-15.
- Атемасова Т.А., Атемасов А.А. (2006): Аннотированный список птиц национального природного парка «Гомольшанские леса». - Научные исследования на территориях природно-заповедного фонда Харьковской области. Харьков. 2: 49-67.
- Афанасьев В.Т., Гавриш Г.Г., Клевост Н.Л. (1992): Орнитофауна Деснянской поймы и ее охрана. К: Ин-т зоологии АН Украины. 1-58.
- Банник М.В. (2007): Численность и биотопическое распределение лугового и черноголового чеканов на территории Северо-Восточной и Восточной Украины. - Бранта. 10: 50-64.
- Банник М.В. (2011): Книга Н.Н. Сомова «Орнитологическая фауна Харьковской губернии» – ключ к современной экологии птиц. - Экология птиц: виды, сообщества, взаимосвязи. Харьков. 1: 18-55.
- Банник М.В., Атемасов А.А. (2011): Опыт оценки уязвимости гнездящихся видов птиц Украины к изменениям климата. - Бранта. 13: 9-20.
- Банник М.В., Атемасова Т.А., Атемасов А.А. и др. (2007а): Результаты наблюдений за периодическими явлениями в жизни птиц в Харьковской области в 2005 году. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 10: 64-75.
- Банник М.В., Атемасова Т.А., Атемасов А.А. и др. (2007б): Результаты наблюдений за периодическими явлениями в жизни птиц в Харьковской области в 2006 году. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 10: 76-88.
- Банник М.В., Атемасова Т.А., Атемасов А.А. и др. (2010а): Результаты наблюдений за периодическими явлениями в жизни птиц в Харьковской области в 2007 году. - Птицы бассейна Северского Донца. Донецк: ДонНУ. 11: 118-128.
- Банник М.В., Атемасова Т.А., Атемасов А.А. и др. (2010б): Результаты наблюдений за периодическими явлениями в жизни птиц в Харьковской области в 2008 году. - Птицы бас. Сев. Донца. Донецк: ДонНУ. 11: 129-141.
- Банник М.В., Атемасова Т.А., Атемасов А.А. и др. (2014): Результаты наблюдений за периодическими явлениями в жизни птиц в Харьковской области в 2010 году. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 12: 86-104.
- Банник М.В., Бергелес Ю.И. (2003): Динамика сообществ гнездящихся птиц Лиманской озерной системы и урочища «Горелая долина». - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 8: 3-16.
- Банник М.В., Высочин М.О., Атемасов А.А., Атемасова Т.А., Девятко Т.Н. (2013): Птицы Двуречанского национального природного парка и его окрестностей. - Беркут. 22 (1): 14-24.
- Барабаш-Никифоров И.И., Семаго Л.Л. (1963): Птицы юго-востока Черноземного центра. - Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та. 1-212.
- Белик В.П. (2000): Птицы степного Придонья: формирование фауны, ее антропогенная трансформация и вопросы охраны. Ростов-на-Дону. 1-376.
- Белик В.П. (2005): Материалы к орнитофауне Среднего Дона. - Орнитология. Москва: МГУ. 32: 23-56.
- Белик В.П., Ветров В.В., Нечаев И.Б., Нечаев В.Б. (1989): К орнитофауне низовой Северского Донца. - Орнитологические ресурсы Северного Кавказа. Ставрополь. 13-18.
- Белик В.П., Москаленко В.М. (1993): Авиофаунистические раритеты Сумского Полесья. 1. Passeriformes. - Беркут. 2.: 4-11.
- Бескаравайный М.М. (1999): Некоторые особенности миграций птиц в юго-восточном Крыму. - Фауна, экология и охрана птиц Азово-Черноморского региона. Симферополь: Сонат. 12-17.
- Бескаравайный М.М. (2008): Птицы морских берегов южного Крыма. Симферополь: Н. Орианда. 1-160.

- Бескаравайный М.М., Гиригосов В.Е. (2023): Птицы Севастополя. - Москва: КМК. 1-180.
- Бескаравайный М.М., Зубаровский В.М., Пекло А.М. (1989): Птицы. - Природа Карадага. К.: Наук. думка. 197-221.
- Бескаравайный М.М., Костин С.Ю., Цвельх А.Н. (2006): Предварительные итоги инвентаризации орнитофауны мыса Казантип и Казантипского природного заповедника (Крым). - Запов. справа в Україні. 12 (1): 37-46.
- Бокотей А.А., Дзюбенко Н.В., Горбань І.М., Кучинська І.В., Башта А-Т.В., Пограничний В.О., Бучко В.В., Сенік М.А. (2010): Гніздова орнитофауна басейну Верхнього Дністра. Львів. 1-400.
- Борисенко М.М. (2006): До орнитофауни Золотоніського району Черкаської області. - Авіфауна України. 3: 49-50.
- Бредібер П. (2018): Підсумки спостережень за птахами на Булахівському лимані. - Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. Дніпро. 74-80.
- Бронсков А.И., Молодан Г.Н., Говядов А.В. (1989): Гнездящиеся воробьиные птицы естественных приморских биоценозов Донецкой области. - Всесоюзное совещ. по проблеме кадастра и учета животного мира. Тез. докл. Уфа: Башкирское книжное изд-во. 3: 26-28.
- Брошко С.О. (2010): Деякі особливості весняної міграції птахів в Апостолівському районі у 2010 році. - Птахи Степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. Дніпропетровськ. 60-67.
- Булахов В.Л., Губкин А.А. (1996): Современное состояние орнитофауны Днепропетровщины. - Праці Укр. орнітол. т-ва. 1: 3-18.
- Булахов В.Л., Губкін А.А., Пономаренко О.Л., Пахомов О.С. (2015): Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Птахи: Горобцеподібні (Aves: Passeriformes). Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ. 1-522.
- Бурко Л.Д., Гричик В.В. (2003): Позвоночные животные Беларуси. Минск: БГУ. 1-373.
- Бухун В.П., Дебелий Ю.Ю. (2000): Характеристика орнитофауни околиць Нових Санжар. - Сьомі Каршинські читання. Полтава. 43-47.
- Бучко В., Скільський І., Дзюбак П. (1999): Експедиція з вивчення орнитофауни долини Верхнього Дністра. - Інформ. мат-ли ЗВ УОТ «Ломик». Дрогобич. 10: 32-33.
- Вальх Б.С. (1900): Материалы для орнитологии Екатеринославской губернии. Наблюдения 1892-1897 года - Тр. об-ва испыт. природы при Имп. Харьковском ун-те. 34: 1-90.
- Вальх Б.С. (1911): Материалы для орнитологии Екатеринославской губернии. Перечень птиц, найденных в губернии с 1892 г. по 1910 г. - Орн. вестн. 3-4: 242-271.
- Вергелес Ю.И., Горелова Л.Н., Друлева И.В. (1994): Очерк растительности и населения птиц окрестностей биологической станции ХГУ (летний аспект). - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 2: 29-33.
- Ветюшка Р.М. (2010): Орнитофауна новостворених штучних водойм Городощини. - Зб. наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського ун-ту. 4: 17-19.
- Волонцевич А.А. (2007): Орнитофауна внепойменного понижения третьей террасы долины р. Харьков. - Птахи Степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. Дніпропетровськ. 133-137.
- Волонцевич А.А. (2011): Структура населения птиц различных ландшафтов города Харькова в репродуктивный период. - Экология птиц: виды, сообщества, взаимосвязи. Харьков. 1: 380-396.
- Волошин В.А. (2017): Матеріали по фенології весняної міграції птахів у Криничанському районі Дніпропетровської області. - Авіфауна України. 8: 71-76.
- Гавриленко В.С., Листопадський М.А., Поліщук І.К., Думенко В.П. (2010): Конспект фауни хребетних Біосферного заповідника «Асканія-Нова» (з елементами популяційного аналізу). Асканія-Нова: ПП Андрєєва М.М. 1-117.
- Гаврилюк М.Н. (2004): О редких гнездящихся воробьиных птицах Черкащины. - Беркут. 13 (1): 19-22.
- Гаврилюк М.Н., Грищенко В.Н., Костюшин В.А., Домашевский С.В., Гладкевич С.А., Яблоновская-Грищенко Е.Д. (2009): Орнитофауна Ирдынских болот и сопредельных лесных массивов. - Запов. справа в Україні. 15 (2): 70-81.
- Гаврилюк М.Н., Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (2005): Нові дані про рідкісних та маловивчених птахів Центральної України. - Беркут. 14 (1): 28-37.
- Гаврилюк М.Н., Глюха О.В., Борисенко М.М. (2014): Строки сезонних міграцій птахів у районі Кременчуцького водосховища у 2003-2012 рр. - Авіфауна України. 5: 67-81.
- Гавриль Г.Г. (2003): Плиска жовтоголова. - Птахи України під охороною Бернської конвенції. К. 221-222.
- Гавриль Г.Г., Клестов Н.Л. (1991): Желтоголовая трясогузка – гнездящийся вид долины р. Ворскла. - Вестн. зоол. 2: 84.
- Гавриль Г.Г., Кузьменко Ю.В., Мішта А.В., Коцержинська І.М. (2007): Фауна хребетних тварин національного природного парку «Десянсько-Старогутський». Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня». 1-130.
- Галущенко С.В., Мороз В.А. (2008): Сезонные миграции птиц в Провальской степи. - Наук. праці Луганського природн. зап-ка. Луганськ. 1: 185-206.
- Гедзюк В.О. (2025): Гніздова орнитофауна міста Рівне в 2017-2019 роках. - Troglodytes. 13: 32-38.
- Гладков Н.А. (1954): Семейство трясогузковые. - Птицы Советского Союза. Москва: Сов. наука. 5: 594-691.
- Гнатина О. (2019): Осіння міграція плиски жовтоголової (*Motacilla citreola* Pallas, 1776) в орнітологічному заказнику «Чолгинський» (захід України). - Фауна України на межі ХХ-ХХІ ст. Стан і біорізноманіття екосистем природоохоронних територій. Львів: СПОЛОМ. 45-47.
- Гнатина О.С., Сенік М.А., Пісулінська Н.А. (2009): Спостереження рідкісних та малочисельних видів птахів відкритих біотопів Заходу України (2001-2008 рр.). - Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій. Рівне: ВАТ «Рівненська друкарня». 374-377.
- Головлев А.А. (2009): Густав Иванович Радде в Крыму, Сибири и на Кавказе. - Самарская лука: проблемы региональной и глобальной экологии. Самарская Лука. 18 (1): 202-217.
- Головущин М.И. (1986): Новые находки черноголовой и желтоголовой трясогузок на Украине. - Вестн. зоол. 1: 86.
- Горбань І.М., Бокотей А.А., Бойко Г.В. і др. (1991): Орнитофаунистическі новості из заходних областей України. - Орнитология. Москва: МГУ. 25: 153-155.
- Горбань І.М., Матейчик В.І. (2005): Чисельність птахів на торфових болотах Шацького національного природного парку. - Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку. Львів: СПОЛОМ. 15-17.
- Горбань І.М., Матейчик В.І. (2009): Гніздові птахи торфових боліт Шацького національного природного парку у 2009 р. - Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку. Львів: СПОЛОМ. 26-28.
- Грама В.Н., Шапаренко С.А. (1996): Новые орнитологические резерваты на Харьковщине. - Мат-ли конфер. 7-9 квітня 1995 р., м. Ніжин. К. 98-105.
- Гриб О.В. (2022): Орнитофауна долини р. Будичина (Житомирська область). - Авіфауна України. 10: 22-52.
- Гриб О.В. (2025): Авіфаунистичні знахідки на півночі Житомирської області у 2018-2019 та 2021 рр. - Авіфауна України. 11: 39-43.
- Гричик В.В. (2004): Географическая изменчивость птиц Беларуси (таксономический анализ). Минск: БГУ. 1-127.
- Грищенко В.Н. (2002): Материалы по орнитофауне Сумского Посеймья. - Авіфауна України. 2: 1-8.
- Грищенко В.М. (2003): Зміни в орнитофауні Канівського заповідника за період його існування. - Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття. Мат-ли конф., присвяч. 80-річчю Канівського природного заповідника. Канів. 207-209.
- Грищенко В.Н. (2008): Материалы по фенологии миграции птиц Сумского Посеймья. - Авіфауна України. 4: 71-83.
- Грищенко В.Н., Гаврилюк М.Н. (2000): Фенология миграций птиц в районе Каневского заповедника во второй половине ХХ века. - Запов. справа в Україні. 6 (1-2): 67-76.
- Грищенко В.М., Домашевський С.В. (2003): Орнитофауна заказника «Уроцище Гошів» (Київська область) та його околиць. - Запов. справа в Україні. 9 (2): 38-40.
- Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д. (2015): Изменения в орнитофауне Каневского природного заповедника и его окрестностей на рубеже веков. - Перспективы сохранения и рационального использования природных комплексов особо охраняемых природных территорий. Мат-лы Междунар. научно-практич. конфер., посвящ. 90-летию Березинского заповедника и 20-летию присвоения ему Европейского Диплома для охраняемых территорий. Минск. 157-159.
- Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (2017): Авіфаунистичні спостереження в Лівобережній Україні у 2014-2017 рр. - Авіфауна України. 8: 21-24.

- Грищенко В.М., Яблонівська-Грищенко Є.Д. (2020): Фенологія міграцій птахів у районі Канівського природного заповідника у 2001–2020 рр. - *Авіфауна України*. 9: 99-120.
- Грищенко В.М., Яблонівська-Грищенко Є.Д., Атамась Н.С., Негода В.В., Потапова О.О., Шкрабалюк О.П. (2000): До орнітофауни долини р. Снов (Чернігівська область). - *Беркут*. 9 (1-2): 9-11.
- Грищенко В.Н., Яблонівська-Грищенко Є.Д., Гуляев Д.П. (2002): Матеріали по орнітофауні долини р. Удай. - *Авіфауна України*. 2: 45-48.
- Грищенко В.М., Яблонівська-Грищенко Є.Д., Негода В.В., Пруденко О.Д. (2001): До орнітофауни Українського Посейм'я. - *Беркут*. 10 (1): 20-25.
- Грищенко В.М., Яблонівська-Грищенко Є.Д., Сулима К.К. (2004): До орнітофауни середньої течії Сули. - *Беркут*. 13 (1): 23-25.
- Губкин А.А. (1998): Гнездованіе желтоголовой трясогузки на Днепрпетровщине. - *Авіфауна України*. 1: 102.
- Гудина А.Н. (1987): Новые птицы поймы Орели. - *Орнитология*. Москва: МГУ. 22: 180-181.
- Гудина А.Н. (2000): Заметка о птицах нижнего течения реки Великий Бурулук. - *Птицы бас. Сев. Донца. Донецк*. 6-7: 76-77.
- Гудина А.Н. (2009): Редкие и малоизученные птицы Восточной Украины. *Passeriformes*. 3. Запорожье: «Днепропетровский металлург». 1-182.
- Гузій А.І. (1996): Орнітофауна Українського Ростоцького району та проблеми її охорони. - *Праці Українського орнітологічного товариства*. К. 1: 171-191.
- Гузій А.І. (1996): Орнітофауна Українського Розточчя. - *Запов. справа в Україні*. 2: 30-35.
- Гулай В.І., Матвєєв М.Д., Новак В.О. (1996): Птахи Хмельницької області (фауністична характеристика). Кам'янець-Подільський: *Наук.-вид. відділ Кам'янець-Подільського пед. ін-та*. 1-30.
- Девятко Т.Н., Джамірзєєв Г.С. (сост.) (2012): Каталог орнітологічної колекції Музею природи Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна (Кавказ, южні регіони Росії та України, Середня Азія, Казахстан). Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 1-398.
- Дергунов Н.И. (1924): Дикая фауна Аскании. - *Аскания-Нова. Степной заповедник Украины*. Москва. 199-259.
- Домашевский С.В. (2008): Матеріали по фенології міграцій птахів в окрестностях Киева. - *Авіфауна України*. 4: 84-94.
- Домашевский С.В. (2024): Орнітофауна Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника. - *Беркут*. 33 (1-2): 1-10.
- Дьяков В.А., Скубак Є.М. (2019): Птахи регіонального ландшафтного парку «Слов'янський курорт». - *Біорізноманіття степової зони України: вивчення, збереження, відтворення (з нагоди 10-річчя створення національного природного парку «Меотида»). Слов'янськ: Видавництво «Друкарський двір»*. 109-117. (Сер. «Conservation Biology in Ukraine»). Вип. 13).
- Дядичева Е.А. (1999): Желтоголовая трясогузка – *Motacilla citreola*. - *Фауна, екологія і охорона птахів Азово-Чорноморського регіону*. Симферополь: Сонат. 43.
- Дядичева Е.А., Попенко В.М., Кошелєв А.И. (2005): Воробьинообразные птицы Молочного лимана в период сезонных миграций. - *Бранта*. 8: 133-159.
- Євтушенко Г.О., Литвиненко С.П. (2010): Станічно-Луганський рибгосп – територія, важлива для збереження видового різноманіття птахів Луганської області. - *Птицы бас. Сев. Донца. Донецк*. 11: 201-224.
- Жила С.М., Зеніна І.М. (1999): Хребетні Поліського заповідника. - *Поліському природному заповіднику – 30 років*. Житомир. 1: 62-72.
- Журавчак Р.О., Добринський О.В. (2011): Спостереження рідкісних і нечисленних видів птахів Полісся у Рівненській області. - *Troglodytes*. 2: 46-51.
- Ільїнський С.В. (2008): Сучасний стан орнітофауни м. Хмельницький. - *Птахивітництво*. 61: 46-54.
- Ільчук В.П. (2015): Матеріали по фенології міграції птахів у південній частині Рівненської області. - *Авіфауна України*. 6: 66-72.
- Ільчук В.П., Журавчак Р.О. (2015): Матеріали по фенології міграції птахів на півночі Рівненської області. - *Авіфауна України*. 6: 73-82.
- Казанник В.В. (2013): Нові дані по орнітофауні околиць геологічної пам'ятки природи «Бутова гора» (Полтавська область). - *Биоразнообразие и роль животных в экосистемах*. Мат-лы VII междуна. науч. конф. Днепропетровск: Адверта. 219-221.
- Кинда В.В., Бескаравайний М.М., Дядичева Е.А., Костин С.Ю., Попенко В.М. (2003): Ревізія рідкісних, малоизученных и залетных видов воробьинообразных (Passeriformes) птиц в Крыму. - *Бранта*. 6: 25-58.
- Клестов Н.Л., Гаврись Г.Г. (1991): О расселении желтоголовой трясогузки на территории Украины. - *Мат-лы X Всесоюз. орнит. конф. Минск: Наука і техніка*. 2 (1): 279-280.
- Клестов М.Л., Гальченко Н.П., Прядко О.І. та ін. (2016): Рослинний та тваринний світ пониззя річки Сули. К.: Фітосоціоцентр. 1-240.
- Клестов М.Л., Щербак В.І., Ковальчук І.П. та ін. (2001): Сучасний стан водно-болотних угідь регіонального ландшафтного парку «Прип'ять-Стохід» та їх біорізноманіття. К.: Фітосоціоцентр. 1-108.
- Клетенкин В.Г. (1996): Орнітофауна заказников «Меловое» і «Кутьковские пески» Двуречанского района Харьковской области. - *Птицы бас. Сев. Донца. Донецк*. 3: 35-40.
- Книш М.П. (1992): Фенологія весняної міграції птахів в околицях м. Суми за даними спостережень в 1967–1992 рр. - *Проблеми охорони і раціонального використання природних ресурсів Сумщини*. Суми. 95-112.
- Книш М.П. (1998): Птахи околиць біологічного стаціонару «Вакалівщина» (анотований перелік видів). - *Вакалівщина: до 30-річчя біологічного стаціонару Сумського педінституту*. Суми. 99-120.
- Книш М.П. (2004): Орнітологічні знахідки на території національного природного парку «Деснянсько-Старогутський». - *Мат-ли конф. «Сучасні проблеми зоологічної науки»*. К.: ВПЦ: Київський університет. 78-80.
- Книш М.П. (2006): Фенологія весняної міграції птахів у лісостеповій частині Сумської області за даними спостережень 1967–2006 рр. - *Авіфауна України*. 3: 77-92.
- Кныш Н.П. (1973): Пролет водно-болотных птиц на Сумском водохранилище и их охрана. - *Развитие охотничьего хозяйства Украинской ССР*. Мат-лы Второй научно-производственной конференции. К. 286-287.
- Кныш Н.П., Афанасьєв В.В. (1995): Урочище «Команський луг» в середньому теченні Десни і його унікальний пойменний орнітокомплекс. - *Практичні питання охорони птахів*. Чернівці. 141-146.
- Коблик Е.А., Архипов В.Ю. (2014): Фауна птахів стран Северної Евразії в границах бывшего СССР: списки видов. Москва: КМК. 1-172.
- Коблик Е.А., Редькин Я.А., Архипов В.Ю. (2006): Список птиц Российской Федерации. Москва: КМК. 1-288.
- Коваленко Ю.О., Причєпа М.В., Любченко С.С. (2023): Нові дані про рідкісних та маловивчених птахів м. Києва. - *Беркут*. 32 (1-2): 64-66.
- Кодруль Ю.Н. (2016): Встречи редких и малочисленных видов птиц в Одесской и Николаевской областях в 2010–2016 гг. - *Авіфауна України*. 7: 50-59.
- Корзюков А.И., Трифонов В.Г., Коваль Л.К. (1999): Современное состояние варакушки в Одесской области. - *Бранта*. 2: 185-189.
- Костин С.Ю., Атемасова Т.А. (1999): Густав Иванович Раде. - *Орнитологи Украины. Библиографический справочник*. Харьков. 1: 6.
- Костин Ю.В. (1983): Птицы Крыма. Москва: Наука. 1-240.
- Костюшин В.А. (1994): Новые находки охраняемых и редких птиц в Николаевской области. - *Вестн. зоол.* 4-5: 47.
- Костюшин В.А. (1996): «Христофоровские плавни» как перспективная ИВА-территория. - *Мат-ли конфер.* 7–9 квітня 1995 р., м. Ніжин. К. 139-140.
- Костюшин В.А., Грищенко В.Н., Яблонівська-Грищенко Є.Д. (2020): Новые данные по распространению редких и малоизученных видов птиц на северо-востоке Украины. - *Беркут*. 29 (1-2): 47-61.
- Коханов В.Д. (2000): К итогам полувекового изучения орнітофауны окрестностей Красногоровки близ Донецка. - *Птицы бас. Сев. Донца. Харьков*. 6-7: 40-48.
- Кочегура В.Л. (1989): Качественная и количественная оценка фауны «Стрельцовой степи» и охранный зоны. - *Всесоюзное совещание по проблеме кадастра и учета животного мира*. Тез. докл. Уфа: Башкирское книжное изд-во. 3: 121-123.
- Кочегура В.Л., Скоков А.П., Тимошенко В.А. (1992): Птицы. - *Флора и фауна заповідників. Позвоночные животные Луганского заповідника: рыбы, земноводные, пресмыкающиеся, птицы, млекопитающие (аннотированные списки видов)*. Москва. 18-43.
- Кошелєв А.И., Белашков И.Д., Кошелєв В.А., Копылова Т.В. (2009): Новые и редкие виды наземных позвоночных на юге Запорожской области (1950–2009 гг.) - *36. мат-ли II Міжнар. конф. «Сучасні проблеми біології, екології та хімії»*. Запоріжжя. 49-50.
- Кошелєв В.А., Кошелєв А.И. (2019): Особенности формирования лесных орнітокомплексов и размещения гнезд птиц-дендрофилов в северо-западном Приазовье. - *Сучасні дослідження птахів та їх охорона*. К. 46-55.

- Кошелев В.А., Матрухан Т.І. (2009): Лучні орнітокомплекси Північного Приазов'я і фактори, що визначають їх структуру. - Биоразнообразие и роль животных в экосистемах. Мат-лы V междуна. науч. конф. Днепропетровск: Лира. 302-304.
- Кошелев В.А., Матрухан Т.І. (2010): Напрямки і темпи експансії лучних видів птахів на півдні Запорізької області. - Біологія та валеологія. Харків. 12: 28-39.
- Кошелєв В.О., Матрухан Т.І., Павлюк І.С. (2009): Багаторічна динаміка гніздового орнітокомплексу заплави р. Молочної на моніторинговій ділянці (Запорізька обл., 1988–2008 рр.). - Природничий альманах. Біол. науки. 13: 74-91.
- Кривицький І.А. (1998): Заказник «Печенежский» и его орнитофауна. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 4-5: 12-22.
- Кривицький І.А., Надточий Г.С., Чаплыгина А.Б. (2006): Птицы Гомольшанского национального парка, утраты и пополнения фауны. - Научные исследования на территориях природно-заповедного фонда Харьковской области. Харьков. 2: 67-73.
- Кузьменко Л.П. (2000): Орнітофауна антропогенних екосистем північного Лівобережжя України (на прикладі Чернігівської області). - Автореф. дис. ... канд. біол. наук. К. 1-21.
- Кузьменко Т.М., Кузьменко Ю.В. (2016): Заказник Сосинський як ІВА. - Troglodytes. 7: 211-213.
- Кузьменко Т.М., Кузьменко Ю.В. (2017): Гніздова орнітофауна агроландшафтів лівобережного Полісся. - Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку та інших природоохоронних територій. Львів: СПОЛОМ. 64-68.
- Кузьменко Т.М., Кузьменко Ю.В., Сагайдак А.В. (2013): Орнітофауна залежій Восточного Полісся. - Актуальні проблеми дослідження довкілля. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка. 1: 187-191.
- Кузьменко Т.М., Струс Ю.М., Бронсков О.І. та ін. (2021): Атлас гніздових птахів України. К.: УТОП. 1-296.
- Лесничий В.В. (1978): Находка трясогузки желтоголовой (*Motacilla citreola* Pall.) (Aves, Motacillidae) в Житомирской области. - Вестн. зоол. 4: 92-93.
- Лисецкий А.С. (1981): Новые сведения о распространении птиц на северо-востоке Украины. - Экология и охрана птиц. Тез. докл. VIII Всесоюзн. орнитол. конфер. Кишинев: Штиинца. 139.
- Лисецкий А.С., Кривицький І.А., Куниченко А.А., Шурубуря П.В. (1978): Заметки о некоторых редких и исчезающих птицах Харьковской области. - Вестн. Харьков. ун-та. 164: 97-101.
- Любущенко С.Ю., Табачшин В.Г. (1996): К биологии желтоголовой трясогузки в Подольском Побужье. - Мат-ли II конфер. молодых орнитологов Украины. Чернівці. 112-114.
- Любченко С.С. (2024): Спостереження рідкісних та маловивчених видів птахів у Київській області у 2016–2024 рр. - Беркут. 33 (1-2): 11-57.
- Майхрук М.І., Бокотей А.А. (2019): Птахи Тернопілля. Львів: Простір-М. 1-244.
- Марисова І.В. (1998): Нотатки до вивчення біології жовтоголової плиски. - Наук. зап. Ніжинського ДПУ ім. М.Гоголя. Природничі та фізико-математичні науки. Ніжин. 42-44.
- Марисова І.В., Макаренко М.М., Бабко В.М., Сердюк В.А. (1991): Современное состояние редких и исчезающих птиц на Черниговщине. - Мат-лы 10-й Всес. орнитол. конф. Минск: Наука і техніка. 2 (2): 55.
- Марцун О.М., Пономарьова С.С. (2025): Сучасний стан орнітофауни м. Житомир та його околиць. - Беркут 34 (1): 22-31.
- Матвеев М.Д., Тарасенко М.О., Дребет М.В., Мартинюк В.Ю. (2016а): Орнітофауна регіонального ландшафтного парку «Мальованка». - Troglodytes. 7: 55-62.
- Матвеев М.Д., Тарасенко М.О., Дребет М.В., Мартинюк В.Ю. (2016б): Орнітофауна орнітологічного заказника «Великоберезнянський». - Troglodytes. 7: 63-70.
- Матвеев М.Д., Тарасенко М.О., Дребет М.В., Мартинюк В.Ю. (2016в): Орнітофауна орнітологічного заказника «Кузьминський». - Troglodytes. 7: 71-79.
- Матвиенко М.Е. (1977): О расширении гнездового ареала желтоголовой трясогузки. - Тез. докл. VIII Всесоюзной орнитол. конф. К.: Наук. думка. 1: 84.
- Матвійчук О.А. (2005): Орнітофауна водно-болотних комплексів м. Вінниці. - Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Сер. Біологія. 1-4: 40-44.
- Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Ремінний В.Ю. (2015): Кадастр наземних тетрапод Вінницької області. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 1-436.
- Матейчик В.І., Горбань І.М. (2014): Чисельність птахів на торфових болотах Шацького національного природного парку у 2013 році. - Національні природні парки – минуле, сьогодення, майбутнє. Мат-ли міжнар.-практ. конф. до 30-річчя створення Шацького національного природного парку. К.: ЦП «Компринт». 285-289.
- Матеріали орнітологічних спостережень, затверджені Українською орнітофауністичною комісією (УОФК) у 1991–1994 роках. - Troglodytes. 1995. 5: 6-16.
- Матеріали орнітологічних спостережень на території західних областей України за 1995 рік. - Troglodytes. 1996. 6: 9-42.
- Матеріали орнітологічних спостережень на території західних областей України за 1997 рік. - Troglodytes. 2010. 1: 88-128.
- Матеріали орнітологічних спостережень на території західних областей України за 1998 рік. - Troglodytes. 2011. 2: 114-146.
- Матеріали орнітологічних спостережень на території західних областей України за 1999 рік. - Troglodytes. 2012. 3: 140-164.
- Матеріали орнітологічних спостережень на території західних областей України за 2000 рік. - Troglodytes. 2013. 4: 103-129.
- Матеріали орнітологічних спостережень на території західних областей України за 2001–2003 роки. - Troglodytes. 2015. 5-6: 126-159.
- Матеріали орнітофауністичних спостережень, затверджених Українською регіональною орнітофауністичною комісією (ОФК) в 1982–1986 рр. - Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітологічні спостереження за 1989–1990 рр. Луцьк. 1991. 2: 12-50.
- Матеріали орнітофауністичних спостережень, затверджених Українською регіональною орнітофауністичною комісією (ОФК) в 1987–1988 рр. - Troglodytes. 1993. 3: 6-13.
- Мензбир М.А. (1895): Птицы России. Москва: Типо-литография Высочайше утв. Т-ва И.Н. Кушнерев и К°. 2: 1-1120.
- Мерзлікін І., Хоменко С. (2021): Нові дані про рідкісних і маловивчених птахів Мезинського НПП та околиць. - Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку та інших природоохоронних територій. Львів: СПОЛОМ. 86-89.
- Мироненко І.А. (1998): Фенология весенней миграции птиц на территории Волчанского района Харьковской области. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 4-5: 40-42.
- Мироненко І.А. (2014): Изменения в фауне птиц Волчанского района Харьковской области за период 1970–2011 гг. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 12: 38-51.
- Мороз В.А., Гузь Г.В., Боровик Л.П., Атемасова Т.А. (2025): Птахи Луганського природного заповідника. Львів – Торунь: Liha-Pres. 1-436.
- Мороз В.О., Казанник В.В., Домашевський С.В., Bijlmakers P., Сімон А.О. (2015): Нові дані про рідкісних та маловивчених видах птахів Київської області. - Беркут. 24 (2): 87-92.
- Москаленко Ю.О. (2015): Фауна та населення птахів Нижньодніпровських піщаних масивів. - Дис. ... канд. біол. наук. К. 1-277.
- Муравьев И.В., Артемьева Е.А. (2012): Бигиния у желтоголовой трясогузки *Motacilla citreola* Pallas, 1776 (Passeriformes, Motacillidae, Motacillinae) в условиях симпатрии. - Вестн. Нижегородского ун-та им. Н.И. Лобачевского. 5 (1): 121-126.
- Надточий А.С. (2005): Новая находка поселения индийской камышевки (*Acrocephalus agricola*) в Харьковской области. - Бранта. 8: 196-198.
- Надточий А.С. (2021): Орнітофауна водно-болотних угодій города Харькова. - Сучасні дослідження птахів України. Мелітополь: ВПЦ «Люкс». 86-93.
- Надточий А.С., Кривицький І.А., Зиоменко С.К. (1996): Водно-болотный орнітокомплекс в городе Харькове и проблемы его охраны. - Урбанізоване навколишнє середовище: охорона природи та здоров'я людини. К. 225-227.
- Надточий А.С., Осадчук В.В. (2013): Орнітокомплекс прудов-отстойников Безлюдовских очистных сооружений. - Птицы и окружающая среда. Одесса: Апрель. 134-137.
- Надточий А.С., Чаплыгина А.Б. (2010): Долговременные изменения сроков прилета птиц в Харьковскую область. - Бранта. 13: 50-61.
- Новак В.О. (1996): Жовтоголова плиска – новий гніздовий вид птахів Хмельницької області. - Беркут. 5 (2): 146.
- Новак В.О. (2006): Матеріали до фенології міграцій птахів на Поділлі. 2. Passeriformes. - Авіфауна України. 3: 92-102.
- Новак В.О., Новак В.В. (2020): Нові матеріали по фенології міграцій птахів на Поділлі. 2. Passeriformes. - Авіфауна України. 9: 88-99.
- Новак В.О., Новак Л.М. (1998): Орнітофауна Хмельницької області. Хмельницький: Майбуття. 1-28.

- Новак В.О., Савчук О.В. (1990): Про рідкісних гніздових птахів Рівненської області. - Орнітофауна західних областей України та проблеми її охорони. Луцьк. 140-142.
- Новак В.О., Савчук О.В. (1991): Орнітофауна Рівненської області: фауністична характеристика. Рівне. 1-24.
- Новак В.О., Савчук О.В. (1992): Птахи Рівненської області: фауністична характеристика. Рівне. 1-24.
- Новиков Г.А., Мальчевский А.С., Овчинникова Н.П., Иванова Н.С. (1963): Птицы «Леса на Ворскле» и его окрестностей. - Вопр. экологии и биоценологии. Ленинград. 8: 9-118.
- Нумеров А.Д. (1996): Класс Птицы Aves. - Природные ресурсы Воронежской области. Позвоночные животные. Кадастр. Воронеж: Биомик. 48-159.
- Онуфріїв Р.А., Пономаренко О.Л. (2007): Сучасний стан орнітофауни Дніпровсько-Орільського природного заповідника. - Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. Дніпропетровськ. 108-113.
- Орнітологічні спостереження на території західних областей України за 1993 рік. - Troglodytes. 1994. 4: 10-28.
- Очаповский В.С. (1965): Пролет желтоголовой трясогузки на Кавказе. - Орнитология. Москва: МГУ. 7: 483.
- Очаповский В.С. (2017): Материалы по фауне птиц Краснодарского края. Ростов-на-Дону – Таганрог. 1-216.
- Панченко С.Г. (2016): Состояние орнитофауны района Деркулской станции по полезащитному лесоразведению в начале 1980-х гг. - Авіфауна України. 7: 29-39.
- Панченко С.Г., Лесничий В.В. (1985): О гнездовании желтоголовой трясогузки (*Motacilla citreola*) в Ворошиловоградской области. - Вестн. зоол. 1: 81-82.
- Панчук О.С., Давиденко І.В. (2021): Орнітофауна ІВА-території «Микулинський стави». - Сучасні дослідження птахів України. Мелітополь: ВПЦ «Люкс». 99-105.
- Пархоменко В.В. (2007): Матеріали до фауни птахів заповідника «Михайлівська цілина» та його околиць. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 10: 36-38.
- Пекло А.М. (2008): Каталог коллекции Зоологического музея ННПМ НАН Украины. Птицы. Воробьинообразные – Passeriformes. К.: Зоомузей ННПМ НАН Украины. 4: 1-410.
- Пекло А.М., Тильба П.А., Мнашканов Р.А. (2020): Воробьеобразные (Passeriformes) птицы в коллекционных сборах с Северо-Западного Кавказа. - Авіфауна України. 9: 1-55.
- Пивоварова В.Н., Есилевская М.А., Лисецкий А.С. (1979): Некоторые данные о распространении и гнездовании желтоголовой трясогузки. - Тез. Всесоюз. конф. молодых ученых «Экология гнездования птиц и методы ее изучения». Самарканд. 161-162.
- Пилипенко Д.В., Сиренко В.А., Суханова О.Г. (2012): Орнитофауна среднего течения бассейна р. Берда. - Кам'яні могили – минуле та сучасність. Донецьк. 2 (1): 256-269.
- Писарев С.Н., Сикорский И.А., Корсун Д.А., Тимошенко А.А. Надворный Е.С. (1994): О новых и редких видах птиц Донецкого Придонецья. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 2: 10-11.
- Підлатюк О.Ю. (2013): Видовий склад орнітофауни околиці села Смородинського Чутівського району Полтавської області. - Біорізноманіття України в світлі ноосферної концепції академіка В.І. Вернадського. Мат-ли Всеукраїнської науково-практ. конфер. Полтава: Астроя. 64-68.
- Подобайло А.В., Казанник В.В., Проценко Ю.В., Дрогваленко М.О., Миленко Н.М., Безпала Т.М. (2024): Ресстрація раритетних видів тварин, які зустрічалися на території НПП «Пирятинський», Смарагдового об'єкта № UA0000077 (Полтавська область) та прилеглих територіях протягом 2023 року. - Поширення раритетного біорізноманіття в Україні. К. – Чернівці: Друк Арт. 342-356. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine»). Вип. 38).
- Полуда А.М., Ілюха О.В., Химин М.В., Легейда І.С. (2012): Моніторинг стану гніздових угруповань очеретянки прудкої в Україні в 2012 р. - Наук. вісн. Нац. природного парку «Прип'ять-Стохід». 2: 24-51.
- Полуда А.М., Фесенко Г.В., Гавриш Г.Г. (2018): Плиська жовтоголова *Motacilla citreola* Pallas, 1776. - Енциклопедія мігруючих видів диких тварин України. К. 479-480.
- Полянська К.В., Колінько В.В., Василюк О.В., Вітер С.Г., Прекрасна С.П., Ширяєва Д.В., Скороход В.М., Некрасова О.Д. (2017): Обґрунтування створення охоронної природно-історичної зони «Подесення». К. 1-192.
- Попельных В.В., Кузнецов О.П. (2013): Попередні дані про видовий склад орнітофауни водно-болотних угідь урочища «Цибулі» Полтавського району. - Біорізноманіття України в світлі ноосферної концепції академіка В.І. Вернадського. Полтава: Астроя. 71-72.
- Попенко В.М. (2011): Новые находки гнездящихся птиц в Северо-Западном Приазовье. - Бранта. 14: 157-161.
- Погіш Л. (2009): Птахи Закарпатської області (анотований список). Львів. 1-124.
- Причепа М.В. (2019а): Видовий склад і населення хижих та гідрофільних птахів лук і водно-болотних угідь окремих частин Києва та його околиць. - Беркут. 28 (1-2): 6-14.
- Причепа М.В. (2019б): Сучасний стан орнітофауни окремих частин басейну річки Рось. - Природничий альманах. Біол. науки. 26: 140-156.
- Причепа М.В., Любченко С.С. (2025): Орнітофауна долини річки Рось на двох відокремлених ділянках (Київська область). - Беркут. 34 (2): 121-129.
- Прядко О.І., Полуда А.М., Жигаленко О.А., Легейда І.С. (2009): Значення гідрологічного заказника «Жевак» (Чернігівська область) у збереженні раритетного біорізноманіття. - Запов. справа в Україні. 15 (1): 100-106.
- Птушенко Е.С., Иноземцев А.А. (1968): Биология и хозяйственное значение птиц Московской области и сопредельных территорий. Москва: МГУ. 1-461.
- Редінов К.А. (1999): Матеріали по рідким і малочисленным видам птиц Николаевской области. - Бранта. 2: 152-158.
- Редінов К.О. (2006): Орнітофауна природного заповідника «Сланецький степ». - Запов. справа в Україні. 12 (1): 46-56.
- Редінов К.О. (2008): Орнітофауна регіонального ландшафтного парку «Тилігульський» в гніздовий період. - Зб. праць VII Миколаївської обласної краснавчої конференції. Історія, етнографія, культура. Нові дослідження. Миколаїв: Можливості Кіммерії. 36-40.
- Редінов К.А., Панченко П.С., Форманюк О.А. (2020): Матеріали к орнітофауне урочищ «Андреевское» и «Варюшино» и прилегающей территории (Николаевская область) в гнездовой период. - Авіфауна України. 9: 64-76.
- Редінов К.О., Петрович З.О., Панченко П.С., Форманюк О.О., Настаченко О.С. (2022): Інвентаризаційний список орнітофауни Кінбурзького півострова та прилеглих акваторій і островів у межах Миколаївської області. - Беркут. 31 (1-2): 1-18.
- Редькин Я.А. (2001а): Новые представления о таксономической структуре группы «желтых трясогузок». - Достижения и проблемы орнитологии Северной Евразии на рубеже веков. Тр. Междунар. конф. «Актуальные проблемы изучения и охраны птиц Восточной Европы и Северной Азии». Казань: Магариф. 150-165.
- Редькин Я.А. (2001б): Окраска ювенильного наряда различных подвидов желтоголовой трясогузки *Motacilla citreola* Pallas, 1776. - Рус. орн. журн. 14 (292): 608-610.
- Редькин Я.А. (2003): Новые данные о пространственных и репродуктивных отношениях некоторых близкородственных форм воробьинообразных Passeriformes в Туве. - Бутурлинский сборник. Ульяновск. 201-206.
- Редькин Я.А. (2005): Об определении подвидовой принадлежности желтоголовой трясогузки в Подмосковье. - Рус. орн. журн. 10 (133): 135-144.
- Редькин Я.А. (2020): Желтоголовая трясогузка *Motacilla citreola* sensu lato Citrine Wagtail. - Атлас гнездящихся птиц европейской части России. Москва: Фитон XXI. 558-560.
- Редькин Я.А., Коблик Е.А. (2015): Встреча желтолобой трясогузки *Motacilla lutea* (Gmelin, 1771) на Крымском полуострове. - Программа и материалы международной научной конференции, посвященной 50-летию Зоологического музея им. М.И. Глобенко Таврической академии Крымского университета им. В.И. Вернадского. Симферополь. 98.
- Роговой Ю.Ф. (1992): Особенности весеннего пролета птиц в долине р. Сухой Кагамлык. - Сез. миграции птиц на тер. Украины. К.: Наук. думка. 127-133.
- Роговой Ю.Ф. (1995): О некоторых изменениях в орнитофауне Полтавщины. - Орнитология. Москва: МГУ. 26: 193-194.
- Рогоуля А.С., Сенник М.А., Журавчак Р.О., Франчук М.В., Тузак Г.О., Комарницький І.В. (2012): Видовий склад і чисельність птахів малодосліджених лісових масивів Рівненського ПЗ. - Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку. Львів: СПОЛОМ. 55-60.

- Роменский А.В., Чугай С.С. (1998): К вопросу о распространении и численности желтоголовой трясогузки в Донецкой области. - Бранта. 1: 123.
- Сагитов Р.А., Лобанов С.Г., Пчелинцев В.Г., Потапов Е.Р. (1986): Новые данные по птицам водно-болотных стадий окрестностей заповедника «Лес на Ворскле». - Комплексные исследования биогеоценозов лесостепных дубрав. Ленинград. 149-159.
- Самофалов М.Ф. (1986): Современное состояние орнитофауны Черниговской области и сопредельных территорий. - Изучение птиц СССР, их охрана и рациональное использование. Тез. докл. I-го съезда ВОО и IX Всесоюз. орнитол. конф. Ленинград. 2: 225-226.
- Сарычев В.С. (1989): Желтоголовая трясогузка в Верхнем Подонье. - Бюлл. МОИП. Отд. биол. 94 (5): 25-30.
- Семаго Л.Л., Сарычев В.С., Иванчев В.П. (1984): Материалы по редким видам птиц Верхнего Дона. - Орнитология. Москва: МГУ. 19: 187-188.
- Сеник М. (2008): Трофічні зв'язки лучної орнитофауни у весняно-літній період на Заході України. - Праці наукового товариства ім. Шевченка. Том XXIII. Екологічний збірник – 4. Дослідження біотичної і ландшафтної розмаїтості та її збереження. Львів. 208-214.
- Сеник М.А., Гнатина О.С., Горбань І.М. (2012): Поширення та гніздова екологія плиски жовтоголової *Motacilla citreola* на заході України. - Troglodytes. 3: 23-38.
- Сердюк В.Н. (1979): Новые виды в авифауне Курской области. - Новые проблемы зоологической науки и их отражение в вузовском преподавании. Тез. докл. научн. конфер. зоологов педагогических институтов. Ставрополь. 2: 336-337.
- Сижко В.В. (2007): Головні зміни в орнитофауні Дніпропетровської області протягом останніх 115 років. - Птахи Степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. Дніпропетровськ. 74-98.
- Сижко В.В. (2010): Сучасна гніздова орнитофауна заказника «Волошанська дача». - Птахи Степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. Дніпропетровськ. 17-22.
- Сижко В. (2019): Птахи Верхньодніпровська і його околиць. - Природна спадщина Верхньодніпровщини. Дніпро: ЛІРА. 140-149.
- Сижко В.В., Бредбір П. (2005): Нові види птахів Дніпропетровщини. - Беркут. 14 (2): 173-179.
- Сикорский И.А., Артемьева Е.А. (2020): Трясогузки (Passeriformes Motacillidae) Природного заповедника «Опукский» и сопредельных территорий (Крым). - Биологическое разнообразие: изучение, сохранение, восстановление, рациональное использование. Мат-лы II Междун. конф. Симферополь: ИТ «АРИАЛ». 184-195.
- Скільський І.В., Бучко В.В. (1999): Плиска жовтоголової (*Motacilla citreola* Pall.) в Західному Лісостепу України. - Інформ. мат-ли ЗВ УОТ «Ломик». Дрогобич. 10: 58.
- Скляр О.Ю., Недоцюк О.А., Гребеннік К.В. (2006): Орнітологічні спостереження у долині річки Ворскли у межах заказника «Ямний». - Сучасні проблеми геоелекології та рац. природокористування Лівобережної України. Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конфер., присвяч. 160-річчю з дня народження В.В. Докучаєва. Суми. 241-246.
- Скубак Е.Н. (2003а): К изучению птиц Константиновского района. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 8: 36-37.
- Скубак Е.Н. (2003б): До вивчення орнитофауни Костянтинівського району Донецької області. - Наукові основи збереження біотичної різноманітності. 5: 253-257.
- Смилтина В.А., Іваниця В.О., Гудзенко Т.В. та ін. (2008): Острів Зміїний. Рослинний і тваринний світ. Одеса: Астропринт. 1-179.
- Снигиревский С. (1925): О некоторых редких птицах Днепровского уезда Таврической губернии. - Укр. охотник и рыболов. 8: 19-22.
- Сомов Н.Н. (1897): Орнитологическая фауна Харьковской губернии. Харьков: Тип. А. Дарре. 1-680.
- Сотников В.Н. (2006): Птицы Кировской области и сопредельных территорий. Воробьинообразные. Киров. 2 (1). 1-448.
- Степанян Л.С. (1978): Состав и распределение птиц фауны СССР. Воробьинообразные. Passeriformes. М.: Наука. 1-392.
- Страшнюк Д.В. (2004): Екологічні групи птахів штучних гідроecosystem Тернопільщини. - Мат-ли конф. «Сучасні проблеми зоології та науки». К.: ВПЦ: Київський університет. 167-169.
- Сухина А.М. (2000): К орнитофауне озера Куплеватое. - Птицы бас. Сев. Донца. Донецк. 6-7: 71-73.
- Тараненко Л.И. (2000): Перспективный для охраны птиц участок на южном берегу Краснооскольского водохранилища. - Птицы бас. Сев. Донца. Донецк. 6-7: 15-17.
- Тараненко Л.И., Валержан В.В. (2003): Орнитологический заказник «Приозерный» в черте г. Славянска. - Птицы бас. Сев. Донца. Харьков. 8: 27-32.
- Тараненко Л.И., Садуло А.М., Прасол А.Г. (1998): Дополнения к списку птиц Донецкой области. - Бранта. 1: 124.
- Тильба П.А., Шагаров Л.М. (2017): Первая встреча желтоголобой трясогузки *Motacilla lutea* в Краснодарском крае. - Рус. орн. журн. 26 (1402): 497-499.
- Турчик А.В., Казанник В.В., Чован А.А. (2011): К орнитофауне Пирятинского района Полтавской области. - Запов. справа в Україні. 17 (1-2): 46-52.
- Франчук М.В., Журавчак Р.О. (2016): Ревізія орнитофауни масиву «Сомине» Рівненського природного заповідника. - Troglodytes. 7: 111-123.
- Химин М. (1993): Плиска жовтоголової (*Motacilla citreola* Pall.) на Волині. - Troglodytes. 3: 61.
- Химин М. (2001а): Долина р. Прип'ять. - Національна доповідь про стан ІВА території України. Київ. 6-7.
- Химин М. (2001б): Долина р. Стохід. - Національна доповідь про стан ІВА території України. Київ. 8.
- Химин М. (2006): Фауна хребетних Vertebrata Рівненського природного заповідника. - Природа Західного Полісся та прилеглих територій. Луцьк: РВВ «Вежа». 3: 305-335.
- Химин М.В. (2010): Загальна характеристика фауни хребетних. - Національний природний парк «Прип'ять-Стохід». Тваринний світ. К.: Фітосоціоцентр. 36-40.
- Химин М.В. (2014): Хребетні тварини проектного Нобельського національного природного парку: 20 років досліджень. - Природа Полісся: дослідження та охорона. Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 15-річчю Рівненського природного заповідника та 10-річчю Рамсарського угіддя «Торфово-болотний масив Переброди». Рівне: Овід. 599-611.
- Химин М., Горбань І., Шидловський І., Матейчик В. (2002): Історія експедиції «Прип'ять», організатори та учасники. - Західно-Українська орнітологічна станція: напрями і результати діяльності. Львів: Євросвіт. 38-41.
- Царик Й.В., Матейчик В.І., Горбань І.М. (2010): Гніздова орнитофауна торфових боліт Шацького НПП у 2010 р. - Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку. Львів: СПОЛОМ. 107-109.
- Цицора В.К. (1993): Желтоголовая трясогузка (*Motacilla citreola*) в Житомирской области. - Вестн. зоол. 3: 88.
- Цицора В. (1996): Про створення орнітологічного заказника місцевого значення «Ірпінський» у Житомирській області. - Мат-ли конфер. 7-9 квітня 1995 р., м. Ніжин. К. 105-106.
- Чапльгина А.Б., Шупова Т.В., Надточий А.С. (2016): Орнитофауна національного природного парку «Гомольшанские леса». - Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Біологія, екологія. 24 (1): 124-133.
- Чован О.О., Казанник В.В., Турчик А.В., Гоцкалок Л.О., Бобрик І.Р. (2014): До весняно-літньої орнитофауни національного природного парку «Кременецькі гори» (Тернопільська область). - Національні природні парки – минуле, сьогодення, майбутнє. Мат-ли міжнар. науково-практ. конф. до 30-річчя створення Шацького національного природного парку. К.: ЦП «Компринт»: 509-516.
- Шаповал А.П. (1982): Гнездовые находки желтоголовой трясогузки и дрозда-белобровика в Полтавской области. - Вестн. зоол. 4: 76-77.
- Шарлемань М.В. (1938): Птахи УРСР (матеріали до фауни). К.: АН УРСР. 1-266.
- Шевцов А.О. (2001): Гніздування жовтоголової плиски на Кіровоградщині. - Беркут. 10 (1): 19.
- Шевцов А.О. (2008): Фенологія весняної міграції птахів в Олександрійському районі Кіровоградської області. - Авіфауна України. 4: 94-100.
- Шевцов А.О. (2014): До орнитофауни верхньої течії р. Інгулець. - Авіфауна України. 5: 5-8.
- Шевцов А.О. (2021): Зустрічі рідкісних та малочисельних видів птахів на території Кіровоградської області у 2020 р. - Сучасні дослідження птахів України. Мелітополь: ВПЦ «Люкс». 169-173.
- Шидловський І.В. (2000): Орнітологічний заказник «Чолгинський»: сучасний стан та перспективи. - Проблеми і перспективи розвитку природоохоронних об'єктів на Розточчі. Львів: Логос. 72-75.
- Шидловський І., Дубовик О., Гринюк П., Загородний І., Матейчик В. (2021): Орнитофауна лучних екосистем у прикордонних районах

- Львівщини та Волині. - GEO&BIO. Вісн. Нац. науково-природн. музею. 20: 117-134.
- Штогрин М.О., Штогун А.О., Довганик І.Я., Троцюк М.А. (2016): Орнітофауна національного природного парку «Кременецькі гори». - *Troglodytes*. 7: 124-129.
- Яковлев М.В., Корзюков А.И., Радьков Д.В. (2012): Трясогузка желтолобая (*Motacilla lutea* Gm.) – новый вид для орнітофауны Украины. - *Бранта*. 15: 170-173.
- Яминский Б.В., Никифоров М.Е. (1985): Желтоголовая трясогузка (*Motacilla citreola* Pall.) – новый вид фауны Белоруссии. - *Вестні АН БССР. Сер. біял. навук*. 2: 108-109.
- Янчук І.С. (2006): Рідкісні птахи східних околиць Кривого Рогу. - *Авіфауна України*. 3: 50-52.
- Янчук І.С. (2010): Птахи агроценозів Східного Криворіжжя. - *Птахи Степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє*. Дніпропетровськ. 34-45.
- Andryushchenko Y., Atevasov A., Bronskov O. et al. (2024): Bird counts in Northwestern Azov Sea Subregion in September-November 2019. *Azov-Black Sea Ornithological Station. Sampling event dataset* <https://doi.org/10.15468/9j5gac>
- Baumanis J., Jackson P., Serebryakov V.V. (1997): Citrine Wagtail. - *The EBCC atlas of European breeding birds: their distribution and abundance*. London: Poyser. 500.
- Beuch S. (2013): Atypical breeding location of Citrine Wagtail *Motacilla citreola*. - *Ptaki Śląska* 20: 97-100.
- BirdLife International (2004): Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. *BirdLife Conservation Series No. 12*. Cambridge, UK: BirdLife International. 1-374.
- BirdLife International (2015): *European Red List of Birds*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 1-67.
- BirdLife International (2021): *European Red List of Birds*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 1-51.
- Bronskov O. (2022): Findings of birds (Aves) in the Northern Azov region (Ukraine) during 2004–2022. Version 1.2. *Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset* <https://doi.org/10.15468/abmssk>
- Clements J.F., Rasmussen P.C., Schulenberg T.S. et al. (2025): The eBird/Clements checklist of Birds of the World: v2025. - <https://www.birds.cornell.edu/clementschecklist/download/>
- Cramp S. (Ed.) (1988): *The birds of the Western Palearctic*. Vol. 5. Tyrant Flycatchers to Thrushes. Oxford: Oxford Univ. Press. 1-1063.
- Cramp S., Simmons K.E.L. (Eds.) (2004): *BWPI: Birds of the Western Palearctic interactive (DVD-ROM)*. BirdGuides Ltd, Sheffield.
- Ferlini F., Olsen K.M. (2022): Does the expansion of the species' breeding range also involve the establishment of new migratory routes and new wintering ranges? The case of the citrine wagtail *Motacilla citreola* (Pallas, 1776). - *Rivista Italiana di Ornitologia*. 92 (1): 23-40.
- Frank F. (1950): *Die Vögel von Opuk (Schwarzmeer-Gebiet)*. - *Bonn. Zool. Beitr.* 1: 144-214.
- Gill F., Donsker D., Rasmussen P. (Eds) (2025): *IOC World Bird List (v 15.1)*.
- Gorban I.M. (1988): European news. - *Brit. Birds*. 81 (7): 330-339.
- Gorban I.M. (1989): European news. - *Brit. Birds*. 82 (1): 14-25.
- HBW and BirdLife International (2025): *Handbook of the Birds of the World and BirdLife International digital checklist of the birds of the world*. Version 10. - <https://datazone.birdlife.org/about-our-science/taxonomy#birdlife-s-taxonomic-checklist>
- Hnatyna O.S., Horban I.M., Senyk M.A. (2020): The autumn migration of the Citrine Wagtail, *Motacilla citreola*, in the Lviv region (W. Ukraine) during its range expansion. - *Ring*. 42: 39-50.
- del Hoyo J., Elliott A., Christie D.A. (2004): *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 9: Cotingas to Pipits and Wagtails. Barcelona: Lynx Edicions. 1-863.
- Imani J., Audette C., Auer T. et al. (2025). EOD – eBird Observation Dataset. Cornell Lab of Ornithology. Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/aomfnb>
- Keller V., Herrando S., Voříšek P. et al. (2020): *European Breeding Bird Atlas 2. Distribution, Abundance and Change*. European Bird Census Council & Lynx Edicions. 1-967.
- Kirwan G.M., Boyla K.A., Castell P., Demirci B., Özen M., Welch H., Marlow T. (2008): *The birds of Turkey. The distribution, taxonomy and breeding of Turkish birds*. London: Christopher Helm. 1-512.
- Korniluk M., Białomyzy P., Grygoruk G., Tumieli T., Świętochowski P., Wereszczuk M. (2021): Citrine Wagtail migration on the Indo-European flyway: a first geolocator track reveals alternative migration route and endurance flights to cross ecological barriers. - *Avian Research*. 12 (68): 1-6.
- Lorenz Th. (2011): Beitrag zur Kenntniss der ornithologischen Fauna an der Nordseite des Kaukasus: Passeriformes. - *Strept*. 9 (1-2): 7-3.
- Marushchak O., Skorobogatov V., Vasyliuk O. et al. (2025). Materials of the project «Open biodiversity data: serving nature conservation in Ukraine». Version 1.15. *Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset* <https://doi.org/10.15468/95qy47>
- Meissner W., Skakuj M. (1997): Pierwsze lęgi pliszki cytrynowej *Motacilla citreola* w Polsce oraz zmiany zasięgu arealu lęgowego tego gatunku w Europie. - *Not. Orn*. 38 (1): 51-60.
- Motacilla citreola* (Citrine Wagtail) *European Red List of Birds Supplementary Material (2021): BirdLife International European Red List of Birds*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 1-7.
- Munteanu A., Zubcov N., Gusan G. et al. (2011): *Atlasul păsărilor clocitoare din Republica Moldova*. Chişinău. 1-100.
- Munteanu D. (2012): *Conspectul sistematic al avifaunei clocitoare din România*. Cluj-Napoca: Alma Mater. 1-262.
- Nordmann A. (1834): *Catalogus Avium in Rossia meridionali observatorum*. - *Bul. Soc. Natur. Moscou*. 7: 445-451.
- Nordmann A. (1840): *Observations sur la Fauna Pontique. - Voyage dans la Russie Méridionale et la Crimée, par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie. Exécuté en 1837 sous la direction de m. Anatole de Demidoff*. Paris. 3: 1-306.
- Pavlova A., Zink R.M., Drovetski S.V., Red'kin Ya.A., Rohwer S. (2003): Phylogeographic patterns in *Motacilla flava* and *Motacilla citreola*: species limits and population history. - *Auk*. 120 (3): 744-758.
- Protsenko Y., Singaevsky E., Bezuhlyi S., Kazanyk V., Nazarenko V., Burian Z., Podobaylo A., Nerush R. (2025): *Records of fauna of the territory of Pyriatyn National Nature Park*. Version 1.3. *Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset* <https://doi.org/10.15468/hptjhb>
- Radde G. (1854): *Beiträge zur Ornithologie Süd-Russlands, insbesondere die Vögel Tauriens betreffend*. - *Bul. Soc. Natur. Moscou*. 27 (3): 131-171.
- Radde G. (1884): *Die Vogelwelt des Kaukasus: systematisch und biologisch-geographisch beschrieben*. Kassel: Verlag von Theodor Fischer. 1-592.
- Red'kin Ya.A., Kalyakin M.V. (2020): *Citrine Wagtail. - European Breeding Bird Atlas 2. Distribution, Abundance and Change*. European Bird Census Council & Lynx Edicions. 814-815.
- Sciborska M. (2004): Breeding biology of the Citrine Wagtail (*Motacilla citreola*) in the Gdansk region (N. Poland). - *J. Orn*. 145 (1): 41-47.
- Stawarczyk T., Cofta T., Kajzer Z., Lontkowski J., Sikora A. (2017): *Rzadkie ptaki Polski*. Sosnowiec: Studio B&W Wojciech Janiecki. 1-512.
- Svensson L. (1992): *Identification Guide to European Passerines*. Stockholm. 1-368.
- Temminck C.J. (1820): *Manuel d'ornithologie ou Tableau systématique des oiseaux qui se trouvent en Europe*. Paris. 1: 1-439.
- Vysochyn M. (2025): *Records of birds (Aves) in Donetsk and Kharkiv regions (Ukraine) during 1999–2009*. *Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset* <https://doi.org/10.15468/2emxb3>
- Wielstra M., Fijen T., van Bemmelen R., Gobin S., van der Spek V. (2019): Citrine Wagtail calls: can ssp. be identified based on calls? - <https://www.turnstones.org/citrine-wagtail-calls-of-ssp>
- Wilk T., Kajtoch L., Bielanski W. (2009): The third record of breeding Citrine Wagtail (*Motacilla citreola*) in Slovakia. - *Tichodroma*. 21: 96-98.
- Wilson M.G. (1979): Further range expansion by Citrine Wagtail. - *Brit. Birds*. 72: 42-43.